

JUGOSLOVENSKI PREGLED

INFORMATIVNO-DOKUMENTARNE SVESKE

S A D R Ž A J:

Str.

POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Deveti kongres Saveza komunista Jugoslavije	97
Pedeset godina revolucionarne borbe komunista Jugoslavije	99
Rezolucija »Socijalistički razvoj u Jugoslaviji na osnovama samoupravljanja i zadaci Saveza komunista Jugoslavije«	107
Rezolucija »Idejno-političke osnove daljeg razvoja Saveza komunista Jugoslavije«	124
Rezolucija »Savez komunista Jugoslavije u borbi za ravnopravnu međunarodnu saradnju, za mir i socijalizam«	135
Statut Saveza komunista Jugoslavije	138

MART 1969.

GODINA XIII

3

JUGOSLOVENSKI PREGLED

INFORMATIVNO - DOKUMENTARNE SVESKE F

Izlazi u mesečnim sveskama od januara 1957. godine. (Posebno izdanje za inostranstvo, na engleskom jeziku — *YUGOSLAV SURVEY* — izlazi tromesečno.)

Kontinuirano donosi sistematizovane faktografske informacije o političkom, privrednom, socijalnom i kulturnom životu Jugoslavije, koje se temelje na zvaničnim izvorima. U njihovom pripremanju — kao autori, recenzenti i konsultanti — učestvuju kompetentni stručnjaci i poznavaoi odgovarajućih oblasti.

Izdavač: SEKRETARIJAT ZA INFORMACIJE SAVEZNOG IZVRŠNOG VEĆA

Uredivački odbor: BOŽIDAR ĐUROVIĆ, LJUBICA MIHIĆ, ANTE NOVAK, JOVAN POPOVIĆ, VOJISLAV RAKIĆ, DRAŽEN SESARDIĆ, ALEKSANDAR ŠOKORAC, DRAGO VUČINIĆ

Glavni i odgovorni urednik: BOŽIDAR ĐUROVIĆ

Redakcija: Vidak Lakušić, redaktor izdanja; Jordanka Đurišić, Mile Filipović, Tomislav Kojović, Tihomir Marsenić, Ana Trifunović, redaktori rubrika

Štampa: Beogradski grafički zavod

Redakcija i Administracija: Moše Pijade 8/I; Pošt. fah 677, Beograd
Tel.: Redakcija 333-610; Administracija 338-671

Sveske JUGOSLOVENSKOG PREGLEDA ulažu se u godišnje patent-korice

Godišnja pretplata — 200 n. din.

Uplata na žiro-račun 680-1-1534-10, sa naznakom za »Jugoslovenski pregled«

DEVETI KONGRES SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE

Deveti kongres Saveza komunista Jugoslavije održan je u Beogradu od 11. do 15. marta 1969. godine. Pošto se u 1969. navršava pedeset godina od osnivanja Komunističke partije Jugoslavije, prva svečana sednica Kongresa, održana 11. marta, bila je posvećena tom jubileju. Na svečanoj sednici predsednik SKJ Josip Broz Tito podneo je referat »Pedeset godina revolucionarne borbe komunista Jugoslavije«.

UČESNICI KONGRESA

Devetom kongresu prisustvovala su 1.084 od 1.093 delegata izabrana na opštinskim konferencijama SK, konferencijama SK u JNA i univerzitetskim konferencijama SK.

Prema Statutu SKJ, u radu Kongresa učestvovali su sa pravima delegata i članovi Centralnog komiteta, Kontrolne i Revizione komisije Saveza komunista Jugoslavije. U ovim organima bila su 194 člana, što je s izabranim delegatima činilo 1.278 delegata Kongresa.

Delegati su zastupali 1.146.084 člana SKJ.

Pored delegata, Devetom kongresu su prisustvovala delegacije socijalističkih republika (268 članova), u čijem su se sastavu nalazili istaknuti revolucionari, borci i veterani radničkog pokreta i Komunističke partije Jugoslavije, kao i eminentni javni, kulturni i društveno-politički radnici. Kongresu su takođe prisustvovali predstavnici Savezne skupštine, Saveznog izvršnog veća, Savezne konferencije žena, Veća Saveza sindikata Jugoslavije, Saveza omladine i Saveza studenata Jugoslavije, Jugoslovenske narodne armije i grada-domaćina, Beograda.

Sastav delegata. Delegati za Deveti kongres Saveza komunista Jugoslavije birani su na osnovu Odluke Devete sednice CK SKJ. U predlaganju i izboru delegata učestvovalo je članstvo Saveza komunista. Konferencije SK izvršile su izbor delegata polazeći od predloga članstva i organizacija. Izborne konferencije pridržavale su se principa da na liste kandidata za delegate prvenstveno dođu oni komunisti koje je predložio najveći broj organizacija Saveza. Tako su delegati za Deveti kongres izabrani između velikog broja kandidata koje su istakle organizacije.

Među izabranim delegatima preko 90% učestvovalo je prvi put na kongresu Saveza komunista Jugoslavije. Od ukupnog broja delegata 127, ili 11,6% činile su žene. Delegata do 27 godina starosti bilo je 127, odnosno 11,6%.

Sastav delegata po sektorima delatnosti bio je ovaj: iz privrednih organizacija 479, ili 43,8%; iz radnih organizacija u oblasti prosvete, nauke, kulture i umetnosti 110, ili 10,1%; iz zdravstvenih službi 33, ili 3%; iz skupština i organa uprave 12, ili 1,1%; iz Jugoslovenske narodne armije 87, ili 8%.

Sa visokim kvalifikacijama je preko polovine delegata: 55,4%.

Strani predstavnici. Devetom kongresu SKJ prisustvovali su predstavnici 66 komunističkih, socijalističkih i drugih progresivnih partija iz Evrope, Azije, Afrike i Severne i Južne Amerike.

Bili su prisutni predstavnici sledećih partija i pokreta: Narodnog pokreta za oslobođenje Angole, Fronta nacionalnog oslobođenja Alžira, Komunističke partije Austrije,

Komunističke partije Belgije, Socijalističke partije Belgije, Socijalističke partije Cejlona, Partije slobode Cejlona, Progresivne partije Čada, Komunističke partije Čilea, Socijalističke partije Čilea, Socijalističke narodne partije Čilea, Socijalističke narodne partije Danske, Demokratskog saveza finskog naroda, Komunističke partije Finske, Komunističke partije Francuske, Socijalističke partije Francuske, Ujedinjene socijalističke partije Francuske, Ujedinjene demokratske levice Grčke, Demokratske partije Gvineje, Afričke partije nezavisnosti Gvineje i Ostrva Kap Verde, Pacifističke socijalističke partije Holandije, PRAJA Socijalističke partije Indije, Sveindijskog nacionalnog kongresa, Ujedinjene socijalističke partije Indije, Narodne unije Islanda, Komunističke partije Italije, Pokreta autonomnih socijalista Italije, Socijalističke partije proleterskog jedinstva Italije, Socijalističke partije Italije, Socijalističke partije Japana, Socijaldemokratske partije Japana, Narodne organizacije Jugozapadne Afrike, Afričkog nacionalnog kongresa Južne Afrike, Nacionalnog oslobodilačkog fronta Južnog Jemena, Socijalističke narodne zajednice Kambodže, Nacionalnog revolucionarnog pokreta Kongo-Brazavil, Socijalističke progresivne partije Libana, Nacionalne unije narodnih snaga Maroka, Partije oslobođenja i socijalizma Maroka, Komunističke partije Mauricijusa, Partije naroda Mauritanije, Narodne socijalističke partije Meksika, Fronta za oslobođenje Mozambika, Socijaldemokratske partije Nemačke, Komunističke partije Norveške, Socijalističke narodne partije Norveške, Socijalističke akcije Portugala, Patriotskog fronta nacionalnog oslobođenja Portugala, Rumunske komunističke partije, Socijalističke partije arapskog preporoda — Sirija, Komunističke partije San Marina, Progresističke unije Senegala, Omladinske lige Somalije, Komunističke partije Sudana, Komunističke partije Španije, Švajcarske partije rada, Socijaldemokratske partije Švajcarske, Leve partije komunista Švedske, Socijaldemokratske partije Švedske, Afričke nacionalne unije Tanganjike, Socijalističke destur partije Tunisa, Arapske socijalističke unije UAR, Komunističke partije Velike Britanije, Komunističke partije Venecuele, Ujedinjene nacionalne partije nezavisnosti Zambije, Afričke narodne unije ZIMBABAVE.

Pozdravi i poruke. Kongres je primio veliki broj pozdravnih telegrama od partija i pokreta koji nisu bili u mogućnosti da na kongres pošalju svoje predstavnike. Pored ostalih, pozdravne telegrame su uputile: Komunistička partija Australije, Socijaldemokratska partija Danske, Partija rada Holandije, Komunistička partija Indije, Narodna partija Irana — TUDEH, Komunistička partija Izraela, Komunistička partija Kanade, Progresivna partija radnog naroda Kipra, Komunistička partija Lesota, Komunistička partija Libana, Komunistička partija Luksemburga, Jedinstvena socijalistička partija Nemačke — Zapadni Berlin, Komunistička partija Nemačke, Nemačka komunistička partija, Komunistička partija Urugvaja.

Isto tako, poruke Kongresu uputile su i komunističke partije socijalističkih zemalja koje su izjavile da neće poslati svoje predstavnike: Komunistička partija Bugarske, Komunistička partija Čehoslovačke, Mađarska socijalistička radnička partija, Jedinstvena socijalistička partija Nemačke, Poljska ujedinjena radnička partija i Komunistička partija Sovjetskog Saveza.

RAD KONGRESA

Kongres je na prvoj plenarnoj sednici usvojio sledeći dnevni red:

1. Izveštaj o radu organa Saveza komunista Jugoslavije — a) Centralnog komiteta, b) Kontrolne komisije, c) Revizione komisije.

2. Aktuelni unutrašnji i međunarodni problemi i uloga Saveza komunista Jugoslavije u socijalističkom sistemu — referat predsednika SKJ Josipa Broza Tita.

3. Usvajanje poslovnika o radu Devetog kongresa i izbor radnih tela i predsedništava kongresnih komisija.

4. Donošenje odluke o broju, izboru i verifikaciji izbora članova organa SKJ.

5. Izveštaj komisija i usvajanje dokumenata Devetog kongresa Saveza komunista:

- a) Rezolucije »Socijalistički razvoj u Jugoslaviji na osnovama samoupravljanja i zadaci Saveza komunista«,
- b) Rezolucije »Savez komunista Jugoslavije u borbi za ravnopravnu međunarodnu saradnju, za mir i socijalizam«,
- c) Rezolucije »Idejno-političke osnove daljeg razvoja Saveza komunista Jugoslavije«,
- d) Statuta Saveza komunista Jugoslavije.

6. Verifikacija izbora organa i izbor predsednika Saveza komunista Jugoslavije: Predsedništva, stalnog dela Konferencije, Komisije za statutarne pitanja, Nadzornog odbora i predsednika.

7. Razno.

Kongres je radio u plenarnim sednicama (održano je pet plenarnih sednica) i u sedam komisija, i to: za razvoj društveno-političkog sistema i međunacionalnih i međurepubličkih odnosa; za razvoj društveno-ekonomskih odnosa; za društveno-ekonomska i idejno-politička pitanja u oblasti obrazovanja, nauke i kulture, za razvoj samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa u oblasti zdravstva i socijalne politike; za razmatranje politike i zadataka SKJ u oblasti međunarodnih odnosa i saradnje sa radničkim i progresivnim partijama i pokretima; za dalji razvoj Saveza komunista Jugoslavije; za Statut SKJ.

Kongres je izabrao i ostala radna tela: Sekretarijat Devetog kongresa (9 članova), Komisiju za izradu rezolucije »Socijalistički razvoj u Jugoslaviji na osnovama samoupravljanja i zadaci Saveza komunista« (42 člana), Komisiju za izbor i verifikaciju izbora organa Saveza komunista Jugoslavije (22 člana), Komisiju za molbe i žalbe (15 članova), Komisiju za redakciju i publikovanje dokumenata i odluka Devetog kongresa (7 članova) i Izbornu komisiju.

Pošto su izveštaji o radu organa Saveza komunista Jugoslavije (Centralnog komiteta, Kontrolne komisije i Revizione komisije), kao i referat predsednika SKJ Josipa Broza Tita, ranije dostavljeni svim delegatima, Kongres je odlučio da se ne čitaju već da se o njima, kao i o drugim dokumentima Kongresa, vodi diskusija u kongresnim komisijama.

RAD U KOMSIJAMA. U radu komisija, koji je trajao više od dva dana, učestvovalo je oko 400 delegata i gostiju, koji su dali preko 200 amandmana na predložene tekstove dokumenata Devetog kongresa. Rad komisija, kao i plenarnih sednica, bio je javan.

U radu *Komisije za razvoj društveno-političkog sistema, međunacionalnih i međurepubličkih odnosa* učestvovala su 304 delegata i gosta. U diskusiji vođenoj na sednicama Komisije učestvovala su 53 delegata. Komisija je usvojila poseban izveštaj o amandmanima i uputila ga Komisiji za izradu rezolucije »Socijalistički razvoj u Jugoslaviji na osnovama samoupravljanja i zadaci Saveza komunista«.

Za rad *Komisije za razvoj društveno-ekonomskih odnosa* vladalo je naročito veliko interesovanje. Sednicama Komisije prisustvovalo je preko 500 delegata i više od 100 gostiju. Za diskusiju se prijavilo 200 delegata, ali su zbog kratkoće vremena dobila reč samo 73 delegata, 107 delegata predalo je svoja izlaganja u pismenoj formi, a 18 delegata je odustalo od učešća u diskusiji. Delegati su u toku rada ove komisije podneli 58 amandmana na predlog rezolucije »Socijalistički razvoj u Jugoslaviji na osnovama samoupravljanja i zadaci Saveza komunista«. O amandmanima je vođena živa i polemička diskusija u kojoj su učestvovala 53 delegata. Izveštaj o amandmanima, zajedno sa 10 amandmana, koji se odnose na razvoj poljoprivrede i sela, a koje Komisija nije razmatrala, upućen je Komisiji za izradu rezolucije.

U radu *Komisije za društveno-ekonomska i idejno-politička pitanja u oblasti obrazovanja, nauke i kulture* učestvovali

su 132 delegata i 50 gostiju. U diskusiji su učestvovala 74 delegata i gosta. Podneta su 32 amandmana, koje je Komisija, uz izveštaj o amandmanima, podnela Komisiji za izradu rezolucije »Socijalistički razvoj u Jugoslaviji na osnovama samoupravljanja i zadaci Saveza komunista.«

U *Komisiji za razvoj samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa u oblasti zdravstva i socijalne politike* učestvovala su 54 delegata i 25 gostiju. U diskusiji su uzela reč 24 delegata i 14 gostiju. Izveštaj o amandmanima Komisija je dostavila Komisiji za izradu rezolucije.

Komisija za izradu rezolucije »Socijalistički razvoj u Jugoslaviji na osnovama samoupravljanja i zadaci Saveza komunista« radila je u toku Kongresa na utvrđivanju definitivnog predloga Rezolucije. Na predlog Rezolucije, koji je bio predmet javne diskusije i razmatran na sednicama svih centralnih komiteta Saveza komunista republika, u mnogim organizacijama i rukovodstvima SK, rukovodstvima i organizacijama Socijalističkog saveza, Saveza sindikata, omladine, u različitim udruženjima itd., došlo je pre početka Kongresa mnoštvo amandmana. Oni su publikovani u dve sveske i uručeni delegatima koji su se opredelili za rad u komisijama: za razvoj društveno-ekonomskih odnosa; za društveno-politički sistem, međunacionalne i međurepubličke odnose; za društveno-ekonomska i idejno-politička pitanja u oblasti obrazovanja, nauke i kulture; i za razvoj samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa u oblasti zdravstva i socijalne politike. Komisija za izradu Rezolucije razmatrala je na svojim sednicama sve amandmane prispele pre Kongresa, kao i izveštaje pomenutih komisija o amandmanima. Veliki broj amandmana Komisija je usvojila i predložila Kongresu u definitivnom tekstu Rezolucije.

Na plenarnoj sednici Kongresa rezolucija »Socijalistički razvoj u Jugoslaviji na osnovama samoupravljanja i zadaci Saveza komunista« jednoglasno je prihvaćena.

Sednicama *Komisije za razmatranje politike i zadataka SKJ u oblasti međunarodnih odnosa i saradnje sa radničkim i progresivnim partijama i pokretima* prisustvovalo je oko 200 delegata i gostiju, a u diskusiji su učestvovala 24 delegata. Diskutovalo se o predlogu rezolucije »Savez komunista Jugoslavije u borbi za ravnopravnu međunarodnu saradnju, za mir i socijalizam«. Posle diskusije i prihvatanja većeg broja predloga, sugestija i amandmana iz organizacija i rukovodstava Saveza komunista, kao i onih iznetih tokom diskusije u Komisiji — Komisija je podnela plenarnoj sednici Kongresa izveštaj o svom radu i predlog Rezolucije, koji su jednoglasno usvojeni.

U *Komisiji za razvoj Saveza komunista* učestvovalo je oko 120 delegata, a u diskusiji 38 delegata. Diskusija je vođena o predlogu rezolucije »Idejno-političke osnove daljeg razvoja Saveza komunista«. Na predlog rezolucije podneta su 23 amandmana, od kojih su 20 usvojeni. Na plenarnoj sednici Kongresa predloženi tekst Rezolucije jednoglasno je usvojen.

Rad *Komisije za Statut SKJ* pratilo je oko 100 delegata, a u diskusiji su učestvovala 24 delegata. Podneta je 67 amandmana na nacrt Statuta. Komisija je prihvatila niz korisnih izmena i dopuna i utvrdila konačan tekst predloga Statuta, koji je na plenarnoj sednici Kongresa prihvaćen uz jedan uzdržani glas.

IZBOR ORGANA SKJ izvršen je na predlog republičkih kongresa, odnosno pokrajinskih konferencija Saveza komunista koji su održani tokom novembra i decembra 1968, odnosno januara 1969. godine. Komisija za izbor i verifikaciju izbora članova organa SKJ konstatovala je da su članovi organa SKJ izabrani u skladu sa principima Rezolucije o najvažnijim zadacima Saveza komunista u oblasti kadrovske politike, i s ostalim odlukama Devete sednice CK SKJ i u skladu s odlukom Kongresa o broju, izboru i verifikaciji izbora članova organa SKJ. Kongres je verifikovao izbor 45 članova Predsedništva SKJ, izbor 70 članova Konferencije SKJ, 14 članova Komisije za statutarne pitanja SKJ i 7 članova Nadzornog odbora.

Kongres je na kraju tajnim glasanjem izabrao za predsednika SKJ Josipa Broza Tita.

PEDESET GODINA REVOLUCIONARNE BORBE KOMUNISTA JUGOSLAVIJE

(REFERAT PREDSEDNIKA TITA
NA SVEČANOJ SEDNICI IX KON-
GRESA POSVEĆENOJ 50-GODIŠNJICI SKJ)

Drugarice i drugovi,

Deveti kongres našeg Saveza komunista održava se upravo u vrijeme velikog jubileja, kada se navršava pola vijeka od stvaranja jedinstvene revolucionarne proleterke organizacije — Komunističke partije Jugoslavije. Prije pedeset godina formirani su takođe i naš revolucionarni sindikalni pokret, zatim organizacija žena, a nešto kasnije, u oktobru 1919, i Savez komunističke omladine Jugoslavije, što je obezbijedilo masovnu bazu našem revolucionarnom pokretu i njegovo stalno podmlađivanje.

Protetklih pedeset godina nisu značajne samo sa stano-
višta razvoja jedne radničke revolucionarne partije koja je za to vrijeme prošla težak ali slavan put borbe, vlastitog izgrađivanja, idejnog sazrijevanja i prekaljivanja u vatri žestokih borbi da bi odigrala odlučujuću ulogu u historijskim zbivanjima tokom drugog svjetskog rata, u našoj socijalističkoj revoluciji i u izgradnji demokratskog socijalističkog samoupravnog društva. To je ujedno pola vijeka historije Jugoslavije u toku koje su narodi i narodnosti naše zemlje prolazili kroz značajna i burna zbivanja, doživljavali krize i potrebe, i — zahvaljujući baš zrelosti i snazi radničkog pokreta i njegovog vodećeg političkog odreda KPJ, odnosno SKJ — ne samo izborili i očuvali svoju nezavisnost, već i ostvarili duboki društveni preobražaj, obezbijedili razvitak kojim nema premca u njihovoj prošlosti i postigli veliki ugled u svijetu.

I

Prije pedeset godina, svijet je jedva bio izišao iz strahota prvog svjetskog rata, koji je u svoj vrtlog uvukao mnoge narode i države, uništavajući u tom požaru milione ljudskih života i neizmjerena materijalna dobra. U tom ratnom vihoru i revolucionarnim vrienjima nestale su ili su dokrajčene i takve preživjele državne tvorevine kao što su Austro-Ugarska monarhija, Otomanska carevina, carska Rusija. Na razvalinama Austro-Ugarske ponikle su mnoge nacionalne države, čiji su narodi i njihovi najdalekovidiji predstavnici vijekovima vodili borbu za svoju slobodu i nezavisnost. Pred kraj rata, revolucionarno vrienje zahvatilo je mnoge evropske zemlje. Pod rukovodstvom Bolševičke partije sa Lenjinom na čelu, u Rusiji je došlo do pobjede velike oktobarske socijalističke revolucije. Pobjedonosnom oktobarskom revolucijom, revolucionarnim pokretima u nizu zemalja i društvenim procesima koje je širom svijeta pokrenula pobjedonosna socijalistička revolucija u Rusiji, otpočela je epoha socijalizma. Na razvalinama carske Rusije rođena je nova država — država radnika i seljaka, čime je započela nova era međunarodnih i društvenih kretanja. Na svjetsku pozornicu stupila je nova društvena snaga u licu prve socijalističke zemlje, Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika.

Dvadesetak godina nakon završetka prvog svjetskog rata, čovječanstvo je ponovo gurnuto u još strašniju ratnu katastrofu. Agresivne fašističke sile počele su novo preokretanje svijeta. Međutim, ni ovoga puta nisu se ostvarili suludi planovi o dominaciji svijetom, o podjarmljivanju

drugih slobodoljubivih naroda. Ne samo da su poražene glavne fašističke sile i da su trijumfovale demokratske i antifašističke snage svijeta, koje su u zajedničkoj borbi razbile agresora, već su u toj borbi nastale i nove socijalističke zemlje. Stvoreni su i uslovi za oslobođenje mnogih naroda. Kao rezultat pobjede slobodoljubivih snaga u toku drugog svjetskog rata i porasta svijesti o nacionalnom dostojanstvu i pravu na nezavisnost, rušen je i stari kolonijalni sistem, a mnogi oslobođeni narodi i novostvorene države stupili su na međunarodnu političku pozornicu kao samostalni subjekti. Ukratko: za proteklo pola vijeka, temeljito je izmijenjena politička karta svijeta.

Pomenuta historijska zbivanja u svijetu imala su dubokog odraza i na sudbinu naroda i narodnosti naše zemlje. Oni su na svoj način sudjelovali u tim događajima.

Po završetku prvog svjetskog rata stvorena je Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca, prije svega kao rezultat težnji i borbe srodnih naroda koji su imali mnoge zajedničke ekonomske i političke interese. Ali, ona je, i po načinu kako se stvarala i po svojoj politici i postupcima, od prvog dana iznevjerila nade onih koji su očekivali demokratsku državnu zajednicu ravnopravnih naroda i narodnosti.

U novostvorenoj državi radnička klasa bila je izložena neobuzdanoj eksploataciji. I seljaštvo je bilo u veoma teškom položaju.

Da bi se što prije obogatila, buržoazija je primjenjivala najsirovije forme eksploatacije radnog naroda.

U ekonomskom pogledu ta nova država bila je zavisna od inostranog kapitala, što se vrlo negativno odražavalo na položaj naroda i međunarodnu ulogu Jugoslavije.

Politika nacionalne neravnopravnosti i ugnjetavanja, koja je išla tako daleko da su pojedini narodi i narodnosti bili izloženi svirepim progonoima, još više je zaoštrila unutarnje suprotnosti u zemlji. Zbog svega toga je dolazilo do sve dubljeg razočarenja većine stanovništva.

Ostvarivanju politike velikosrpske buržoazije sa monarhijom na čelu doprinosile su i razne garniture hrvatske i slovenačke buržoazije, kao i buržoazije drugih naroda i narodnosti.

U zemlji klasnog i nacionalnog ugnjetavanja i političkog bespravlja, Komunistička partija je stalno pružala otpor takvoj politici buržoazije, vodila je radničku klasu u borbu za njena prava i prava radnih ljudi uopšte, čime je sticala povjerenje u svojoj klasi i narodima naše zemlje. Komunistička partija i neke druge radničke i ostale napredne organizacije zabranjivane su i proganjane, najprije Obznanom, a zatim, još surovije, Zakonom o zaštiti države, kojim je komunistička aktivnost kvalifikovana kao zločin. A kada se ni time nije mogao spriječiti porast socijalnih, nacionalnih, demokratskih i revolucionarnih pokreta, kapitalistički krugovi, sa kraljem, dvorskom i militarističkom klikom na čelu, zaveli su, nakon deset godina lažnog parlamentarizma, otvorenu diktaturu, zabranili progresivne pokrete, a oštricu najtežih represivnih mjera i ovoga puta usmjerili protiv radničkog pokreta uopšte, a protiv Komunističke partije napose.

Poslije zavođenja diktature, reakcionarni režimi su još više produbili jaz koji je postojao između njih i narodnih masa. Jačanje profašističke orijentacije unutar zemlje vodilo je i u spoljnoj politici približavanju fašističkim silama i konačno je dovelo do sramnog potpisivanja Tripartitnog pakta sa silama fašističke osovine, marta 1941. godine. Ali, u to isto vrijeme, u zemlji je rastao opozicioni napredni pokret u kome je glavna organizaciona i idejno-politička snaga bila naša Komunistička partija.

Kada je, sa fašističkom okupacijom, nastupio jedan od najprespudnijih trenutaka u historiji naših naroda, i kada su oni bili dovedeni na rub nacionalne katastrofe, pokazalo se da je Komunistička partija bila jedina društvena snaga koja je, zahvaljujući svom ugledu i uticaju, kao i prekaljenosti svojih kadrova, bila sposobna da povede narode Jugoslavije u borbu za nacionalno oslobođenje. U narodni antifašistički front slijevale su se sve progresivne i rodoljubive

snage naše zemlje, koje su — sa avangardom radničke klase, Komunističkom partijom na čelu — oslobodile zemlju, sprovele revoluciju i postavile temelje za novi društveni preobražaj.

Epopeja četvorogodišnjeg rata, o čemu sam imao priliku da govorim i nedavno, u svom referatu povodom 25-godišnjice Drugog zasjedanja Avnoja, nesumnjivo, predstavlja najslavniji period historije svih naroda i narodnosti Jugoslavije. U onim sudbonosnim danima, kada su fašistički osvajači raskomadali zemlju, kada su državni i vojni vrhovi, kao i vodstva sa malim izuzetkom gotovo svih dotadašnjih političkih partija, napustili narod i zemlju, ili su se, na ovaj ili onaj način, priklonili pred osvajačima i stupili u njihovu službu — naši narodi su uspjeli ne samo da se odupru stranoj okupaciji, već i da, za čitavo vrijeme rata, vežu na našem tlu krupne snage neprijatelja, dajući time i značajan doprinos pobjedi saveznika.

U toku svenarodne borbe, nastala je i razvila se naša revolucionarna narodna armija kao sastavni oružani dio naroda. Stvorena je nova narodna vlast sa izrazito revolucionarnim obilježjima. U oslobodilačkom ratu stvorena je nova Jugoslavija, zemlja zbratimljenih i ravnopravnih naroda i narodnosti, koja je krenula putem samostalnog socijalističkog razvoja.

Ni razvitak nove Jugoslavije u razdoblju od prvih poslijeratnih godina do danas nije bio lak — u vrijeme veoma krupnih historijskih događaja, koji su bili odlučujući po sudbinu svih naših naroda, morali smo savladati ogromne teškoće, i unutrašnje i spoljne, kako bismo se približili ostvarenju ciljeva koje smo sebi postavili u predratnom periodu radničkog pokreta i u revoluciji.

Odmah poslije oslobođenja naše zemlje, pristupili smo stvaranju novog socijalističkog društveno-političkog sistema, koji se zasnivao na učešću širokih narodnih masa u vlasti, u upravljanju državnim i društvenim poslovima i rješavanju bitnih pitanja socijalističke izgradnje. Osnove za takvo učešće naroda u društvenom životu položene su u dotadašnjoj borbi, stvaranjem sve jačeg i sve masovnijeg narodnog pokreta, Narodnog fronta, pod rukovodstvom Partije.

U našoj zemlji je zbog toga, već u fazi centralizovanog državnog upravljanja privredom i cjelokupnim društvenim životom bila snažno prisutna i tendencija suprotstavljanja birokratizmu i drugim sličnim negativnim pojavama, koje su dolazile do izražaja u takvom sistemu. Godine 1950. započeo je proces radničkog i društvenog samoupravljanja, čime je Jugoslavija krenula novim putevima u razvijanju demokratskih i humanih socijalističkih društvenih odnosa.

Na osnovi bratstva i jedinstva naših naroda — te velike revolucionarne tekovine naše narodnooslobodilačke borbe — izgrađivala se federativna zajednica ravnopravnih naroda i narodnosti Jugoslavije. KPJ se dosljedno borila za razvijanje i sadržajno obogaćivanje jugoslovenske socijalističke zajednice, za jačanje jedinstva i istinskog povjerenja među narodima i narodnostima Jugoslavije.

Obezbeđujući izgradnju našeg socijalističkog društva, mi smo istovremeno morali da vodimo borbu za nezavisnost i ravnopravnost u međunarodnim odnosima, a protiv neprestanih pokušaja nametanja strane dominacije. Jugoslavija je najprije uspjela da se odupre pritiscima zapadnih zemalja, a zatim 1948. godine, i staljinističkim napadima iz SSSR i drugih zemalja takozvanog socijalističkog lagera. Svojom odlučnošću u odbrani slobode i nezavisnosti, naša zemlja je obezbijedila samostalnost u svom socijalističkom razvitku i time je još više porastao njen ugled u svijetu. Taj ugled je porastao i zbog dosljednog zalaganja naše zemlje za likvidaciju kolonijalizma, zbog našeg suprotstavljanja imperijalizmu i hegemonizmu, i naše uporne borbe za mir i miroljubivu koegzistenciju među narodima, za ravnopravne demokratske međunarodne odnose, za smanjenje jaza između industrijski razvijenih i ekonomski nedovoljno razvijenih zemalja svijeta.

Nakon obnove ratom opustošene zemlje, narodi Jugoslavije su započeli dugotrajnu borbu protiv vjekovne zaostalosti. Oni su bili stavljeni u situaciju da, uporedo sa

izgrađivanjem osnova novog društva, izvršavaju mnoge krupne zadatke u materijalnom i kulturnom razvitku, koje su mnogi drugi narodi već odavno riješili.

Pozitivni rezultati te borbe sada su vidljivi gotovo na svakom koraku širom naše zemlje — mada, naravno, u tom relativno kratkom i nemirnom razdoblju, nismo mogli da ostvarimo sve naše želje i nadanja.

Prije svega, možemo konstatovati da smo postigli krupne uspjehe u podizanju privrede i da smo položili temelje za dalji još brži, svestrani razvitak. Nacionalni dohodak Jugoslavije danas je gotovo pet puta veći nego prije rata. U isto vrijeme radikalno je izmijenjena socijalna struktura stanovništva. Dok je još 1947. godine tri četvrtine stanovništva živjelo isključivo od poljoprivrede, već danas je više od polovine, 51,5 odsto u industriji i drugim nepoljoprivrednim djelatnostima. Dok je prije rata, 1939. godine, bilo 920.000 zaposlenih, sada je taj broj porastao na preko tri i po miliona. Kvalifikaciona i obrazovna struktura stanovništva takođe se u velikoj mjeri izmijenila. Znatno je povećan broj kvalifikovanih radnika, a posebno visokokvalifikovanih stručnjaka u svim oblastima života. Dok je, na primjer, od 1930. do 1939. godine na našim univerzitetima diplomiralo ukupno 19.383 studenta, sada, samo u toku jedne godine, diplomira oko 30.000 studenata.

Jugoslavija danas raspolaže snažnom energetskom bazom. Proizvodnja samo elektroenergije dostiže 20,6 milijardi kilovat-časova godišnje, što je 20 puta više nego prije rata. Kroz dvije godine, kada budu dovršeni veliki energoobjekti, naša zemlja će raspolagati sa oko 30 milijardi kilovat-časova.

Izgrađeno je preko 17.000 kilometara modernih puteva i 2.500 kilometara željezničkih pruga.

Postavljene su najvažnije osnove takozvane infrastrukture, a mnogi veliki radovi u toj oblasti još su u toku.

Poraslo je znatno učešće Jugoslavije u međunarodnoj podjeli rada. Obim izvoza i uvoza i nerobnih usluga, posljednjih godina, dostiže vrijednost od oko 4 milijarde dolara godišnje. U izvozu se već na prvom mjestu nalaze industrijski proizvodi i oni učestvuju sa više od 3/4 u ukupnoj vrijednosti izvoza roba. Jugoslovenski proizvođači su se takođe osposobili za učešće u raznim oblicima međunarodne kooperacije, a naša preduzeća, u oštroj međunarodnoj konkurenciji, uspijevaju da dobiju i da izvedu u mnogim zemljama zamašne radove u izgradnji industrijskih postrojenja, luka, puteva i drugih objekata. Visoku sposobnost naše privrede pokazuje proizvodnja mnogih i najsloženijih mašina; naša zemlja sve uspješnije istupa na svjetskom tržištu. Znatno su porasli ne samo proizvodnja, već i asortiman i kvalitet robe. Kao zemlja sa povoljnim uslovima za turizam, Jugoslavija je u toku posljednjih godina znatno povećala i modernizovala svoje ugostiteljske kapacitete i druge usluge.

U poljoprivredi postižemo prinose koji dostižu, a u pojedinim kulturama i premašuju svjetske prosjeke, bez obzira što u toj oblasti imamo još mnogo neriješenih problema. Raznim oblicima kooperacije i saradnje sa socijalističkim sektorom, znatno je povećana i produktivnost individualnih poljoprivrednih proizvođača.

Značajne uspjehe postigli smo u obrazovanju omladine i odraslih. Sada je školovanjem obuhvaćeno preko 3 miliona stanovnika, a samo na univerzitetima i visokim školama studira preko 200.000 studenata. Omladini je obezbijedena mogućnost za slobodno opredjeljivanje i svestranu afirmaciju, mada se u toku posljednjih godina, sa prelaskom na intenzivnije privređivanje i na viši stepen produktivnosti, privremeno smanjila apsorpciona moć privrede, pa se u oštroj formi pojavio i problem zapošljavanja mladih.

Izgradili smo i razvili mrežu zdravstvenih i socijalnih ustanova, tako da je utrostručen broj bolesničkih postelja a broj ljekara se povećao za sedam puta.

Slobodna i stvaralačka atmosfera omogućila je svestran i raznovrstan napredak naučnog i umjetničkog stvaralaštva. Mnoga djela naših kulturnih i naučnih radnika postala su poznata i van granica naše zemlje. Nesumnjivo je da će se

naša kultura i naučna misao, u uslovima samoupravnih socijalističkih odnosa, sve više razvijati i sticati priznanja u svijetu.

Naša zemlja je uspostavila veoma razgranate međunarodne političke, ekonomske, kulturne i druge veze, a njene granice danas spadaju među najotvorenije u svijetu. To postaje jedan od faktora našeg daljeg razvoja.

Ukratko, možemo reći da je u svom dosadašnjem razvitku socijalistička Jugoslavija ostvarila ogroman napredak. Time je u praksi doživio potvrdu i naš sistem samoupravljanja, to jest društveni razvitak kakav je inicirao i usmjeravao naš Savez komunista. Ne želim da tvrdim da u našem razvitku nije bilo i lutanja, pa i grešaka i promašaja. Međutim, toga nije lišeno nijedno društvo. Upravo nam je ta otvorenost, sa kojom smo uvijek razmatrali i takve pojave, pomagala u velikoj mjeri da ih sa uspjehom otklanjamo.

Mi se možemo ponositi sa onim što smo ostvarili, a što se ne ogleda samo u podacima o materijalnoj proizvodnji i u statističkim indeksima. Našu najveću tekovinu predstavljaju novi socijalistički samoupravni društveni odnosi, sloboda, humana demokratska atmosfera i praksa u javnom životu, mogućnost radnog čovjeka da odlučuje o uslovima i rezultatima svoga rada, kao i da razvija svoje stvaralačke snage.

II

Drugovi i drugarice,

Želio bih ovom prilikom da samo ukratko ukažem na neke bitne momente našeg revolucionarnog pokreta.

1. U osvrtu na 50-godišnjicu formiranja i djelovanja Komunističke partije Jugoslavije, treba podsjetiti, prije svega, na poznatu činjenicu da je organizovani radnički i socijalistički pokret, u većini zemalja Jugoslavije, postojao mnogo prije osnivanja KPJ i da je on, već u toku čitavog jednog stoljeća, prisutan u zbivanjima na našem tlu. O tome je kod nas mnogo napisano i zbog toga mislim da sada nije potrebno ponavljati poznate historijske činjenice. Želim samo da podsjetim da je period radničkog i socijalističkog pokreta, koji je prethodio stvaranju KPJ, uglavnom obrađen u mom referatu na V kongresu KPJ 1948. godine.

Povodom 50-godišnjice borbe jugoslovenskih komunista želim samo da istaknem činjenicu da je KPJ stvorena na bogatom revolucionarnom naslijeđu i da je, koristeći iskustva dotadašnjeg radničkog pokreta, imala uslove da se razvije u istinsku avangardnu snagu radničke klase i radnog naroda.

2. Slabosti od kojih je niz godina patio komunistički pokret Jugoslavije nisu proizlazile toliko iz postojanja i ispoljavanja razlika u historijskom razvitku pojedinih naroda i narodnosti Jugoslavije, već upravo zbog toga što se te razlike i razne nacionalne osobenosti nisu tada dovoljno uvažavale, a često ni zapažale. O nacionalnom pitanju bilo je dugo raznih lutanja kako u programskom formulisanju stavova, tako i u praktično-političkoj aktivnosti KPJ, što je imalo i svoje posljedice u razvoju našeg revolucionarnog pokreta u cjelini.

Na Osnivačkom kongresu, kao i na Vukovarskom kongresu, održanom godinu dana kasnije, prihvaćeno je stanovište da su Srbi, Hrvati i Slovenci jedan narod. Zbog toga u tadašnjem programu KPJ nisu bili izraženi nacionalni problemi, koji su se postavljali pred nacije i narodnosti u novostvorenoj državi.

Takav stav je morao, naravno, imati negativne posljedice, naročito na djelovanje komunista u onim sredinama gdje je neravnopravni položaj pojedinih nacija ili narodnosti teško pogađao čitav njihov nacionalni i kulturni život. Odsustvo jasnog programa u pogledu nacionalne politike olakšavalo je i reakcionarnoj buržoaziji da se demagoški predstavi u ulozi branioca nacionalnih interesa i da pokuša prikazati komuniste kao anacionalne elemente.

Kolebanja i nejasnoće u pogledima na nacionalno pitanje, a kasnije i nedosljednosti u sprovođenju prihvaćenih stavova, bili su plodno tle za frakcijske borbe u našoj Partiji. Poznato je da su frakcijske borbe dugo razjedale

i slabile KPJ. Posljedice frakcijskih borbi bile su utoliko teže što su se one vodile u vrijeme kada je KPJ bila izložena najsvirepim napadima od strane valdajuće buržoazije i njenog cjelokupnog državnog i policijskog aparata. Pored toga, frakcionaštvo su iskorišćavale i one snage u Komunističkoj internacionali koje su pogrešno procjenjivale stanje u Jugoslaviji, potcjenjivale snagu našeg radničkog pokreta i smatrale da KPJ nema nikakvu perspektivu.

Teoretske diskusije o nacionalnom pitanju koje su vođene tokom 1923. i 1924. godine, predstavljale su značajan korak u naporima da KPJ zauzme ispravne stavove i povede efikasnu politiku. Ali do sasvim jasnog programa i principijelnih stavova o tom osobito važnom i osjetljivom pitanju, vodio je još dug put. Poznato je da su se u diskusiju o nacionalnom pitanju u našoj zemlji umiješali i Kominterni i lično Staljin. Iako je pružila podršku pozitivnom stavu u pogledu priznanja višenacionalnog sastava Jugoslavije, Kominterni je svojom intervencijom pojačala lutanja u praktičnom djelovanju KPJ. To je naročito bio slučaj sa prihvatanjem stava o nužnosti razbijanja Jugoslavije, koja je, po tom shvatanju, bila samo neka vještačka tvorevina stvorena Versajskim ugovorom. Kominterni je imala udjela u zauzimanju i nekih drugih političkih stavova koji nisu uvijek proizlazili iz analize stvarnosti i specifične situacije u Jugoslaviji, već iz različitih ocjena u vrhovima Kominterne, koje su se uz to i često mijenjale, o stanju u našoj zemlji i uopšte u svijetu.

Kada se, poslije svjetske ekonomske krize 1929. godine, koja je pogodila i Jugoslaviju i sve njene narode, na međunarodnom horizontu pojavila opasnost od fašizma postajalo je sve očiglednije da se budućnost Jugoslavije i opstanak njenih naroda mogu obezbijediti samo njihovom zajedničkom borbom, uz priznanje nacionalne individualnosti i ravnopravnosti svakog naroda.

Polazeći upravo od ove procjene, naša Partija je u praksi počela da sprovodi politiku okupljanja progresivnih snaga, ističući posebno nacionalne interese i ravnopravnost naroda. Iz takve politike je proizašla 1934. godine odluka o osnivanju komunističke partije Hrvatske i Slovenije, a u perspektivi i komunističke partije Makedonije, što je nekoliko godina kasnije i realizovano.

Tada je pokrenuta ideja stvaranja nacionalnih partija i u ostalim zemljama Jugoslavije za šta su u to vrijeme bili sazreli uslovi. To je realizovano u toku oslobodilačkog rata, odnosno odmah poslije pobjede socijalističke revolucije. Nije slučajno da je u Zaključcima Pete zemaljske konferencije 1940. godine dat veliki značaj politici Partije o nacionalnom pitanju.

Pravilna politika KPJ o nacionalnom pitanju bila je od izvanrednog značaja za otpor naših naroda fašističkoj agresiji i omogućila je stvaranje širokog svenarodnog fronta, pod vodstvom Komunističke partije, kod svih naroda i narodnosti Jugoslavije. Ona je omogućila pokretanje oružane borbe protiv fašističkih okupatora i njeno prerastanje u socijalističku revoluciju. Ta politika je posebno imala snažnog odjeka u krugovima progresivne inteligencije, što je uticalo na njeno čvršće povezivanje sa radničkim pokretom pod rukovodstvom KPJ.

Takva politika u oblasti nacionalnih odnosa bila je jedan od moćnih izvora naše snage i zaloga svih naših pobjeda.

Politika nacionalne ravnopravnosti i svestranog priznavanja nacionalnih osobenosti ispoljavala se u toku narodno-oslobodilačke borbe i u stvaranju glavnih štabova oslobodilačke vojske u svim zemljama i pokrajinama Jugoslavije, u formiranju posebnih vojnih jedinica, u konstituisanju zemaljskih vijeća nacionalnog oslobođenja, u razvijanju posebnih oblika narodno-frontovskih i drugih političkih i društvenih masovnih organizacija, i, konačno — u samom stvaranju federativnog društveno-političkog uređenja socijalističke Jugoslavije. Boreći se beskompromisno protiv svih pojava koje su smetale uspostavljanju povjerenja i istinske saradnje naroda i narodnosti, naša Partija je u toku revolucije na djelu ostvarila bratstvo i jedinstvo naših naroda.

Nastavljajući tu politiku, Savez komunista je bio inicijator dalje izgradnje našeg federativnog društvenog ure-

đenja. Ovdje, prije svega, imam u vidu suštinski nove odnose koji nastaju sa razvojem samoupravljanja, što daje novi društveno-politički sadržaj našoj federaciji. Republike, razvijajući se kao samoupravne jedinice, sa svojim historijskim i nacionalnim obilježjima, sa jačanjem svoje pune samostalnosti, istovremeno konstituišu stvarno jedinstvo našeg socijalističkog samoupravnog društva i ostvaruju svoju svestranu ravnopravnost. Time se, kao i razvijanjem samoupravnosti na svim nivoima — od radnih organizacija, preko užih i širih teritorijalnih zajednica do federacije — obogaćuje stvaralačka snaga našeg društva u cjelini i ostvaruju uslovi za prolazak i svestrani napredak svakog naroda i narodnosti ponaosob.

3. Od bitnog značaja za formiranje pravilne politike i uspješno djelovanje KPJ, bila je odluka da se njeno rukovodstvo preseli iz inostranstva u zemlju, te da se Partija u svakom pogledu, pa i finansijski, osamostali. Ovo je Partiji omogućilo da postane samostalna snaga jugoslovenskog radničkog pokreta, da pravilno ocjenjuje stvarnu situaciju u zemlji i da izradi takav akcioni program i primjenjuje takve oblike rada koji su KPJ povezivali sa najširim radničkim masama i svim naprednim snagama. Partija sa rukovodstvom u zemlji, koje je dobro poznavalo prilike, bila je u stanju da se suprotstavi svim dogmatskim snagama u Kominterni koje su, potcjenjujući radnički pokret u Jugoslaviji, predlagale, pozivajući se na ranije frakcionaške borbe, raspuštanje Komunističke partije Jugoslavije. Pokazalo se, međutim, da je upravo Komunistička partija Jugoslavije, koju su mnogi u Kominterni 1938. godine već otpisali, bila u stanju da 1941. godine povede narode Jugoslavije u oslobodilački rat i revoluciju. Upravo naša Partija, u koju rukovodstvo Kominterne nije imalo nikakvo povjerenje, bila je ta koja je u sudbonosnim danima drugog svjetskog rata časno ispunila svoje obaveze pred svojim narodima i pred cjelokupnim međunarodnim radničkim pokretom. Ona je to postigla u najtežim uslovima, suočavajući se sa teškoćama koje su dolazile i od strane onih koji su trebali najviše da nam pomognu.

4. Bitno obilježje naše Komunističke partije predstavljala je i dalje predstavlja i njena sposobnost da sama sebe kritički stalno preispituje, izgrađujući svoju politiku, oblike organizovanja i metode djelovanja u skladu sa konkretnim zadacima.

U toku čitavog svog razvoja, za proteklih pedeset godina, naša Partija je izgrađivala odgovarajuću političku strategiju i taktiku, prema uslovima i potrebama, unosila je promjene u svoju organizaciju, kako bi na najbolji način obavljala svoju revolucionarnu ulogu.

Oblici borbe bili su drukčiji u uslovima ilegalne borbe i žestokih okršaja sa režimom buržoaske vlasti, od onih u vrijeme NOB. Isto tako bili su drukčiji kasnije kad je, poslije pobjede revolucije, naša Partija, stvaranjem sistema narodne vlasti, stekla mogućnosti za odlučujući uticaj na društveni razvoj. Sa uvođenjem samoupravljanja i razvojem neposredne socijalističke demokratije, morali su se takođe, u mnogo čemu, mijenjati oblici rada SKJ. U svim periodima borbe, Partija je izgrađivala svoju organizaciju, polazeći od društvenih uslova i stvarnih interesa radničke klase i svih naših naroda, što joj je i obezbjeđivalo vodeću idejno-političku ulogu.

Za djelovanje komunista u svim ovim periodima bilo je stalno aktuelno ono što je istaknuto još u Komunističkom manifestu, to jest da se odlikuju razumijevanjem uslova, tokova razvitka i zadataka revolucionarnog pokreta, da u praksi prednjače svojom aktivnošću, svojim ličnim primjerom i svojom visokom moralno-političkom sviješću, i da time doprinose mijenjanju društvenih odnosa. Upravo zahvaljujući svemu tome, naša Partija je sa uspjehom i stvaralački povezivala teoriju i praksu, i iznalazila nove puteve u svim fazama revolucije. Takav, nedogmatski pristup dolazio je uvijek do izražaja kad god bismo tražili rješenja u borbi za dalji razvoj društvenih odnosa, a naročito kad smo odlučili da ih razvijamo na osnovama neposredne socijalističke demokratije i samoupravljanja.

Kada se dobro prati čitav razvojni put KPJ onda se vidi zašto je Partija preživjela sve oluje i uspjela da izvrši svoje revolucionarne obaveze, da stvori snažan revolucionarni pokret i postane odlučujući faktor u razrješavanju historijskih dilema u unutrašnjem i međunarodnom razvoju Jugoslavije. Ona je to mogla, jer se stalno nalazila, još od svoga osnivanja, u borbi na dva fronta: s jedne strane — protiv klasnog neprijatelja i eksploatatora radnog naroda Jugoslavije, a sa druge — unutar svojih redova prekaljivala se u neprekidnoj borbi protiv raznih oportunističkih, sektaških, frakcionalačkih i kolebljivaca, a za revolucionarnu čvrstinu i nepokolebljivost komunista.

U borbi protiv klasnog neprijatelja i vladajućeg nenaodnog režima, Partija je, o čemu sam i nedavno govorio na sastanku Odbora za proslavu 50-godišnjice, od samog početka bila izložena svim mogućim progonima. Pošto je već na osnovu klauzule Vidovanskog ustava učinjena ilegalnom, KPJ je, u teškim uslovima, tražila forme za povezivanje sa širokim radnim masama, koristeći uglavnom revolucionarne, to jest nezavisne sindikate.

Isto tako, unutar svojih redova, morala je da vodi bitku, i to odmah poslije Kongresa ujedinjenja, protiv raznih antisocijalističkih i kvazimarksističkih koncepcija i struja. Jer, dok su tzv. ministerijalisti zagovarali saradnju sa buržoazijom, reformisti su tvrdili da u Jugoslaviji nema uslova za socijalističku revoluciju, negirali su postojanje i značaj nacionalnog pitanja, imali negativan stav prema revolucionarnoj ulozi seljaštva, širili teoriju o tzv. čistoj klasnoj borbi, i slično. Istina, nekim od ovakvih struja i teorija zatad je odlučan udarac još na Vukovarskom kongresu.

Ali u periodu poslije Obznane i Zakona o zaštiti države kada su uslijedili brutalni napadi režima na mladi komunistički pokret, pojavili su se i mnogi idejni i drugi sporovi u Partiji, koji su se zatim pretvorili u besprincipijelne sukobe i doveli do unutrašnjih partijskih trzavica i frakcionaske borbi. No u Partiji su se i u to teško vrijeme našle snage koje su uspjele da odstrane iz rukovodstva i »lijevuu« i »desnu« frakciju i da zauzmu odlučan kurs u borbi za jedinstvo i orijentaciju na rješavanje istinskih problema svoje klase i naroda.

Svoju revolucionarnu čvrstinu Partija je dokazala u vrijeme vojno-fašističke diktature 1929. godine, kada su poubijane desetine članova Partije i komunističkih omladinaca, a hiljade bačene na dugogodišnju robiju. Za naredni period od zavedenja vojno-fašističke diktature do 1935. godine, od posebnog je značaja bilo to što je Partija ponovo počela da izlazi iz duboke ilegalnosti i da se sve više povezuje sa masama.

Svoju revolucionarnu dosljednost i čvrstinu Partija je naročito dokazala 1937. godine, kada je sa svom odlučnošću čistila i očistila svoje redove od raznih frakcionasa i elemenata tuđih Partiji. Odbacivši sav taj balast, Partija je brzo i snažno jačala svoje redove do 1941. godine. Zato je ona i dočekala spremno invaziju fašističkih hordi na Jugoslaviju i kao avangarda radničke klase Jugoslavije znala da je organizuje i povede narode u brobu protiv okupatora.

U vatri oslobodilačkog rata, kojim je sa uspjehom rukovodila, Partija je čeličila ne samo svoje redove, koji su silno narasli, nego i stotine hiljada novih boraca koji su po svršetku rata postali odlučni borci za socijalizam.

Oslanjajući se, u prvom redu, na borce iz narodno-oslobodilačkog rata i narode u cjelini, Partija je odoljela i takvoj oluji kao što je bila 1948. godina a kasnije i druge. Tada smo bili sami, izolovani od Istoka i Zapada, i od međunarodnog radničkog pokreta. Ponekad se i sami pitamo kako smo to sve mogli da izdržimo? Ali, izdržali smo, jer smo imali gvozdenu volju i odlučnost. Imali smo sa sobom narod koji je, kao i mi komunisti, znao da smo u pravu.

III

Nakon pobjede socijalističke revolucije, izvlačenje zemlje iz zaostalosti bilo je uslov odbrane nezavisnosti, njenog samostalnog socijalističkog razvitka i uključivanja u savremena kretanja u svijetu.

Najsnažniji faktor našeg društvenog razvitka bila je Komunistička partija Jugoslavije. Njena snaga je ležala u spremnosti njenih članova da svojim požrtvovanjem ostvaruju predvodničku ulogu u izgradnji novog društva, što nije bila prazna fraza ni demagoška politička parola. KPJ je u toku ilegalnih borbi, u oslobodilačkom ratu i revoluciji izrasla u snažnu kadrovsku partiju. To je bila organizacija sa izvanredno čvrstom disciplinom, zasnovanom na svijesti o svojoj društvenoj ulozi i sa ogromnim povjerenjem u narodu. Partija nije imala tako veliki broj članova. U rat je ušla sa 12.000 članova, a na završetku rata imala je 141.066 članova. Međutim, ona je, i pored toga, uspijevala da usmjera čitav društveni život zemlje.

KPJ je čvrsto i dosljedno sprovodila kurs eksproprijacije kapitalističke klase, nacionalizacije sredstava za proizvodnju i stvaranja društvene svojine. To je bio neophodan uslov za razvoj socijalističkih društvenih odnosa. I KPJ je taj kurs sa uspjehom sprovela u život.

Neposredno poslije oslobođenja, privredni sistem zemlje je izgrađivan na osnovama centralizacije svih materijalnih sredstava i proizvodnih snaga zemlje, centralizovanog planiranja investicija, proizvodnje, raspodjele i međunarodne razmjene.

Na spoljnopolitičkom planu, KPJ se zalagala za prisnu saradnju, prijateljsvo i savezništvo sa SSSR-om i zemljama narodne demokratije, vjerujući u mogućnost ravnopravnih, pa i bratskih odnosa među narodima socijalističkih zemalja, pošto su u tim zemljama na vlasti radnička klasa i komunističke koalicije. Poslije oslobođenja činila je sve što je bilo u njenoj moći za razvijanje svestrane saradnje sa drugim zemljama, za normalne odnose sa svim državama, bez obzira na razlike u društvenom uređenju. Nova Jugoslavija, kao jedan od osnivača Ujedinjenih nacija, pružala je od samog početka snažnu podršku svjetskoj organizaciji i zalagala se za primjenu demokratskih metoda u njenom djelovanju.

Koncepcija KPJ o izgrađivanju i razvoju Jugoslavije kao socijalističke zemlje bila je u početku pod uticajem sovjetske teorije i prakse, što je u tadašnjim uslovima bilo i razumljivo. To nam nije bilo nametnuto izvana, jer mi smo se slobodno opredjeljivali. Bilo bi historijski netačno ako ne bismo istakli da je tada za jugoslovenske komuniste društveno uređenje u SSSR bilo sinonim socijalizma i da smo se u slobodnom opredjeljivanju za naš put razvoja tada ugledali na iskustva Sovjetskog Saveza, što je i sasvim razumljivo, jer su to tada bila jedina iskustva u izgradnji socijalističkog sistema.

Ograničavanje i postepeno likvidiranje privatnog vlasništva i državna svojina nad osnovnim sredstvima za proizvodnju, te državno, centralističko-administrativno planiranje proizvodnje i raspodjele, predstavljali su tada polaznu osnovu KPJ u izgradnji društvenog sistema u Jugoslaviji.

Neposredno poslije rata, nova Jugoslavija bila je izložena vrlo jakom vojno-političkom i ekonomskom pritisku od strane zapadnoevropskih zemalja i SAD, a u velikim planovima industrijalizacije i privredne izgradnje oslanjali smo se gotovo isključivo na saradnju sa Sovjetskim Savezom i istočnoevropskim zemljama, koje su stupile na put socijalističkog razvoja.

Trebalo je obnoviti razorenu zemlju, zbrinuti milione žrtava rata, spriječiti prijeteću glad, onemogućiti špekulaciju i crnu berzu, započeti brzu industrijalizaciju, koja je zahtijevala veliko odricanje naroda. A to je bio zaista veliki podvig koji se nije mogao izvesti bez učešća čitavog naroda i bez efikasnog centralizovanog revolucionarnog sistema vlasti koji će koordinirati akcije miliona radnih ljudi. Svakako da je pokretačku snagu u svemu tome predstavljala vjera u bolju budućnost.

Rezultati koje smo postigli od 1945. do 1949. godine, naročito kada se imaju na umu teški i složeni uslovi, bili su zaista veliki. Sa punim pravom se može reći da je izvršena obnova naše zemlje u rekordnom roku. Već 1948. godine obim industrijske proizvodnje dostigao je 150% u poređenju sa 1939. godinom.

Sistem državnog upravljanja privredom i društvenim poslovima odigrao je, u ondašnjim uslovima, značajnu ulogu u opštim naporima za otklanjanje teških posljedica rata i borbi za obnovu i izgradnju zemlje.

Neodoljiva težnja i radnih masa i rukovodstva da se što prije izvučemo iz krajnje neimaštine i naslijeđene zaostalosti, i da ojačamo našu privredu uopšte, bila je osnova jedinstva svih radnih ljudi.

KPJ je i u to vrijeme težila demokratizaciji društveno-političkog života i zalagala se za aktivno učešće što većeg dijela stanovništva u politici. U tome su veliku ulogu igrali Narodni front, zatim, omladinske organizacije, prije svega SKOJ, sindikati, AFŽ i druge organizacije. Narodni odbori nisu bili obični organi vlasti, u njima je narod na širokoj osnovi učestvovao u vršenju vlasti.

U prvom periodu socijalističke izgradnje, neposredni materijalni interesi proizvođača nisu toliko dolazili do izražaja. Efikasnost privređivanja zasnivala se više na entuzijazmu radnih ljudi, koji je proisticao iz tadašnje revolucionarne situacije. O materijalnim stimulansima relativno se malo vodilo računa.

Međutim, poslije tog prvog perioda, kada je administrativno-centralistički sistem bio zaista neophodan, počele su se postepeno ispoljavati i njegove slabe strane. Sve su više dolazile do izražaja slabosti u pogledu efikasnosti i racionalnosti materijalne proizvodnje, raspodjele i razmjene. No, sve te slabosti u početku bile su u sjenci velikih privrednih rezultata u obnovi zemlje.

Ubrzo se pokazalo da ovi oblici upravljanja privredom, koji su bili i mogućni i neophodni u tim prvim godinama poslije rata, nisu mogli da posluže kao trajna osnova ekonomskog razvitka zemlje. Sve više je počela da dolazi do izražaja određena indiferentnost proizvođača prema radu, jer nije bilo dovoljno ekonomske stimulacije. U isto vrijeme, rukovodstva preduzeća u uslovima centralističko-administrativnog planiranja, počela su prikrivati stvarne kapacitete preduzeća, kako bi se lakše ostvarivali planovi, i nisu vodila dovoljno računa ni o broju zaposlenih ni o efikasnosti poslovanja. Proizvodnja za tržište zaostajala je, i po kvalitetu i po asortimanu, za opštim razvitkom proizvodnje.

U uslovima državne svojine, svi radnici i rukovodioci bili su plaćeni prema radnom vremenu i kvalifikacijama, bez obzira na uloženi trud i poslovne uspjehe preduzeća. Radnik se odnosio prema radu kao da je u najamnom odnosu i nije bio neposredno zainteresovan za bolje poslovanje i veće uspjehe svoga preduzeća. On je i dalje bio odvojen od sredstava za rad i nije mogao mijenjati uslove proizvodnje, jer sve je to bilo u nadležnosti državnog aparata. Proizvođači nisu vodili mnogo brige o potrebama tržišta i zahtjevima potrošača, jer se distribucijom obezbjeđivao plasman proizvedene robe.

U administrativno-centralističkom sistemu nisu u početku dolazile do jačeg izražaja negativne posljedice. Jer, njegovi nedostaci i slabosti kao što su nerentabilnost poslovanja, nestručnost u rukovođenju privredom i slično, kompenzirani su velikom revolucionarnom energijom radnih masa.

Ali, privredni razvitak se nije mogao dugo ostvarivati zahvaljujući samo odricanjima i revolucionarnom žaru radnih masa. Negativne posljedice centralističkog sistema upravljanja dolazile su do izraza počev od destimuliranja najproduktivnijih proizvođača i radnih kolektiva pa sve do raznih parazitskih tendencija, u uslovima kada se stvarni doprinos pojedinaca i kolektiva teško mogao utvrditi, s obzirom na postojeće odnose u proizvodnji.

Uporedo sa jačanjem etatizma u društveno-ekonomskim odnosima odvijao se i proces birokratizacije političkih odnosa. U demokratski stil rada i rukovođenja počeli su se postepeno uvlačiti i birokratski metodi upravljanja ljudima, razvijali su se hijerarhijski odnosi, dolazilo je do primjene prinude i komandovanja, umjesto demokratske prakse i objašnjavanja. Razumije se, birokratizacija je zahvatila i rukovodeći kadar. Višenacionalna struktura Jugoslavije i način na koji je Ustavom 1946. godine riješeno nacionalno pitanje sve su više dolazili u sukob sa etatizmom. Centralistički sistem upravljanja viškom rada vodio je zaoštra-

vanju odnosa između republika i drugih društveno-političkih zajednica, kao i zamagljivanju realnih međusobnih odnosa.

Metodama državnog socijalizma nije se mogao ostvariti socijalistički preobražaj u poljoprivredi i na selu. Socijalistička transformacija primitivne seljačke poljoprivrede u Jugoslaviji pedesetih godina bila je nezamisliva bez odgovarajuće tehničke baze, koju naša industrija u to vrijeme još nije mogla osigurati i bez otvaranja širokih mogućnosti zapošljavanja izvan poljoprivrede, što tada takođe nije bilo moguće ostvariti iako je vrlo brzo rastao broj zaposlenih u industriji koju smo ubrzano podizali. U takvoj situaciji, djelimično pod pritiskom oštre kritike sa Istoka, a djelimično i zbog vlastitog uvjerenja da je to moguće, izvršen je pokušaj opšte kolektivizacije u periodu od 1947. do 1952. godine. Ali se ubrzo od toga moralo odustati, jer je praksa pokazala da takve proizvodne jedinice, kao što su bile seljačke radne zadruge, sa slabom organizacijom rada, nerazvijenim odnosima i slabom ekonomskom stimulacijom, nisu bile sposobne da egzistiraju. Seljaci koji su ušli u radne zadruge nisu u njima vidjeli racionalnu proizvodnu organizaciju, pa su zato imali u osnovi negativan stav prema takvoj vrsti kolektivizacije.

Za mlado jugoslovensko revolucionarno društvo 1949. i 1950. godine bile su karakteristične težnje da se svi društveni procesi stave pod kontrolu države. Nije bilo gotovo nijedne sfere društvenog života, od privrede i sitnog seljačkog domaćinstva, pa sve do oblasti kulture, nauke i umjetničkog stvaralaštva, a da nije obuhvaćena sistemom državnog upravljanja i rukovođenja. Težilo se regulisanju svake ljudske aktivnosti uglavnom putem zakonskih i drugih državnih propisa. Ali, naša Partija je na vrijeme uočila opasnost od tendencija ka etatizaciji društva, uviđajući da to nije pravi put socijalističkog razvitka. KPJ se našla pred historijskom dilemom: kojim putem i na kakav način ići dalje?

Rukovodstvo KPJ, pošto je temeljito preispitalo tadašnji put razvitka i metode izgradnje socijalizma u Jugoslaviji, došlo je do zaključka da se na svaki način mora suzbiti proces etatizacije društva, jer on prijeti da potkopa vlast radničke klase i omete istinski socijalistički razvitak zemlje. U to smo se uvjerali, naročito poslije iskustava iz sukoba sa staljinizmom, na osnovu marksističke analize suštine staljinizma. U traženju što uspješnijeg puta izgradnje socijalističkih društvenih odnosa polazili smo od ideja klasika marksizma o odumiranju države u socijalizmu, posebno od Marksovih analiza iskustava Pariske komune.

Na osnovu svega toga, godine 1950. donesen je Zakon o predaji fabrika radnicima na upravljanje, što je bio krupan, historijski čin. U tom revolucionarnom zakonu izraženi su osnovni elementi nove generalne linije KPJ u izgradnji socijalizma u Jugoslaviji. Suština je bila u tome da se proces odumiranja države ne može odlagati za budućnost, već da mora odmah početi; da se KPJ mora distancirati od državnog aparata, kako ne bi izgubila bitne odlike revolucionarne partije radničke klase i postala dio aparata za vršenje vlasti; da državnu svojinu treba pretvoriti u društvenu pod upravom neposrednih proizvođača.

To je bila, u stvari, nova koncepcija izgradnje socijalističkih društvenih odnosa, sa osloncem, ne na državu i njen aparat, već na neposredne proizvođače, i vjerom, ne u svemoć državnog aparata i njegovog plana, već u stvaralaštvo i inicijativu radnih ljudi.

Pokazalo se zatim da je ostvarivanje radničkog i društvenog samoupravljanja, nakon što je u osnovi pravilno definisano, veoma složen proces, sa mnogo dilema. Jer, bilo je neophodno radikalno mijenjati cjelokupnu naslijeđenu društvenu strukturu, kao i novi, tek izgrađeni administrativni sistem. Trebalo je sveopšti državni ekonomski monopol postepeno transformisati u relativno slobodnu tržišnu privredu, tako da preduzeća budu samostalna u poslovanju i da raspolazu sa sredstvima za proširenu reprodukciju. Ali, baš u tom periodu, kod nas je bila veoma teška privredna situacija zbog ekonomske blokade, uzastopnih suša, izgradnje ključnih kapitalnih objekata predviđenih Peto-

godišnjim planom, i slično. A to je sve upravo pogodovalo centralističkom privrednom sistemu.

Zato su bile nužne promjene i u političkom sistemu u smislu njegove sve šire demokratizacije. Partiju je trebalo razvijati kao idejno-političku avangardu društva, ali u tadašnjoj složenoj i opasnoj situaciji nije smjela da naglo oslabi ni njena neposredna zainteresovanost za operativno rukovođenje društvenim poslovima. Osim toga, umjesto zatvorenosti i autarhičnosti zemlje trebalo je našu jugoslovensku zajednicu sve više otvarati prema svijetu — u privrednom, političkom, kulturnom i svakom drugom pogledu. Polazeći od toga da je danas integracija svijeta njegova bitna zakonomjernost, znali smo da bi nas birokratsko i provincijalno zatvaranje u sebe vodilo u stagnaciju i krizu. Isto tako, imali smo u vidu i to da bi preneglo otvaranje moglo ugroziti tek započetu industrijalizaciju i nanijeti druge poteškoće.

Samoupravljanje je tražilo i novi kurs u pogledu obratovanja i vaspitanja, i posebno pružanje većih mogućnosti za slobodu naučnog i umjetničkog stvaralaštva.

Radilo se, dakle, o krupnom zaokretu u razvitku našeg društva na svim njegovim područjima.

Danas možemo, bez ikakvog pretjerivanja, tvrditi da su ove nužne promjene u osnovi uspješno izvršene. Uspjeli smo da to postignemo zahvaljujući, prije svega, jedinstvu Partije, zato što smo u korjenu onemogućavali pokušaje njenog razjedinjavanja, i odlučno se suprotstavljali svim pokušajima negiranja njene vodeće idejno-političke uloge u našem društvu. I posebno zbog toga što je došlo do oslobađanja inicijative svih stvaralačkih snaga koje je pokrenula i oslobodila revolucija.

Neki pojedinci i grupice su u procesu decentralizacije i jačanju demokratizacije, u robnoj privredi, stvaranju više centara društvene moći i odlučivanja na svim nivoima — vidjeli put u anarhiju i kaos. U nekim negativnim tendencijama i pojavama deformacija oni su nalazili tobožnje dokaze da društveni razvitak vodi u nered. Konzervativno-dogmatske snage, apsolutizirajući negativne propratne pojave, u svemu su vidjele slabljenje pozicija SKJ, što je u stvari, najčešće, značilo i gubljenje svojih ličnih pozicija. Na drugoj strani pojavila su se razna malograđanska, kvazidemokratska shvatanja i priželjkivanja restauracije buržoaskog liberalizma.

Različita shvatanja o bitnim pitanjima našeg razvitka javljala su se na svim nivoima društva, a to je upravo, u praksi, dovelo do raznih kompromisa, koji su ponekad kočili rad i ometali ostvarivanje konkretnih akcija. To se izražavalo u kočenju razvoja samoupravljanja, jačanju etatizma, a sve je to dovelo do nagomilavanja protivrječnosti u našem društvu. Ali, izlaz iz tih teškoća i dilema je nađen, i drugog puta nema, osim dosljedne demokratizacije našeg društva u pravcu sve sadržajnijeg samoupravljanja i na toj osnovi ostvarivanja nove uloge Saveza komunista. Uostalom, to je bio i osnovni smisao zaključaka VIII kongresa SKJ.

Iako smo se svi složili da je nužna privredna i društvena reforma, nisu svi pružili podršku njenom konkretnom ostvarivanju. Konzervativno-dogmatskim snagama je bilo jasno da reforma predstavlja odlučan kurs na slamanje ostataka etatizma, te upravo zbog toga one su pružale žestok otpor. Korišćenjem pozicija koje je jedan broj rukovodećih ljudi sa takvim shvatanjima imao u Partiji vršen je pritisak protiv reforme, i to na razne načine. Neke konzervativno-dogmatske snage imale su jak uticaj na politički život, na raspored kadrova, i naročito na rad nekih službi, čija djelatnost nije bila dovoljno pod kontrolom predstavničkih tijela i javnosti.

U takvoj situaciji morala se energično slomiti pozicija nosilaca birokratsko-etatističkih otpora koji su svoj oslonac imali i u vrhovima Saveza komunista i državne uprave. To je bio neophodan uslov za stvarno sprovođenje privredne reforme i nesmetan razvoj samoupravnog socijalizma.

Centralni komitet SKJ na svojoj IV sjednici otvorio je upravo takav kurs koji se sa uspjehom ostvaruje u svim oblastima našeg društveno-političkog života, uključujući i Savez komunista.

Za uspjeh privredne reforme bilo je potrebno da se izvrši čitav niz promjena i u vanprivrednim oblastima. Postavilo se pitanje položaja i funkcionisanja organa i institucija društvenih djelatnosti. Trebalo je mnogo štošta mijenjati, ako smo htjeli da uspješno sprovedimo reformu. I sam Savez komunista dobrim dijelom radio je po starom. Državni organi imali su još jaku poziciju u regulisanju društvenih odnosa. Organi samoupravljanja nisu bili dovoljno samostalni. Sve je to govorilo o tome da je za uspjeh privredne reforme — koja je značila racionalniji i produktivniji rad svih zajedno i svakog pojedinačno — neophodna društvena reforma u cjelini.

IV

Za proteklih pedeset godina revolucionarne borbe komunista Jugoslavije karakteristični su stalna povezanost našeg pokreta sa međunarodnom revolucionarnom borbom, ispoljavanje internacionalizma i ispunjavanje duga međunarodne solidarnosti. To je posebno došlo do izražaja u nesebičnoj podršci SKJ revolucionarnim, klasnim, oslobodilačkim i antiimperijalističkim organizacijama i pokretima širom svijeta.

Mi, komunisti Jugoslavije, pošto smo i sami osjetili svu težinu i surovost dugogodišnje borbe za slobodu i socijalnu pravdu, duboko smo saosjećali sa onima koji su imali sličnu sudbinu. Pomoć koju smo im pružali shvatili smo i kao uslov uspjeha naše sopstvene borbe. To se posebno manifestovalo u aktivnoj podršci oktobarskoj revoluciji i prvoj u svijetu socijalističkoj zemlji, kao i u podršci Mađarskoj Sovjetskoj Republici. Pomenimo ovom prilikom da su mnogi naši ljudi, pripadnici komunističkog pokreta i drugi borci za nacionalno oslobođenje i društveni progres, pali na frontovima revolucije i građanskog rata u Rusiji i Mađarskoj, a u tim borbama uzele su učešća desetine hiljada pripadnika naroda i narodnosti Jugoslavije. Sjetimo se takođe da je na bojištima španskog građanskog rata, od preko 1.600 Jugoslovena-učesnika, više od polovine položilo svoje živote u borbi protiv fašizma.

Osjećam svojom dužnošću da ovom prilikom podsjetim i na to da je naša Partija za vrijeme Staljinovih čistki izgubila desetine svojih vjernih članova. Među te nevine žrtve spadaju i takvi zaslužni rukovodioci KPJ, kao što su: Filip Filipović, Đuka Cvijić, Štefek Cvijić, Rade Grgur i Voja Vujović, Kosta Novaković, Kamilo Horvatin, Mladen Čonić, Antun Mavrak, Vladimir Čopić i mnogi drugi. Njihova tragedija je bila utoliko veća što su mučeni pod lažnom optužbom da su špijuni i izdajnici, što su otjerani u smrt pod monstruoznim optužbama za nedjela koja nikada nisu učinili. Danas, povodom pedesetogodišnjeg jubileja KPJ, treba ponovo snažno da istaknemo da će Savez komunista Jugoslavije trajno sačuvati uspomenu na ove drugove kao na svoje vjerne članove i dosljedne revolucionare.

Mislim da nema potrebe da danas ponovo dokazujem internacionalističku dosljednost KPJ u godinama drugog svjetskog rata, njenu aktivnu podršku svim antifašističkim i oslobodilačkim pokretima u Evropi, a posebno u nekim susjednim zemljama, jer to je sve dovoljno poznato. Takođe je dobro poznata činjenica da su pripadnici naroda i narodnosti Jugoslavije učestvovali i davali svoje živote u borbi protiv fašizma i u drugim evropskim zemljama, kao na primjer u Grčkoj, Italiji, Francuskoj, Norveškoj i drugim.

Nova socijalistička Jugoslavija u svojoj spoljnoj politici imala je uvijek pred očima cjelinu međunarodnih odnosa i bila je odlučno na strani progresivnih i antiimperijalističkih snaga, pružajući pomoć borbi naroda za slobodu i nezavisnost, za ravnopravne i demokratske međunarodne odnose, kao i podršku svim snagama mira i napretka. Ne samo SKJ već i sve društveno-političke organizacije razvile su široke međunarodne veze i svestranu saradnju s revolucionarnim, antiimperijalističkim i antikolonijalnim pokretima u svijetu.

Socijalistička Jugoslavija je morala i sama voditi tešku borbu za svoju nezavisnost i ravnopravno mjesto u svijetu. Pored prijetnji, pritiska i ucjena od strane međunarodne reakcije, u toku rata i u prvim poslijeratnim godinama,

nova Jugoslavija bila je izložena i žestokom političkom, ekonomskom i psihološkom pritisku od strane zemalja takozvanog socijalističkog tabora koji je uslijedio poslije Staljinovih kritika i napada na KPJ, poslije rezolucije Informacionog biroa.

Danas je u cijelom svijetu poznato da su stvarni uzroci Staljinovog napada na Jugoslaviju bili u osnovi sasvim druge prirode od onih koji su izabrani kao formalni povod za kritiku naše Partije, i da je tada zapravo nagovješten jedan historijski neminovan konflikt u međunarodnom radničkom pokretu. Napad na KPJ je predstavljao prvi otvoreni sukob između birokratskog koncepta o socijalističkoj državi i putevima razvitka socijalizma u svijetu, koji je izgrađen u Sovjetskom Savezu pod rukovodstvom Staljina — što, uz put rečeno, nikako nije moguće tretirati samo kao neki »kult ličnosti« — i antidogmatskog prilaza i demokratskog, humanog koncepta socijalističkog društva, koji je došao do izražaja već ranije, a naročito poslije rata — u djelovanju KPJ. Taj koncept, naravno, mi nismo izmislili do mjesta time postali pronalazači nekog novog »modela socijalizma«, već se on rađao i oblikovao kao rezultat konkretnih uslova revolucionarne borbe u našoj zemlji i dubokih promjena u savremenom svijetu. Događaji su potvrdili da dileme pred kojima su se našli jugoslovenski komunisti nisu bile nešto slučajno, niti nešto samo naše. Pokazalo se, naime, da su to, u stvari, bile dileme daljeg razvoja socijalizma uopšte, i kod nas i u svijetu, i da se sa njima susreću i mnoge druge partije i pojedine socijalističke zemlje.

Poznato je da je rukovodstvo KPJ već i ranije, a naročito u toku narodnooslobodilačkog rata, povremeno nailazilo na nerazumijevanje, dolazeći čak i u konflikt sa Staljinovom politikom. U takvoj Staljinovoj politici se očigledno odražavalo i potcjenjivanje snage našeg pokreta i njegove sposobnosti da sam odlučuje o sudbonosnim pitanjima našeg razvitka.

Takav odnos prema revoluciji u našoj zemlji bio je i odraz stanja koje se niz godina stvaralo u Komunističkoj internacionali. Ta međunarodna organizacija, pred kraj svog postojanja, sve više je postajala instrumenat državne politike SSSR, odnosno Staljina i sve je manje poštovala samostalnost pojedinih partija.

Razumljivo je što su, poslije pobjede oktobarske socijalističke revolucije, svi istinski revolucionarni pokreti — među kojima i naš — smatrali svojim internacionalnim dugom bezuslovnu podršku Sovjetskom Savezu, prvoj zemlji socijalizma. Međutim, politika potčinjavanja trenutnim državnim interesima i taktici sovjetske spoljne politike, nanijela je još uoči rata i kasnije, kao i poslije rata, ogromnu štetu pojedinim komunističkim partijama. Takva politika je stvarala birokratske odnose u rukovodstvima partija, sputavala njihovu samoinicijativu, i, što je najteže — vodila ih u izolaciju od sopstvene radničke klase i naroda svoje zemlje.

Poslije drugog svjetskog rata, pitanje odnosa sa Sovjetskim Savezom i odnosa u međunarodnom radničkom pokretu uopšte, postalo je još aktuelnije, jer su komunističke partije u mnogim zemljama postale vladajuće, suočavajući se sa potrebom pronalazanja najadekvatnijih puteva za razvitak socijalističkih društvenih odnosa.

Staljin nije priznavao specifičnosti društveno-političkog razvitka u našoj zemlji. U našoj nezavisnosti, samostalnosti Partije, u borbi za demokratizaciju i humane odnose u socijalizmu, staljinisti su vidjeli opasnost za postojeće odnose među socijalističkim zemljama pa i za odnose unutar tih zemalja. Staljinu je, očigledno, smetala i popularnost KPJ u svijetu i interesovanje za naša iskustva u drugim zemljama i komunističkim partijama, iako ih mi nismo ni tada ni kasnije nikome naturalni. Nosioci shvatanja da je SSSR centar revolucije i uzor socijalizma, nisu se izgleda mogli pomiriti sa tendencijom osamostaljivanja pojedinih partija i pokreta. Zato je trebalo kompromitovati KPJ pred međunarodnim radničkim pokretom, osuditi je za tobožnju izdaju socijalizma i pretvaranje u »kontrarevolucionarnu agenciju imperijalizma« i tako je spriječiti u njenom daljem samostalnom socijalističkom razvitku, što je i bio osnovni smisao akcije Kominforma.

Ako se danas podsećamo na taj period, koji je sigurno bio najteži u poslijeratnom razvitku Jugoslavije, a za mnoge od nas komunisti najteži i u dugogodišnjem revolucionarnom radu, to ne činimo zbog toga što bismo htjeli da raspirujemo stare strasti i mržnju protiv bilo koga. Mi smo se uvijek dosljedno zalagali za dobre i ravnopravne odnose sa Sovjetskim Savezom i drugim socijalističkim zemljama, ističući da razlike u putevima izgradnje socijalizma ne treba da budu prepreka za saradnju, već, naprotiv, podstrek za iskrenu razmjenu mišljenja i iskustava. U tom smislu mi smo podržali stavove XX kongresa KP Sovjetskog Saveza da će svaka zemlja naći svoj put u socijalizam, da bogatstvo forme u izgradnji socijalizma ne smeta već da, naprotiv, jača međunarodni radnički pokret i da se odnosi između komunističkih i radničkih partija i progresivnih pokreta moraju zasnovati na ravnopravnosti i stvarnom međusobnom poštovanju.

Kampanja protiv socijalističke Jugoslavije i sve što joj je uslijedilo, imala je teške posljedice za mnoge partije i razvitak pojedinih socijalističkih zemalja. Naročito velike štete su nanijeli metodi nasilja i narušavanju zakonitosti, gušenje elementarnih prava građana, izopačavanje istine i čudovišne zloupotrebe propagande, kao i mnogi drugi postupci. To je izazvalo političke, ekonomske i etičke konflikte u pojedinim socijalističkim zemljama, doprinijelo raspirivanju hladnog rata i ozbiljno ugrozilo povjerenje u socijalizam kod mnogih ljudi u svijetu.

Nama su 1948. godine neki savjetovali da, tobože u interesu jedinstva međunarodnog radničkog pokreta, prihvatimo nepravdne optužbe, i da se — iz istih razloga — priklonimo rezoluciji Informbiroa. Razvitak događaja je potvrdio da smo bili u pravu kada tako nešto nismo prihvatili, jer bi takva kapitulacija značila oportunistički i izdaju ne samo naše revolucije i naših radnih ljudi — čije smo neograničeno povjerenje uživali — već interesa međunarodnog radničkog pokreta i socijalizma uopšte.

Možemo slobodno tvrditi da smo u odbrani nezavisnosti socijalističke Jugoslavije i prava na sopstveni razvitak svake partije, postupili sa punom odgovornošću pred svojim narodima i pred međunarodnim radničkim i socijalističkim pokretom. Ovo naglašavam zbog toga što se SKJ i kasnije više puta nalazio u situaciji da se od njega, u ime internacionalizma i tobožnjih viših interesa socijalizma, tražilo da se odrekne svojih ideja i stavova, ili se zahtijevalo da se izjasni za međunarodnu politiku koja je u suprotnosti sa njegovim ocjenama i objektivnim interesima širokog socijalističkog i antiimperijalističkog pokreta u svijetu.

Jedan dokumenat takve politike predstavlja i Deklaracija sa savjetovanja komunističkih partija u Moskvi 1960. godine, u kojoj je bio još jedanput proizvoljno i grubo napadnut Savez komunista Jugoslavije. Međutim, sami razvitak događaja rječitije je demantovao i taj neprincipijelni stav o Jugoslaviji i mnoge druge stavove te Rezolucije, potvrđujući ujedno opravdanost naših sumnji u vrijednost ovakvih dokumenata.

Ne pretendujući da uvijek moramo biti u pravu, mi smatramo da za svoju politiku odgovaramo, prije svega, pred radnim ljudima i narodima naše zemlje. Ta politika podliježe njihovoj ocjeni i neprekidnom javnom i demokratskom provjeravanju, u kome se i sama potvrđuje i dalje razvija.

Sa izgradnjom novih društvenih odnosa, na bazi samoupravljanja i neposredne demokratije, nastojeći da ostvarimo efikasno, humano i demokratsko socijalističko društvo, mi dajemo svoj prilog iskustvima i opštoj teoriji i praksi socijalizma. Uvjereni smo da se socijalizam obogaćuje svakim uspjehom bilo koga pokreta, koji uspješno rješava zadatke svoga doba i svoje sredine, a socijalističke zemlje su uz to i posebno dužne da pokažu svijetu rezultate u izgradnji novih društvenih odnosa. One bi trebalo da daju primjer i svojim međusobnim odnosima u pogledu dosljednog poštovanja prava svakog naroda na slobodan i svestrani razvitak.

Međutim, mi smo i dalje svjedoci prakse da se, u odnosima među socijalističkim zemljama i komunističkim parti-

jama, načelo internacionalizma ponekad i zloupotrebljava, kako bi se, u njegovo ime, nametnule pojedinim partijama neke jednostrane obaveze, kao da internacionalizam nije, prije svega, odraz svijesti i saznanja svake partije o povezanosti njenih interesa sa međunarodnom borbom protiv reakcije i imperijalizma. U ime internacionalizma, opravdava se obaveznost neke opšte »generalne linije« koja je, prema dosadašnjim iskustvima, predstavljala ili diktat ili neprincipijelan kompromis između vrlo različitih shvatanja i interesa jednih partija na račun drugih partija i pokreta, što je sve objektivno sputavalo pojedine partije i pokrete u traženju sopstvenih oblika borbe i rješavanja u ostvarivanju revolucionarnih ciljeva. U ime tobožnjih viših interesa socijalizma nastoji se opravdati čak i otvoreno kršenje suvereniteta jedne socijalističke zemlje i upotreba vojne sile radi sprečavanja njenog samostalnog socijalističkog razvika. Takvo shvatanje internacionalizma nanosi teške posljedice politici komunističkih partija i drugih progresivnih pokreta, kao i međunarodnom antiimperijalističkom frontu uopšte.

Savez komunista Jugoslavije, kao dio socijalističkih i savremenih progresivnih snaga u svijetu uopšte, uspijevao je da razvije svestranu i široku ravnopravnu saradnju sa komunističkim i radničkim partijama, kao i sa antikolonijalnim i antiimperijalističkim oslobodilačkim pokretima. U tome se dosljedno pridržavao načela ravnopravnosti i prava na sopstveni put socijalističkog razvika, što je bilo zapisano u Beogradskoj deklaraciji 1955. godine i potvrđeno u Moskovskoj deklaraciji KPSS i SKJ 1956. godine. Mi ćemo se zalagati za poštovanje tih principa kako u bilateralnim odnosima, tako i u svim oblicima međunarodne saradnje komunističkih i drugih radničkih i ostalih progresivnih pokreta.

Mi komunisti Jugoslavije, ne smatramo da smo pronašli odgovore za sve savremene dileme socijalizma i svjesni smo problema, teškoća, pa i slabosti u sprovođenju naše sopstvene politike. Neka rezultati u razvitku novih društvenih odnosa, stepen humanizacije i slobode našeg društva, dostignuća u stvaranju uslova života radnih ljudi i zadovoljavanju njihovih materijalnih i duhovnih potreba, budu mjerilo ispravnosti i uspjeha naše politike i prakse. Neka osnovno mjerilo istinskog internacionalizma i revolucionarnosti našeg Saveza, kao i svake druge revolucionarne radničke partije, bude stvaralački doprinos međunarodnoj praksi i misli socijalizma, stvarnoj borbi protiv imperijalizma, a za mir i nezavisnost naroda, za istinsko oslobođenje rada.

Drugarice i drugovi,

Dozvolite mi, na kraju, da u ime Saveza komunista Jugoslavije toпло pozdravim sve delegacije iz inostranstva, i da im zahvalim što su se odazvale pozivu da prisustvuju proizlazni pedesetogodišnjice osnivanja naše slavne KPJ i Devetom kongresu Saveza komunista Jugoslavije. Time vi, delegati iz inostranstva, ne samo da uveličavate ovaj, za našu zemlju veliki datum već takođe odajete priznanje našoj Partiji za njenu upornu revolucionarnu borbu koju je pedeset godina vodila u interesu naše radničke klase, međunarodne solidarnosti i borbe protiv imperijalizma.

Naša Partija je prošla kroz mnoge teškoće, ponekad i kritične situacije, da bi konačno na čelu radničke klase i naroda Jugoslavije, u herojskoj oružanoj oslobodilačkoj borbi izvojevala to što mi danas imamo.

Vi ćete se, drugovi delegati iz inostranstva, na ovom Kongresu barem donekle moći da upoznate sa rezultatima koje su postigli Savez komunista, radnička klasa i svi radni ljudi socijalističke Jugoslavije.

Nama je danas veoma žao što su neke komunističke partije socijalističkih zemalja, uključujući i Komunističku partiju Čehoslovačke, otkazale da pošalju svoje delegacije, ne samo na Deveti kongres SKJ, već i na ovu svečanost. Komunistička partija Jugoslavije je uvijek vjerno izvršavala svoju internacionalističku dužnost, bez obzira na to kakvih i koliko žrtava ju je to stajalo. Navikli smo na to da nam se te žrtve ne priznaju kada se radi o trenutnim političkim motivima, ali to još više u očima progresivnog svijeta podiže ugled Saveza komunista Jugoslavije i njegove historijske dosljednosti.

REZOLUCIJA »SOCIJALISTIČKI RAZVOJ U JUGOSLAVIJI NA OSNOVAMA SAMOUPRAVLJANJA I ZADACI SAVEZA KOMUNISTA«

U periodu između Osmog i Devetog kongresa naše društvo učinilo je krupne korake napred na putu svog socijalističkog razvoja, društvenog i ekonomskog oslobađanja naše privrede, društvenih delatnosti i odnosa u društvenoj proizvodnji u pravcu daljeg jačanja položaja udruženih proizvođača i pretvaranja socijalističkog samoupravljanja u dominantan društveni odnos.

Ostvarivanjem privredne i društvene reforme postignuti su značajni uspesi u menjanju društvene osnove rada i privređivanja. Prevazilazi se državno-svojinski monopol i na njemu zasnovana osamostaljena ekonomska i društveno-politička moć centara odlučivanja u društveno-političkim zajednicama. Smanjuje se posrednička uloga države u raspolaganju viškom rada čime se stvaraju uslovi da neposredni proizvođači sve više postaju odlučniji činioци u celokupnoj društvenoj reprodukciji i preuzimaju neposrednu odgovornost za razvoj materijalne osnove i društvenih odnosa socijalizma.

Jačanjem materijalne osnove samoupravno udruženog rada, delovanjem ekonomskih zakonitosti, izmenjenim uslovima privređivanja i povećanom unutrašnjom stabilizacijom, u toku reforme počeli su da se ostvaruju novi kvaliteti u privređivanju. Radne zajednice se sve više orijentišu na vlastite snage, na tržišni način privređivanja i stvaranje dohotka. One traže rešenje u takvoj razvojnoj orijentaciji koja vodi podizanju produktivnosti rada, modernizaciji i intenzifikaciji proizvodnje i njenom osposobljavanju za šire i ekonomski celishodnije uključivanje u međunarodnu podelu rada. Započelo je brže menjanje strukture proizvodnje u skladu sa zahtevima tržišta. Širi se saznanje o neophodnosti unutrašnje integracije privrede i njenog povezivanja sa ostalim delatnostima. Odlučnije se nadvladavaju autarhično privređivanje, začaurenost, lokalizam i regionalizam.

Ostvareni rezultati potvrdili su neophodnost privredne i društvene reforme. Socijalističko samoupravljanje zakoračilo je u nove životne oblike i razvijenu fazu koju karakteriše deatizacija viška rada. Ono sve više dokazuje svoju sposobnost da ostvaruje efikasnije privređivanje i porast proizvodne snage društvenog rada.

Reforma je razotkrila i izbacila na površinu mnoge probleme koji su se godinama gomilali u uslovima autarhičnog privređivanja i administrativnih, državno-sopstveničkih oblika centralizacije i raspodele društvene akumulacije. Ona se suočila sa faktorima i okolnostima koje su njeno kretanje činile težim i složenijim: nepovoljna, ekstenzivna i niskoproizvodna struktura privrede; nepovezanost različitih sfera društvenog rada i zatvorenost mnogih samoupravnih organizama u sebi; relativna nerazvijenost proizvodnih snaga, disproporcionalnosti u razvoju i velike zatečene razlike u uslovima rada u pojedinim granama i regionima; činjenica da je veliki deo stanovništva van udruženog rada i dr. Sve je to ostavljalo širok prostor za državno posredništvo i administrativno regulisanje ekonomskih kretanja i društvenih odnosa.

Zaoštavanje međunarodnih odnosa i oscilacije u ekonomskim zbivanjima u pojedinim delovima sveta često su nepovoljno delovali na ostvarivanje zadataka reforme.

Zaoštalo se u razradi sistema i u preduzimanju mera ekonomske politike.

Suštinske promene u privređivanju i društvenim odnosima sudarile su se sa inercijom, konzervativizmom i zaoštalom društvenom svesću.

Idejno-politički otpori usvojenom kursu imaju svoju podlogu i uporišne tačke pre svega: u onim društvenim snagama čiji ekonomski i politički interes dolazi u sukob sa razvojem sistema socijalističkog samoupravljanja, u nastojanjima tehno-birokratskih grupa da sopstvene upravljačke pozicije pretvore u pozicije društvene i političke moći; u zahtevima koji dolaze iz onih institucija i društvenih sredina kojima je ugrožen raniji privilegovani položaj; u pritiscima iz niskoproduktivnih radnih organizacija u privredi i drugim društvenim delatnostima koje nisu u stanju da izdrže utakmicu u društvenom radu u uslovima pojačane ekonomske diferencijacije na bazi rezultata rada i sve snažnijeg delovanja ekonomskih zakonitosti.

Zbog prirode i dubine društvenih preobražaja izazvanih reformom dolazi do znatno veće društveno-političke aktivizacije radničke klase, omladine, intelektualnih stvaralaca, poljoprivrednih proizvođača, svih snaga rada i znanja i do jačanja njihove samoupravljačke socijalističke svesti. Radnička klasa, koja nosi glavni teret reforme, ima sve aktivniji odnos prema ekonomskim i političkim zbivanjima, pitanjima od čijeg rešavanja zavise uslovi rada i sticanja dohotka i odnosi u raspodeli, merama koje se preduzimaju na svim nivoima odlučivanja i slabostima tekuće politike. Intelektualni radnici u svim sferama društvenog rada sve više povezuju svoju aktivnost sa samoupravnim odnosima i principom dohotka. Reforma je dala nove impulse za modernizaciju i povećanje proizvodnje i produktivnosti rada u poljoprivredi, za razvijanje društveno-ekonomskih i političkih odnosa na selu. Na tim osnovama dolazi do novih ekonomskih, socijalnih i političkih diferencijacija na selu i šire političke aktivizacije poljoprivrednih proizvođača. Od posebnog je značaja snažan prodor u politički život mladih generacija koje izražavaju nove potrebe i nemirenje sa postignutim, traže širi prostor za svoje potvrđivanje i preuzimanje svog dela odgovornosti u samoupravnom društvu.

U periodu između dva kongresa došlo je do značajne promene odnosa društvenih i političkih snaga u korist samoupravljanja i neposredne socijalističke demokratije. Najznačajniji momenti na tom putu su: društveno-ekonomska reforma, Četvrta sednica CK SKJ, reorganizacija Saveza komunista, Smernice, demokratizacija kadrovske politike, razrada i primena koncepcije opštenarodne odbrane i poslednje ustavne promene.

Nasuprot takvim kretanjima dolazi do agresivnijeg delovanja i rovarenja, do okupljanja i povezivanja reakcionarnih, nacionalističkih, birokratskih i drugih opozicionih elemenata u zajedničkom nastojanju da kompromituju, spreče i vrate nazad naše društvo u njegovom razvoju na osnovama socijalističkog samoupravljanja. Savez komunista i druge organizovane socijalističke snage zadavale su i zadaju snažne udarce takvim nazadnim političkim tendencijama. U ovom periodu pretrpeli su poraz svi pokušaji da se onemogući ili zaustavi samoupravljačko-demokratski razvoj našeg društva.

Sadržajem svojih odluka i orijentacijom koju je izrazila, Četvrta sednica CK SKJ imala je veliki značaj za učinkije suzbijanje birokratsko-centralističkih koncepcija i prakse i političkih otpora kursu reforme. U dinamičnom političkom kretanju, koje je time dobilo snažniji zamah, dolazi do punije demokratizacije svih odnosa u društvu, daljeg podruštvljavanja politike.

Smernice Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije rezultat su izgrađivanja jedinstvenih pogleda Saveza komunista Jugoslavije na bitna pitanja daljeg razvoja našeg društva na osnovama samoupravljanja i izraz njegove reše-

nosti da se odlučnije suprotstavi uočenim odstupanjima i nedosljednostima u ostvarivanju društveno-ekonomske reforme. Na platformi i akcionom programu koji su izraženi u Smernicama izvršena je široka politička mobilizacija snaga samoupravljanja. To je dalo novu silu ubrzanja progresivnim društvenim preobražajima.

Reformom Saveza komunista dolazi do porasta njegovog idejno-političkog uticaja na društvena kretanja, jačanja poverenja proizvođača, omladine i drugih stvaralačkih snaga u politiku i praksu Saveza komunista, do demokratizacije njegovih unutrašnjih odnosa.

Prevazilaženjem administrativnog centralizma i jačanjem društveno-ekonomskih i političkih odnosa na osnovama samoupravljanja, narodi i narodnosti u našoj zemlji došli su u poziciju da samoupravnim putem u okviru jugoslovenske federacije ostvaruju svoj ravnopravan i slobodan razvitak. To predstavlja dinamičan faktor socijalističkog razvoja i stabilnosti čitave zajednice.

Bržim ekonomskim i kulturnim razvojem posle rata, socijalistička Jugoslavija dostigla je nivo srednjerazvijenih zemalja i postaje sve aktivniji činilac u međunarodnim kretanjima i odnosima. U periodu između dva kongresa ostvarili smo novi prodor u otvaranju našeg društva prema svetu, u širem uključivanju u međunarodnu podelu rada. Bez smelijeg i istrajnog ostvarivanja takve orijentacije, jugoslovenska socijalistička zajednica osudila bi sebe na stagnaciju i nazadovanje u ekonomskom i društvenom smislu: bile bi zatvorene perspektive njenog socijalističkog razvoja.

Živimo u eri nove tehnološke revolucije, gigantskog porasta naučnog potencijala, epochalnih dostignuća nauke i do sada neviđenog prodora novih proizvodnih snaga koje se u toku jedne decenije razvijaju brže nego ranije vekovima i koje iz temelja menjaju način proizvodnje, uslove i način života, ljudske predstave i navike. Savremene proizvodne snage rada vode povezivanju sveta, ali se sučeljavaju sa tendencijama zatvaranja u sebe velikih ekonomsko-političkih i vojnih blokova zemalja. Njihov razvoj sukobljava se sa postojećim produkcionim odnosima, društvenim strukturama i političkim institucijama. U datim društvenim okvirima i odnosima, razmah proizvodne i stvaralačke moći ljudskog rada ima svoje naličje u obezvlašćenosti i potčinjenosti radničke klase i drugih radnih slojeva, u ošttravanju klasnih i drugih socijalnih suprotnosti i konflikata, u produbljanju jaza između visokorazvijenih i ekonomski zaostalih zemalja. Savremene proizvodne snage društvenog rada i radnička klasa dolaze u sukob sa društvenim odnosima koji se zasnivaju na svojinskom monopolu, na svemoći od društva otuđenih centara ekonomske i političke moći, na etatističkom dirigovanju i hegemoniji velikih nad malim, jačih nad slabijim. Revolucionarna vrenja u svetu, masovni pokreti i nemiri radničke klase, mladih generacija i potlačenih nacija imaju svoj zajednički imenitelj u stremljenju ka oslobađanju od ekonomskog, socijalnog, nacionalnog i svakog drugog potčinjavanja čovekove ličnosti, ka humanijim i slobodnijim odnosima među ljudima, ka afirmaciji ljudske i demokratske suštine socijalizma. Snage socijalističkog progressa suočene su sa novim potrebama savremenog sveta i novim problemima koji zahtevaju stvaralačku razradu koncepcija i kritičko preispitivanje vladajućih prakse.

U svetu u kome živimo, egzistencija i stabilnost, slobodan i samostalan socijalistički razvoj naše zemlje presudno zavise od toga kakvim ćemo tempom i intenzitetom u sistemu socijalističkog samoupravljanja ostvarivati spoj i sintezu materijalno-ekonomskog progressa, naučno-tehnološke revolucije, i društvenog oslobađanja rada i čovekove ličnosti, razvoja humanih i demokratskih odnosa među ljudima. U tome je istorijska odgovornost Saveza komunista i svih drugih snaga socijalističkog progressa u našoj zemlji.

Svestan takve odgovornosti i u cilju stvaralačke razrade svoje idejno-političke platforme Savez komunista je pripremao Deveti kongres širokim učešćem njegovih organizacija i članstva u demokratskim raspravama o stvarnim mogućnostima i putevima daljeg revolucionarnog preobra-

žavanja našeg društva na osnovama socijalističkog samoupravljanja.

Značajni rezultati takvih nastojanja došli su do izražaja u radu i dokumentima kongresa Saveza komunista republika, koji su ispoljili visok stepen jedinstva u pogledima na suštinska pitanja društvenog razvoja, u definisanju polaznih osnova i orijentacije daljeg idejno-političkog delovanja Saveza komunista.

Materijali koje je u pripremanju za Deveti kongres stavio na javnu diskusiju Centralni komitet Saveza komunista Jugoslavije izražavaju osnovne koncepcije razvoja sistema društveno-ekonomskih i političkih odnosa i stavove o delovanju Saveza komunista u pojedinim oblastima društvenog života. Mnogi konkretni stavovi u ovim materijalima su sadržinski obogaćeni i razvijeni, potvrđeni ili korigovani u javnoj diskusiji.

Polazeći od svojih programskih ciljeva, od zajedničkih, životnih interesa radničke klase i radnih ljudi svih naroda Jugoslavije, od dokumenata kongresa Saveza komunista republika, od rezultata pretkongresne diskusije, od referata druga Tita i diskusije na sednicama Devetog kongresa, od potreba da dalje razradi osnovni pravac i idejno-političku platformu svoga delovanja u neposrednoj budućnosti — Savez komunista Jugoslavije na svom Devetom kongresu donosi sledeću

REZOLUCIJU

I

U borbi za dalju izgradnju samoupravnog socijalizma, u ostvarivanju društvenog i ekonomskog oslobađanja rada, stalnog porasta efikasnosti privredivanja, životnog standarda i uslova za razvoj i svestranu afirmaciju ličnosti, Savez komunista zalaže se za odlučujuću ulogu udruženih proizvođača u celokupnoj društvenoj reprodukciji, za jačanje njihovog neposrednog uticaja u svim sferama društvenog rada i u političkom životu.

U razvoju društveno-ekonomskih odnosa Savez komunista polazi od istorijskih i neposrednih interesa radničke klase, osnovnog nosioca i pokretačke snage socijalističkog progressa. Zato se odlučno zalaže za dosledno razvijanje takvog sistema društvenih odnosa u kojima radni čovek — u svim samoupravnim zajednicama — postaje osnovni nosilac društvene reprodukcije, neposredni upravljač sredstvima za proširenje materijalne osnove svoga rada i života, posebno viška rada. Na toj osnovi Savez komunista će se boriti za stalno povećanje efikasnosti samoupravnog sistema, za dosledno ostvarivanje raspodele prema rezultatima rada, za društveno-ekonomsku i socijalnu sigurnost radnog čoveka.

1. Deveti kongres se odlučno zalaže za proširivanje materijalne osnove samoupravljanja putem boljeg privredivanja, kao i putem doslednijeg i efikasnijeg smanjivanja opterećenja privrede po raznim osnovama i ograničavanja administrativnog preliivanja viška rada.

Sadašnji ekonomski položaj proizvođačkih samoupravnih organizacija karakteriše opadanje samofinansiranja, povećanje zaduženosti prema bankama kao i izdvajanje i usmeravanje značajnog dela sredstava akumulacije kroz posebne fondove i mere društveno-političkih zajednica. Još uvek nedovoljna efikasnost primene postojećih sredstava rada, kao i nedovoljna mogućnost da se pretežno sredstvima radne organizacije, putem modernizacije, razvije stvaralaštvo radnih ljudi i osigura njihova poslovnost i inicijativa, ekonomska sposobnost i proizvodni potencijal zahtevaju takve promene u raspodeli akumulacije kojima će se jačati materijalni i društveni položaj proizvođača. To nalaže brže rešavanje akutnih problema prezaduženosti privrede, širu integraciju privrede i koncentraciju sredstava unutar privrede, kao i likvidiranje dosadašnje prakse formiranja obaveza privrede nezavisno od rezultata privredivanja. Učešće društveno-političkih zajednica u finansiranju određenih potreba društvene reprodukcije treba ubuduće zasnivati na prethodnim društvenim dogovorima sa zainteresovanim samoupravnim zajednicama i na usvojenoj razvojnoj politici.

2. Finansiranje proširene reprodukcije zahteva brže razvijanje raznovrsnih oblika ekonomske koncentracije sredstava društvene reprodukcije na samoupravnoj osnovi i njihovu cirkulaciju prema delatnostima koje mogu dati veće ekonomske efekte. Instrumentima privrednog sistema i merama ekonomske politike treba podsticati proizvodnu saradnju putem zajedničkih ulaganja sredstava u delatnosti koje predstavljaju osnovne nosioce privrednog razvoja i kojima se stvaraju uslovi za efikasniji i brži ukupni materijalni i društveni razvoj. Odnose među učesnicima takvih poduhvata treba zasnivati na ekonomskoj osnovi, zajedničkim razvojnim programima, na samoupravnim i društvenim dogovorima.

Savez komunista zalagaće se da se u privredni sistem i tekuću ekonomsku politiku ugrade mere koje će sprečiti razne oblike otuđivanja sredstava od radnih organizacija putem administrativno-tehnokratskih odluka, ili preko monopolskog položaja na tržištu.

Potrebno je što pre realizovati usvojene stavove o tome da se stalni izvori sredstava federacije i drugih društveno-političkih zajednica namenjenih za finansiranje proširene reprodukcije ukinu: da se do kraja 1970. g. ukinu kamata na poslovni fond privrede, s tim da se u toku 1969. g. utvrde trajni izvori sredstava za alimentiranje Fonda za kreditiranje razvoja privredno nedovoljno razvijenih republika i pokrajina; da se »državni kapital« u poslovnim bankama stavi pod poseban režim i postepeno pretvara u sredstva udruženog rada; da se sredstva bivšeg Opšteg investicionog fonda federacije usmere za otplatu inostranih dugova, kreditiranje razvoja privredno nedovoljno razvijenih republika i pokrajina, proširivanje ekonomske saradnje sa inostranstvom i slične namene.

Učešće društveno-političkih zajednica u finansiranju određenih potreba društvene reprodukcije treba ubuduće zasnivati na prethodnim društvenim dogovorima zainteresovanih samoupravnih zajednica i na usvojenoj razvojnoj politici.

Potrebno je putem efikasnih mera i samoupravnim povezivanjem otklanjati i druge oblike i načine otuđivanja sredstava od samoupravljača do kojih dolazi i u poslovanju spoljnotrgovinskih i reekspornih organizacija, osiguravajućih zavoda, banaka, stambenih preduzeća i drugih sličnih organizacija.

3. Savez komunista zalaže se za dogradnju sistema društvene reprodukcije u pravcu šireg odlučivanja udruženih proizvođača u ovoj oblasti i prevladavanja odvojenosti između proizvodne i prometne sfere (trgovina, banke i uslužne delatnosti). Dogradnjom sistema treba da se osiguraju sve prednosti ekonomske koncentracije i otklone mogućnosti osamostaljenja finansijske moći nad proizvođačima i pojave monopola odlučivanja o društvenoj reprodukciji.

Ceo proces reprodukcije treba da bude pod samoupravnom ingerencijom radnih kolektiva koji su sredstva stvorili, akumulirali i udružili. Proizvođači moraju ostvariti veći i što neposredniji uticaj na politiku banaka i njihovo poslovanje, a banke zajedno s njima snositi ekonomsku odgovornost za rezultate i razvojnu orijentaciju samoupravnih organizacija. To se može postići ne samo proširivanjem učešća proizvođača u organima banaka već i promenama u sistemu koje će banke potpunije uključiti u sistem reprodukcije i obezbediti odlučujući uticaj udruženog rada na politiku banaka.

Prelivanje sredstava akumulacije unutar i između radnih organizacija i njihovih asocijacija mora se vršiti na način da se akumulacija ne otuđuje od onih koji je stvaraju, da se zasniva na ekonomskom interesu radnog čoveka, radne jedinice i radne organizacije i na eliminisanju monopolskog i sličnog uticaja.

4. U sadašnjoj etapi potrebna je radikalna promena pozicije radnih ljudi u društvenim delatnostima van privrede i potpunije integrisanje ovih delatnosti u celokupni sistem društvenog rada na samoupravnim osnovama i principu dohotka. Treba brže ostvariti predušlove da se mate-

rijalni položaj ovih delatnosti ne zasniva na otuđenom višku rada od proizvođača i radnih ljudi tih delatnosti. Odnose u ovoj oblasti treba zasnivati na neposrednom odlučivanju radnih ljudi o politici razvoja i sredstvima za njeno ostvarivanje. Time treba da se prevaziđe posrednička uloga države i otklone još uvek prisutni elementi administrativnih i budžetskih odnosa u obrazovanju, nauci i kulturi, zdravstvu, socijalnom osiguranju i socijalnoj zaštiti, za stvarno proširenje sfere uticaja udruženog rada i ostvarivanje socijalizmu adekvatnije stvaralačke pozicije radnog čoveka.

5. Savez komunista polazi od činjenice da je socijalistička robna proizvodnja u savremenim uslovima jedini moguću oblik racionalne društvene reprodukcije i objektivna pretpostavka razvika samoupravljanja i neposredne socijalističke demokratije. Zato treba energično nastaviti kurs reforme u pravcu potpunije afirmacije razvijenih i slobodnijih oblika socijalističke robne proizvodnje, boreći se protiv svakog subjektivizma i etatističkog ignorisanja delovanja njenih ekonomskih zakona.

Razvitak socijalističkih samoupravnih odnosa podrazumeva sve efikasnije ovladavanje zakonitostima tržišnih tokova. Socijalistička robna proizvodnja, kao svoju bitnu komponentu, sadrži odgovarajuće usmeravanje i korekcije tržišnih tokova, posebno tamo gde — usled nerazvijenosti samoupravljanja — postoje mogućnosti da njihove negativne manifestacije dovedu do deformacija u socijalističkim odnosima. Samoupravno usmeravanje tržišnog privređivanja nije negacija socijalističke robne proizvodnje, nego pretpostavka i sastavni deo njenog društveno sve efikasnijeg razvika. Polazeći od toga, Savez komunista energično se suprotstavlja tendencijama etatističko-birokratskog negiranja robne privrede i shvatanjima koja odriču potrebu društvenog usmeravanja njenih tokova.

Razvijanje socijalističke robne proizvodnje podrazumeva sve širu podelu rada i samoupravnu integraciju, kao i potrebu šireg uključivanja u međunarodnu podelu rada. To je pretpostavka višeg nivoa proizvodne snage rada odnosno približavanja svetskim merilima i kvalitetima privređivanja. U savremenim uslovima naučno-tehnološkog, ekonomskog i društvenog progressa, ubrzani rast proizvodne snage rada i razvitak socijalističkih produkcionih odnosa mogu se ostvarivati samo uz stalnu i svestranu modernizaciju i integraciju svih oblasti društvenog rada u sve širim razmerama.

6. Savez komunista ističe da je neophodno brže razvijati sistem samoupravnog i društvenog planiranja i stvarati uslove za njegovu širu primenu. Taj sistem mora se zasnivati na najnovijim rezultatima nauke i biti tako organizovan da svaka samoupravna zajednica ostvaruje funkciju planiranja kao bitnu komponentu samoupravnog odlučivanja.

Osnovni nosilac društvenog planiranja treba da bude samoupravna organizacija udruženog rada. Pretpostavka efikasnog samoupravnog planiranja jeste integraciono povezivanje u privredi i ostalim društvenim delatnostima i njihovo međusobno povezivanje. U samoupravnom planiranju vidnu ulogu imaju sve asocijacije udruženog rada — komore, udruženja, banke.

Samostalnost i ravnopravnost velikog broja ekonomskih subjekata zahteva međusobno dogovaranje i usklađivanje interesa i planova. Samoupravnim i društvenim dogovaranjem treba obezbediti da plan polazi i zasniva se na neposrednim i trajnim interesima udruženih radnika i da radni ljudi neposredno utiču na utvrđivanje planskih ciljeva, zadataka, mera i odgovornosti za njihovo ostvarivanje.

Neposredan zadatak svih subjekata proširene reprodukcije jeste utvrđivanje dugoročnih programa ekonomskog razvika, u čiju potpunijeg zapošljavanja ličnih i korišćenja materijalnih činilaca proizvodnje, pretvaranja potencijalnih u aktivne proizvodne snage društva. Programima i planovima treba, pre svega, efikasnije usklađivati odluke nosilaca proširene reprodukcije i određivati glavne pravce

razvika, na kojima će se koncentrisati snage i sredstva samoupravnih faktora našeg društva u cilju stalnog podizanja životnog standarda i ekonomske i društvene sigurnosti radnog čoveka.

7. Savez komunista će se energično zalagati za doslednu primenu principa dohotka kao novog društveno-ekonomskog odnosa i ekonomske sadržine samoupravljanja u svim oblastima materijalne proizvodnje i ostalim društvenim delatnostima. To je uslov sve doslednijeg ostvarivanja raspodele prema rezultatima rada, kao temeljnog principa našeg samoupravnog socijalističkog društva. Potrebno je da dohodak, kao kategorija socijalističke robne proizvodnje, sve više postaje motiv privređivanja i osnov za donošenje investicionih i drugih ekonomskih odluka, ekonomski kriterijum proizvodnje, razmene, raspodele i potrošnje, odnosno merilo racionalnosti svih vrsta i oblika društvenog rada. To je bitan uslov za prevazilaženje ostataka najamnih odnosa.

Izgradnja samoupravnih odnosa na principu dohotka mora biti u centru stalne idejno-političke aktivnosti. Borba za doslednu afirmaciju principa dohotka u praksi mora se voditi u svakoj celiji društvenog rada — u svakoj radnoj jedinici i svim širim oblicima samoupravnog udruženog rada. To je osnova za prevazilaženje protivrečnih interesa koji proizlaze iz različitog položaja u proizvodnji i raspodeli.

Savez komunista će se odlučno zalagati za doslednu primenu raspodele prema rezultatima rada, za afirmaciju više produktivnog i stvaralačkog rada, za visoke lične dohotke koji su rezultat rada i stalni rast standarda radnih ljudi na toj osnovi, za stvaranje najširih perspektiva razviku radnih sposobnosti i stvaralaštvu, što je uslov napretka pojedinca i cele socijalističke zajednice.

Raspodela prema rezultatima rada ne protivureći primeni principa socijalističke solidarnosti, naročito u obrazovanju, zdravstvu, socijalnoj zaštiti, zapošljavanju, stambeno-komunalnoj i drugim oblastima od kojih zavisi društvena sigurnost radnika. Socijalistička solidarnost podrazumeva i primenu načela da onaj ko ostvaruje veći dohodak više doprinosi zadovoljavanju zajedničkih potreba. Razvijanje oblika solidarnosti i uzajamne pomoći mora se zasnivati, pre svega, na materijalnim mogućnostima i realizovati na samoupravnoj osnovi i u skladu sa društvenom opravdaonošću i ekonomskom racionalnošću, tako da se bitno ne naruše odnosi između rezultata rada i ličnog dohotka. Socijalistička solidarnost je bitan element integracije samoupravnog društva i njegovog jedinstva. Ona ne negira nego dopunjava sistem raspodele prema radu i tako ga čini društveno efikasnijim.

8. Savez komunista energično će se suprotstavljati svim pojavama prisvajanja materijalnih i drugih društvenih vrednosti mimo rezultata rada, čime se deformišu socijalistički odnosi. Savez komunista energično će se boriti i protiv uravnilovke, koja vodi destimuliranju stvaralaštva i smanjivanju proizvodnosti rada, protiv monopolskog prisvajanja dohotka, privilegija, prisvajanja rezultata tuđeg rada i svega što dovodi do socijalnih nejednakosti, koje ne proizlaze iz društveno priznatih rezultata rada. Instrumentima privrednog sistema treba posebno oprezovati primenu i korišćenje tuđeg rada, privatno preduzetništvo i prihode po osnovu rente koji proizlaze iz svojinskog monopola. Neophodna je efikasna borba Saveza komunista i svih socijalističkih snaga protiv tendencija i pojava u raspodeli dohotka, koje vode održavanju najamnog mentaliteta i odnosa, koji otvaraju prostor za najraznovrsniju demagogiju i etatističko-birokratske i druge monopole osamostaljene moći nad čovekom i njegovim rezultatima rada.

Savez komunista zalaže se za eliminisanje monopolskog položaja. Tamo gde nije moguće odstraniti monopolski položaj razmotriće se, u sklopu odgovarajućih privrednih asocijacija i društveno-političkih zajednica, posebni mehanizmi dogovora i sporazuma u vezi sa cenama, a u krajnjem slučaju, društveno-političke zajednice mogu da primene i posebne mere zahvatanja dohotka koji je rezultat monopolskog

položaja. Sredstva prikupljena po ovom osnovu treba da se na odgovarajući način vraćaju privredi i da se na samoupravnim osnovama koriste za potrebe njenog razvoja.

Savez komunista zalaže se za to da se ostvaruje načelo da samoupravna organizacija koja, pod istim društvenim uslovima, ostvaruje relativno veći dohodak, više ulaže u razvoj materijalne osnove udruženog rada — bilo u sopstveni razvoj, bilo u razvoj drugih samoupravnih organizacija putem zajedničkih ulaganja i kredita.

Potrebno je naći takva rešenja u sistemu koja neće davati privilegovani položaj pojedinim organizacijama velikih sistema (energetika, saobraćaj i telekomunikacije i slično) prema ostalim radnim organizacijama i koja će osigurati njihovo funkcionisanje na istim društvenim osnovama kao i ostaloj privredi.

9. Stvaranje što ujednačenijih opštih uslova privređivanja je značajna pretpostavka za brži razvoj samoupravljanja. Time se obezbeđuje ujednačeniji položaj radnih ljudi u svim delatnostima udruženog rada, potvrđuje društveni karakter sredstava za proizvodnju i ostvaruju uslovi za intenzivnije korišćenje proizvodnih snaga društva, za svestran i usklađen razvitak svih delova udruženog rada i svih regiona.

Pri tome se polazi od saznanja da u uslovima robne proizvodnje, neravnomernog razvoja i uticaja niza spoljnih i unutrašnjih faktora, nužno dolazi do izmena u uslovima privređivanja među oblastima, granama i grupacijama privrede. Do toga dolazi i zbog različitog dejstva instrumenata privrednog sistema (režima cena, carina, deviznog režima, uslova kreditiranja), kao i mera ekonomske politike.

To zahteva stalnu i sistematsku aktivnost samoupravnih organa i organa društveno-političkih zajednica na ujednačavanju uslova privređivanja i sticanja dohotka, koji će se temeljiti na dugoročnijim planovima i programima razvoja.

Neophodno je obezbediti veću stabilnost i trajnost instrumenata ekonomske politike.

Potrebno je razraditi u okviru sistema posebne mere koje će olakšati položaj radnih kolektiva onih delatnosti čija proizvodnja ne nalazi mesta na tržištu ili se odražava na niskim ličnim dohocima. Tim merama treba da se olakša prestrukturiranje, odnosno napuštanje te proizvodnje, pre-kvalifikacija radnika i njihovo zapošljavanje u drugim delatnostima.

Uslovima privređivanja treba osigurati pravo nacija, odnosno radnih ljudi u socijalističkim republikama da raspolažu rezultatima svoga rada. U okviru jedinstvenog jugoslovenskog tržišta sve instrumente privrednog sistema treba razraditi tako da obezbeđuju ostvarivanje ovog principa. Ukoliko se merama ekonomske politike narušava ovaj princip, potrebno je razraditi sistem kompenzacija kojim će se ublažavati negativni efekti različitog delovanja jedinstvenih instrumenata i mera ekonomske politike, koje donosi federacija. Po pravilu, ovakve odnose treba uspostaviti za srednjoročni period, kako se kompenzacijama ne bi unosili elementi nestabilnosti i neizvesnosti u uslove privređivanja.

10. Na društvenim i ekonomskim osnovama reforme neophodno je obezbediti razvoj sistema i politike cena u pravcu što doslednijeg usklađivanja sa sistemom samoupravljanja i potrebama razvojne politike, dinamičnog i skladnog razvoja privrede i njenog uključivanja u međunarodnu podelu rada.

Polazne osnove sistema i politike cena treba da budu: kriterijum svetske cene, razvojna politika, i struktura i stepen razvijenosti privrede.

Kao objektivnu zakonitost međunarodnih ekonomskih odnosa i bitan faktor za povezivanje i uključivanje naše privrede u međunarodnu podelu rada, kriterijum svetske cene treba povezivati sa politikom razvoja privrede i drugih delatnosti, odnosno korigovati u zavisnosti od date eko-

nomske strukture, pravca razvoja privrede i ostalih društvenih delatnosti i značajnih društveno-ekonomskih uslova koji su prisutni u našem razvoju.

Savez komunista podržava napore samoupravnih proizvođača i samoupravnih društvenih zajednica usmerene ka smanjivanju razlika u produktivnosti rada između naše privrede i razvijenih privreda. Da bi se te razlike postepeno smanjivale potrebno je voditi takvu politiku cena koja ekonomski pokreće samoupravnu privredu da ulaže napore za približavanje sopstvenog nivoa proizvodnje, produktivnosti rada, troškova proizvodnje, nivou koji se ostvaruje u razvijenim privredama. Na tome treba zasnivati zaštitu domaće privrede. Obim i period zaštite pojedinih delova domaće privrede treba da se utvrđuju u skladu sa dugoročnijom politikom razvoja privrede.

Neophodno je istovremeno preispitati nastale odnose među cenama i odgovarajućim merama osigurati uspostavljanje odnosa u skladu sa utvrđenim principima reforme.

U skladu s porastom proizvodnje, snabdevenošću i stabilnošću tržišta, treba nastaviti proces liberalizacije cena i izgraditi odgovarajuće oblike formiranja i društvene kontrole cena. Proces liberalizacije cena mora biti usklađen sa režimom uvoza, carinskom zaštitom i uslovima na domaćem i stranom tržištu.

Značajan zadatak je održavanje stabilnijeg opšteg nivoa cena. Stabilizaciona politika treba da se sprovodi putem kompleksnih mera na području ne samo monetarno-kreditnih ograničenja, nego i mera fiskalne politike, politike raspodele i politike usmeravanja platno-bilansnih odnosa.

Pretpostavka za izgradnju konzistentne politike cena je jasno formulisanje politike privrednog razvoja, kao i politike potrošnje.

11. Savez komunista podržava stav da treba dosledno razvijati reformom usvojeni kurs deatizacije spolnotrgovinskog i deviznog režima, liberalizacije spolnotrgovinske razmene i stvaranja uslova za konvertibilnost dinara. Time će se stvarati uslovi da radni ljudi u udruženom radu budu neposredni nosioci uključivanja u međunarodnu podelu rada, da za to snose ekonomsku odgovornost i da se koriste efektima koje ostvaruju u svom poslovanju.

U sadašnjim uslovima potrebno je obezbediti veću deviznu stimulaciju izvoza, kako bi se tim poboljšale mogućnosti za snabdevanje reprodukcijom materijalom iz uvoza, modernizaciju postrojenja, kao i proširivanje poslovne saradnje sa inostranim partnerima.

12. U sadašnjim uslovima društveno usmeravanje raspodele dohotka radnih organizacija putem samoupravnog odlučivanja i razvijanih oblika samoupravnog i društvenog dogovaranja treba da polazi od samostalnosti radnih zajednica u raspolaganju dohotkom. Tim putem treba da se stimuliše raspodela dohotka na potrošnju i akumulaciju, imajući u vidu da rast ličnih dohodaka pretpostavlja i odgovarajući rast akumulacije, kao materijalnog uslova za povećanje proizvodnosti i dohotka.

Društveno usmeravanje u ovoj oblasti (diferencirano i progresivno oporezivanje i sl.) treba primenjivati kada dolazi do narušavanja odnosa u raspodeli dohotka usled nepridržavanja samoupravnih i društvenih dogovora ili ako do takvih dogovora uopšte i ne dođe.

Bitna pretpostavka jačanja uloge proizvođača i povećanja efikasnosti društvenog rada jeste modernizacija tehnologije i organizacije rada i intenzifikacija privredivanja, ne samo u okviru pojedinačnog preduzeća nego i u celom lancu privredne aktivnosti — od proizvodnje sirovina, prerađivanja, prometa, plasmana, do bankarstva i savremenih sistema informacija.

13. Najšire ekonomsko povezivanje i stvaranje velikih ekonomski snažnih organizacija udruženog reda na osnovama samoorganizacije privrede i drugih društvenih delatnosti, mora biti stalni zadatak svih faktora naše socijalističke zajednice, jer je to put ubrzanog rasta proizvodne snage rada i razvika samoupravnih socijalističkih odnosa.

Potrebno je stvarati i stimulisati snažna istraživačko-razvojna jezgra i osigurati širu i bržu primenu rezultata naučno-tehnološkog progressa u privredi i društvu.

U savremenim uslovima nastajanja novih proizvodnih snaga, modernizacija celokupne privredne strukture podrazumeva kao svoju bitnu komponentu i ubrzani razvitak velikih sistema. Planiranje i izgrađivanje ovih sistema ima poseban značaj za uspostavljanje sve efikasnije privrede, širenje tržišta, stvaranje uslova za razvijanje raznih vrsta aktivnosti, za sve efikasnije korišćenje potencijalnih resursa zemlje — ličnih i materijalnih faktora društvene reprodukcije. Zato je neophodno, na bazi samoupravljanja i dohotka, ove sisteme što šire razvijati u svim oblastima društvenog rada.

14. Neophodno je u praksi dosledno ostvarivati koncepciju samoupravnog preduzeća, kao socijalističkog robnog proizvođača. To zahteva stalni stvaralački rad na izgrađivanju organizacije rada i unutrašnjih ekonomskih veza i odnosa između pojedinih delova udruženog rada (radne jedinice i drugi), kao i stalno usavršavanje pojedinih oblika poslovnog, samoupravnog i društvenog povezivanja sa drugim radnim organizacijama i zajednicama. Potrebno je odlučnije raditi na tome da se unutrašnji ekonomski odnosi i samoupravno odlučivanje sve doslednije zasnivaju na ekonomskim kategorijama (cena, kredit, zajednička ulaganja), odnosno na objektivnim merilima rezultata rada radnika, radne jedinice i svih radnih zajednica, u kojima se ostvaruje samoupravljanje i dohodak. Sistem organizacije samoupravnog preduzeća mora biti izraz dostignuća naučno-tehnološkog progressa i opšteg razvika samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa.

15. Zadatak je komunista da se bore za usavršavanje postojećih i razvitak novih oblika samoupravnog odlučivanja u radnim organizacijama; za modernizaciju procesa pripremanja, donošenja i sprovođenja odluka; za razvitak savremenih informativnih sistema; za naučno-analički zasnovane planove, programe i odluke; za stalno usavršavanje kadrova i njihovu afirmaciju na osnovu stvaralaštva i rezultata rada.

Treba prevazilaziti podvojenost samoupravnih i rukovodećih organa i njihovih funkcija izgradnjom jedinstvenog sistema upravljanja radne organizacije. To treba da bude sistem upravljanja u kome svaki kolektivni i individualni organ — zbor radne jedinice i njen rukovodilac, radnički savet i direktor — imaju svoju funkciju upravljanja, kao deo samoupravnog sistema radne organizacije.

Komunisti su dužni da se suprotstave svakoj tendenciji razjedinjavanja i ignorisanja ovih organa. Pri tome je potrebno boriti se protiv neodgovornosti i neefikasnosti u njihovom radu, protiv pojava birokratizma i tehnokratizma. Boreći se za povećanu odgovornost organa upravljanja, komunisti se moraju boriti za odgovorniji odnos prema njima.

Uloga višekvalifikovanog, stručnog, naučnoistraživačkog i upravljačkog rada u savremenim uslovima nove tehnologije, automatizacije, organizacije privredivanja i upravljanja sve je značajnija i presudnija za razvitak uslova rada i poslovanja i opšti progres. Savez komunista će se boriti za afirmaciju i adekvatno mesto ovog rada u praksi kadrovske politike i politike raspodele svake radne organizacije i cele socijalističke zajednice.

Komunisti i druge socijalističke snage moraju biti spremni da nose odgovornost za razvitak i efikasnost samoupravnog sistema u svim organizacijama udruženog rada. Sve raspoložive stvaralačke snage našeg društva moraju biti uključene u samoupravni sistem organizacije udruženog rada na pravcima njegovog sve uspešnijeg razvijanja. To je put dogradnje i povećanja efikasnosti samoupravljanja, što je danas jedan od prvazrednih zadataka svih komunista i drugih socijalističkih snaga.

16. Deveti kongres SKJ odlučno stoji na stanovištu da je smanjenje razlika u razvijenosti kroz ubrzani razvoj nerazvijenih ekonomski interes svih naroda Jugoslavije i osnovna komponenta stvarne ravnopravnosti naroda i na-

rodnosti. Stoga je trajni zadatak društvene zajednice da stvara materijalne i društvene uslove i na organizovan način obezbeđuje dodatna sredstva, kako bi se privredno nedovoljno razvijene republike i pokrajine razvijale brže od prosečnog razvoja cele zemlje. Pri tome, posebnu pažnju treba posvetiti bržem razvoju SAP Kosovo. U skladu s takvom politikom, Fond za kreditiranje privredno nedovoljno razvijenih republika i pokrajina, kao vid kompenzacije i elemenat solidarnosti u međunacionalnim odnosima i jedan od činilaca optimalnog ekonomskog i društvenog razvika jugoslovenske zajednice, treba i dalje da ostane i da ima trajne i stabilne izvore sredstava. On mora sve više da postaje poslovna institucija sposobna da angažuje i druga sredstva iz zemlje i inostranstva, povezuje radne organizacije i banke sa razvijenih i nerazvijenih područja i oslanja se na razvojnu orijentaciju celokupne privrede.

Uporedo sa funkcionisanjem Fonda potrebno je razraditi i druge mere od strane federacije i drugih društveno-političkih zajednica za stimuliranje radnih organizacija i banaka sa razvijenih područja da ulažu u razvoj privredno nedovoljno razvijenih područja direktno i udruživanjem sredstava. U tom smislu podsticati integracione veze proizvodnih, prometnih, bankarskih i drugih radnih organizacija sa razvijenih i nerazvijenih područja.

Neophodno je obezbeđivati dodatna sredstva iz budžeta za finansiranje određenih društvenih potreba na ovim područjima, kao i usmeravanje ostalih domaćih i inostranih sredstava, polazeći od toga da pod određenim uslovima nedovoljno razvijena područja imaju prioritet u korišćenju ovih sredstava.

17. Deveti kongres SKJ smatra da je potrebno neprestano unapređivati poljoprivrednu proizvodnju i socijalističke društveno-ekonomske odnose u poljoprivredi i na selu. U tom smislu je neophodno dosledno i odlučno razvijati sistem dohotka i samoupravljanja u poljoprivrednim organizacijama i u njihovim odnosima sa individualnim proizvođačima. Postignuti rezultati u poljoprivredi potvrđuju pravilnost osnovnih principa agrarne politike i Programa SKJ koje treba u novim uslovima razradivati i dosledno sprovesti.

Razvoj poljoprivrede može se obezbediti, pre svega, intenziviranjem proizvodnje, modernijom tehnologijom, boljom organizacijom proizvodnje, prerade i plasmana poljoprivrednih proizvoda i širim razvijanjem poslovne saradnje.

U unapređivanju poljoprivredne proizvodnje i razvoju socijalističkih odnosa na selu značajnu ulogu treba da imaju društvena gazdinstva. Trenutak vremena i perspektiva razvoja nameću potrebu da organizacije, oslanjajući se na savremenu organizaciju proizvodnje, nauku, tehniku i tehnologiju, učine nove prodore u pravcu podruštvljanja proizvodnje, razvijanju integracije i samoupravnih društveno-ekonomskih odnosa.

Neophodno je podržavati procese da se individualni proizvođači na selu sve više orijentišu na razvijanje robne proizvodnje i povećanje produktivnosti rada, jer je to jedini put za povećanje dohotka i životnog standarda na selu. To je moguće uspešno ostvariti kooperacijom i udruživanjem u okviru zadruga i drugih radnih organizacija i saradnjom udruženih proizvođača sa drugim zainteresovanim radnim organizacijama iz oblasti poljoprivrede, prehrambene industrije i prometa.

Poljoprivredne zadruge, odnosno jedinice udruženog rada za kooperaciju poljoprivrednih organizacija, treba da se sve više razvijaju u organizacije udruženih proizvođača na selu, u kojima se odnosi zasnivaju na samoupravljanju i principu dohotka. To zahteva stalnu aktivnost komunisti i drugih društvenih snaga u iznalaženju najpogodnijih oblika neposrednog učešća individualnih proizvođača u samoupravljanju i stvaranje uslova koji omogućuju i obezbeđuju da oni dohodak stiču zavisno od rezultata svoga rada i materijalnih ulaganja.

Nedovoljna zaposlenost i agrarna prenaseljenost sve više postaju društveno-politički problem na selu, osobito

u nerazvijenim i brdsko-planinskim područjima. To se može rešavati povezano sa opštim privrednim razvitkom i otvaranjem novih radnih mesta u delatnostima izvan poljoprivrede. U sadašnjim uslovima, ovi problemi moraju se rešavati pre svega intenziviranjem i razvijanjem robne proizvodnje, posebno stočarstva, organizovanjem proizvođača da uz pomoć postojećih i novih kapaciteta u zadrugama i drugim radnim organizacijama racionalnije koriste svoje potencijale i ličnim radom ostvaruju veći dohodak.

Sve ovo zahteva da se nađu trajnija sistemska i druga rešenja koja će doprinosti stabilizaciji uslova privredivanja u poljoprivredi, na principima i odnosima utvrđenim u reformi i u skladu sa dugoročnijom razvojnom politikom i uslovima na domaćem i inostranom tržištu.

Uporedo sa afirmacijom dohotka potrebno je razvijati sve oblike samoupravljanja na selu, posebno mesne zajednice. SK će se založiti za stvaranje uslova za šire i aktivnije učešće i neposredniji uticaj seoskog stanovništva u radu drugih samoupravnih organa na selu (škole, zdravstvene ustanove, zajednice osiguranja, vodoprivredne organizacije i dr.), u komuni i u širim društveno-političkim zajednicama.

18. Potrebno je omogućiti brži, sigurniji i stabilniji razvoj ličnog rada spostenim sredstvima i njegovo šire uključivanje u tokove reforme i integriranje u celokupan društveno-ekonomski sistem.

Komunisti će se zalagati za ostvarivanje društveno dogovorene politike u ovoj oblasti, savlađivanje idejnih otpora u njenom sprovođenju, suzbijanje raznih nepravilnosti i ekscesa u ovoj oblasti i onemogućavanje špekulacije, nezakonitosti i prisvajanja rezultata tuđeg rada.

19. U skladu sa razvojem samoupravnih socijalističkih odnosa, neophodno je dosledno ostvarivati reformu u stambeno-komunalnim delatnostima, da bi se one brže razvijale i uspešnije zadovoljavale potrebe građana. Odnosi u ovoj oblasti treba da se sve više razvijaju na osnovama samoupravljanja, na ekonomskim kriterijumima i elementima solidarnosti radnih ljudi. U tom smislu potrebno je jačati ulogu kućnih saveta, mesnih zajednica, radnih i drugih organizacija i građana koji treba da budu nosioci proširene reprodukcije u ovoj oblasti.

Razvitak komunalne privrede zahteva uspostavljanje ekonomskih odnosa u ovoj oblasti, stvarajući uslove da cene komunalnih usluga obezbeđuju, pored proste reprodukcije, i deo sredstava kojima bi se, uz kreditna i druga dodatna sredstva, ostvarivala proširena reprodukcija komunalnih delatnosti.

Putem samoupravnih i društvenih dogovora treba stvarati uslove i za razvijanje određenih oblika solidarnosti u stambenoj izgradnji i korišćenju stambenih i komunalnih usluga, čime bi se poboljšao položaj radnika sa nižim primanjima.

II

Deveti kongres ističe da u utvrđivanju i razradi koncepcija daljeg privrednog i društvenog razvika treba polaziti od prednosti koje naša samoupravna privreda ima zbog razvijenih socijalističkih produkcionih odnosa i oslobađanja i razvijanja ljudskog stvaralaštva. Na osnovu tih prednosti, dostignutog stepena razvoja proizvodnih snaga i realnih mogućnosti, naša privreda može u sledećem periodu postići takvu efikasnost privredivanja koja će omogućiti da se šire i ravnopravnije uključi u savremena progresivna ekonomska kretanja u svetu i tako obezbedi brži porast produktivnosti rada, životnog standarda stanovništva i ostvarivanje drugih trajnih ciljeva našeg društveno-ekonomskog razvika.

Deveti kongres naglašava potrebu da se ubrza rad na razradi strateške politike dugoročnijeg razvoja zemlje i da se na toj osnovi što pre donese novi srednjoročni plan.

1. Osnovni ciljevi i zadaci privredne i društvene reforme ostaju ciljevi i zadaci i za naredni period. Zato razvojna

politika u sledećem periodu treba da omogući dalju realizaciju bržeg i efikasnijeg uključivanja u međunarodnu podelu rada, konvertibilnost dinara, dosledniju primenu kriterija međunarodne razmene u proizvodnji, u investicionoj orijentaciji, u izboru strukture i pravaca razvoja. Ostvarivanje takve orijentacije treba da obezbedi stvaranje uslova za dalje smanjivanje razlika u nivou tehnologije i produktivnosti u odnosu na razvijene zemlje, bitno podizanje opšteg nivoa privređivanja, modernizaciju na širim integracionim osnovama, potpuniju primenu naučnih dostignuća, brzi razvoj nedovoljno razvijenih republika i krajeva. Takva razvojna politika treba da obezbedi stvaranje širih osnova za zapošljavanje i stalan rast životnog standarda radnih ljudi, podizanje obrazovnog, kulturnog i zdravstvenog nivoa stanovništva.

Ostvarivanje ovih ciljeva zahteva dinamičan rast privrede u stabilnijim uslovima tržišta i privređivanja. Takav rast privrede treba da se zasniva na višoj produktivnosti i većoj efikasnosti društvenog rada, na maksimalnom angažovanju svih ljudskih i intenzivnijem korišćenju materijalnih potencijala zemlje.

2. Modernizacija i dalje prestrukturiranje privrede su bitni faktori proizvodne orijentacije.

Naredna etapa modernizacije nužno dobija kvalitativno nova obeležja. To će biti modernizacija na integralnim osnovama — krupnijih integrisanih grupa proizvođača, modernizacija velikih sistema, tehnologije i organizacije, modernizacija razvojnih, konstrukcionih, prodajnih i istraživačkih službi. Tome će nužno biti podređena i s tim povezana dalja modernizacija infrastrukture i visokokvalitetnih sirovinskih resursa.

Takav kurs zahteva i revolucionisanje svesti i saznanja o potrebi još radikalnijeg raskidanja sa različitim oblicima autarhizma, sa pojavama samodovoljnosti i neverice u značaj tehničko-tehnološke revolucije, kao i sa svim onim tradicionalizmom koji vuče na ranije odnose i na već prevaziđene strukture.

U proizvodnoj orijentaciji treba staviti težište na razvoj onih delatnosti koje mogu da ostvare visoko efikasnu proizvodnju i razmenu i u kojima imamo ili možemo postići određene prednosti. Pri tome za celo privređivanje mora da važe isti kriterijumi bez obzira na to gde se plasiraju proizvodi — u zemlji ili u inostranstvu.

Uz sve oštriju diferencijaciju, razvijajuće se neke delatnosti i radati nove, a druge će vegetirati, usporavati razvoj i odumirati. Deo ukupnog društvenog rada sve brže će prelaziti u delatnosti s boljom perspektivom. Savez komunista će se boriti protiv tendencija konzerviranja sadašnje strukture proizvodnje i zadržavanja stečenih, ali neperspektivnih pozicija, jer to objektivno znači kočenje neminovnih, najprogressivnijih procesa. Za brže i optimalnije ostvarivanje takvog preobražaja neophodno je blagovremeno utvrditi dugoročnije osnove razvoja privrede i razraditi efikasne mere ekonomske politike koje će olakšati i podsticati takvu orijentaciju radnih ljudi.

Delatnosti grupe proizvođača koje će uspešno vršiti prodor na međunarodno tržište nužno su upućene na ostvarivanje visoke koncentracije akumulacije, kadrova i naučnih potencijala. Kao što će u toku optimalizacije privredne strukture biti neophodno izrastanje giganata i krupnih integracija, koje će moći da drže korak s velikim proizvođačima u svetu, isto tako proširivaće se mogućnost za nastajanje i razvoj velikog broja manjih i srednjih visokospecijalizovanih organizacija.

3. Dalji privredni razvoj zahteva visokoproduktivno i racionalno privređivanje, korišćenje savremenih dostignuća nauke i tehnike. Naučni, kvalifikovaniji i složeniji rad postaje osnovni uslov efikasne proizvodnje. Osnovne komparativne prednosti u savremenom svetu sve više čine intelektualne snage i sposobnost društva da ih optimalno koristi i usmeri.

Od privrazredne važnosti je daleko bolje korišćenje postojećih kadrovskih i naučnih potencijala i saobražavanje celokupnog obrazovnog sistema savremenim potrebama

privrede i društvenih delatnosti. Dalekovidost u sagledavanju dugoročnih potreba i najefikasnijih puteva za osposobljavanje kadrova jedno je od presudnih pitanja ukupnog privrednog i društvenog razvoja.

Politika razvoja naučnoistraživačkog rada mora da polazi od strateških ciljeva i zadataka razvoja privrede i društva u težnji da osigura prodor krupne, savremene proizvodnje u svetsku podelu rada.

4. Bitna komponenta razvojne politike je neprestano širenje privredne saradnje sa drugim zemljama u obostranom interesu. Naša privreda ostvaruje saradnju i sa pojednim krupnim međunarodnim integracijama na osnovu odgovarajućih sporazuma.

Sve većim uključivanjem u ekonomske tokove u svetu i svojom nezavisnom politikom van blokova, naša zemlja daje svoj doprinos prevazilaženju veštačkih barijera i stvaranju uslova za slobodnu razmenu i širu privrednu saradnju među zemljama.

Kurs naše politike je razmena na konvertibilnijoj osnovi i, u skladu s tim, ostvarenje konvertibilnosti dinara na bazi veće efikasnosti privređivanja u celini.

Naša politička orijentacija i ekonomski interesi nužno upućuju i na intenzivnije ekonomsko povezivanje sa zemljama u razvoju. Neophodno je da dođe do većeg izražaja naša politika podsticanja razvoja tih zemalja, jačanja njihove ekonomske snage i proširivanje tržišta, čime će se stvarati uslovi i za širu privrednu saradnju sa tim zemljama.

5. Jedan od osnovnih faktora razvoja u predstojećem periodu biće rast ličnih dohodaka i životnog standarda, u skladu sa kretanjem produktivnosti rada, ostvarenim dohotkom i raspodelom prema radu.

Savez komunista će se boriti za racionalnu organizaciju rada službi za zadovoljavanje društvenih potreba. Opšta i zajednička potrošnja moraju se prilagođavati promenama u privrednom razvoju.

Kretanje ličnih dohodaka u svim oblastima društvenog rada treba da se ostvaruje u skladu sa kretanjem ličnih dohodaka u proizvodnim delatnostima.

Društveni standard treba da dobije nova obeležja i značaj i kao činilac razvoja i racionalnijeg ostvarivanja savremene društveno-ekonomske strukture zemlje. Učešće društvenog standarda u raspodeli nacionalnog dohotka može se povećavati samo uz racionalnije trošenje sredstava i veći uticaj radnih ljudi na to. Na taj način društveni standard treba sve više da postaje racionalniji način ostvarivanja ličnog standarda u mnogim oblastima.

6. Zaposlenost i zapošljavanje moraju imati jedno od centralnih mesta u okviru dugoročne razvojne politike Jugoslavije. Trajni cilj našeg socijalističkog društva je aktivizacija ljudskih i puno korišćenje materijalnih faktora proizvodnje.

U sprovođenju razvojne politike potrebno je tako komponovati osnovne faktore razvoja da se obezbede kako aktuelni i dugoročni zahtevi u odnosu na visoki, savremeni nivo privređivanja, optimalni organski sastav sredstava i postizanje visoke produktivnosti rada, tako i zahtevi u odnosu na aktivizaciju novih, pa i nedovoljno korišćenih radnih kontingenata.

Orijentacija našeg samoupravnog društva biće nužno usmerena na to da se maksimalno koriste sredstva za proizvodnju. Brzi rast privrede, u njenu odgovarajuću akumulativnu sposobnost i orijentisanost na proizvodnju za tržište, omogućiće veće zapošljavanje i uz visoki porast produktivnosti rada.

Na sadašnjem stepenu razvijenosti privrede i ekonomsko-socijalne strukture, naša zemlja će se sa problemom nedovoljne zaposlenosti susretati duže vremena. Zato je potrebna odlučna i razrađena politika u pravcu postepenog smanjivanja nezaposlenosti.

Za ostvarivanje veće zaposlenosti u sledećem periodu, pored bržeg opšteg privrednog razvoja, neophodno je da se stimuliše znatno brži razvoj radno intenzivnih privrednih

i društvenih oblasti kao što su uslužne delatnosti, trgovina, ugostiteljstvo i turizam, stambena izgradnja, raznovrsna proizvodnja i prateće delatnosti, zatim obrazovanje, zdravstvo i delatnosti u poljoprivredi u kojima postoje mogućnosti za šire zapošljavanje. Pri tome se razvoj tercijarnih delatnosti nužno mora usklađivati s celokupnim privrednim razvojem.

Rešavanje problema zapošljavanja u privredno nedovoljno razvijenim republikama i krajevima, pored opštih mera i akcija, zahteva i stvaranje uslova za veću pokretljivost radne snage putem okvalifikacije radnika u odgovarajućim školama i drugim oblicima.

Zapošljavanje mladih stručnjaka obezbeđuje se ne samo preduzetim merama (pripravnički staž i dr.), već i poduhvatima svake radne organizacije usmerenim bržoj izmeni sopstvene kvalifikacione strukture, a protiv zatvaranja i održavanja dosadašnjeg stanja.

Uporedo sa stvaranjem uslova za novo zapošljavanje, potrebno je preduzimati efikasnije i odlučnije korake za osiguranje ekonomske egzistencije, prekvalifikaciju i zapošljavanje radnika koji ostaju bez posla usled modernizacije, racionalizacije i prestrukturiranja privrede. U skladu s tim, preduzeća koja vrše modernizaciju i svi društveni faktori koji u tome učestvuju, zajedno s bankama i drugim društvenim telima, moraju, u svakom konkretnom slučaju, uporedo s projektom modernizacije, predvideti i plan zapošljavanja tzv. tehnološkog viška radne snage i za to obezbediti sredstva.

S obzirom na sve veće potrebe za kvalifikovanim, visokokvalifikovanim kadrovima, kao i zbog njihovog sve većeg odlaska na rad u inostranstvo, ističe se potreba za još brže podizanje produktivnosti i efikasnosti rada i u skladu sa tim ostvarenje politike visokih ličnih dohodaka, posebno kvalifikovanih kadrova.

Savez komunista će se zalagati da se u politici zapošljavanja, stručnog obrazovanja i izbora na rukovodeće funkcije u procesu rada polazi od istih kriterija u odnosu na sve — da se u praksi dosledno ostvaruju usvojeni načelni stavovi o tome da društveno-ekonomski položaj žena, kao i ostalih ljudi u radnom odnosu, zavisi od njihove stručnosti, sposobnosti i rezultata rada. Komunisti će istrajno delovati u pravcu prevazilaženja još uvek prisutnih nerazumevanja i različitih konzervativnih gledanja na zapošljavanje žena koja se ispoljavaju u neprihvatljivim shvatanjima da je njihov zaposlenost samo privremeno stanje i da one predstavljaju rezervu radne snage.

7. Ubrzani razvoj privredno nedovoljno razvijenih republika i krajeva je jedan od bitnih preduslova za ostvarenje celokupne razvojne politike Jugoslavije, politike brzog rasta, efikasnog uključivanja u međunarodnu podelu rada i daljih snažnih promena privredne strukture zemlje. Ovakvu politiku nije moguće ostvariti uz zaostajanje značajnih područja zemlje. Šire tržište veće apsorpcione moći bitan je preduslov za efikasan i brzi razvoj privrede u celoj zemlji.

Na polju razvoja privredno nedovoljno razvijenih područja, naša zemlja je vodila doslednu politiku u celom posleratnom periodu, koja je — i pored mnogih teškoća — dala takve rezultate za koje ima malo primera u ekonomskoj istoriji.

U godinama koje slede potrebno je da se razvojna politika nedovoljno razvijenih područja nužno orijentise na razrešavanje osnovnih problema njihove privrede, na njenu konsolidaciju, uz bitno povećanje nivoa privredivanja, intenzivnije uključivanje privrede tih područja u savremene ekonomske tokove zemlje kao celine, kao i u međunarodne tokove i podelu rada.

Razvojna politika zemlje, a posebno politika nedovoljno razvijenih područja treba da obezbedi:

dalje povećanje efikasnosti privredivanja, uz bolje korišćenje već izgrađenih kapaciteta i potencijala, da bi se smanjivale razlike u tom pogledu u odnosu na ostalu privredu i da bi se privreda nedovoljno razvijenih područja

u većoj meri osposobljavala za optimalizaciju dohotka i valorizaciju svojih resursa;

stabilna sredstva, posle 1970. godine, iz izvora cele zajednice, kojima bi se stvorili sigurni uslovi za brži razvoj tih područja u odnosu na zemlju kao celinu.

III

Razvoj savremenog društva stvara materijalne pretpostavke za ekspanziju obrazovanja, nauke i kulture. Istovremeno, ljudska ličnost je pritisnuta klasnim eksploatorskim odnosima, etatičko-birokratskim i tehnokratskim snagama, što nekim vidovima materijalnog i tehničkog života daje dehumanizatorska obeležja.

Revolucionisanje obrazovanja, nauke i kulture moguće je samo ako razvoj materijalnih snaga, nauke, tehnike i tehnologije čini celinu sa ostvarivanjem socijalističkih samoupravnih odnosa. Tome teži naše društvo, koje je na tom putu već ostvarilo značajna dostignuća. Naš cilj je sloboda ličnosti, svestrani razvoj njenih stvaralačkih snaga i sposobnosti, društvenih uslova njene egzistencije i njene svesti kao društvenog bića.

Ograničene materijalne mogućnosti, još prisutni administrativno-budžetski odnosi i pritisak zaostale svesti u velikoj meri otežavaju svestrani razvoj obrazovanja, nauke i kulture. Neophodno je stoga izgrađivati takve odnose između raznih sfera društvenog rada, a naročito između proizvodnje i obrazovnih, naučnih i kulturnih delatnosti — kao i unutar tih delatnosti — koji će omogućavati što efikasniji razvoj obrazovanja, nauke i kulture, uz najracionalniju upotrebu sredstava.

Samoupravni odnosi na principima dohotka i raspodele prema rezultatima rada čine osnovu našeg razvitka. Na toj osnovi jedino se može postići i uspešna integracija svih sfera društvenog rada i stvaralaštva.

Takvi odnosi su jedina osnova postepene integracije svih sfera društvenog rada i stvaralaštva, savlađivanja društvene potčinjenosti i otuđenosti ljudi, prevazilaženja podela na one koji upravljaju i one kojima se upravlja. Materijalni, tehnički i tehnološki progres može da dobije svoj puni humanistički smisao samo ako se vezuje za tokove opšteg društvenog progressa.

Savez komunista se zalaže za brže, potpunije i doslednije integrisanje obrazovnih, naučnih i kulturnih delatnosti u odnose društvenog samoupravljanja, dohotka i raspodele prema radu.

Savez komunista polazi od toga da je to put svestranog razvoja obrazovanja, nauke i kulture, pretpostavka autentičnog naučnog, umetničkog i kulturnog stvaralaštva i njegovog daljeg oslobađanja od državno-administrativnog tutorstva. Komunisti će se odlučno i uporno boriti za takvu orijentaciju, savladajući otpore birokratsko-tehnokratskih i elitističkih tendencija i monopola pojedinih grupa.

Jugoslavija, kao samoupravna socijalistička zajednica, otvorena je prema progresivnim kulturnim strujanjima u svetu. To samo sobom predstavlja ogromno bogatstvo i za razvoj njene sopstvene kulture. To ujedno omogućuje da se i stvaralaštvo naroda Jugoslavije uliva u opštečovečanske, progresivne tokove svetske kulture.

1. Savez komunista se zalaže za izgradnju sistema obrazovanja i vaspitanja koji će biti zasnovan na principima permanentnog i integralnog obrazovanja i samoobrazovanja. Treba obezbediti da svaki stepen obrazovanja posle osnovne škole pruža znanja i razvija sposobnosti koje omogućavaju i uključivanje u rad i nastavljanje obrazovanja.

Savez komunista ističe potrebu bržeg ostvarivanja uslova za intenzivniji razvoj svih oblika obrazovanja i usavršavanja uz rad.

Komunisti imaju za cilj takav sistem obrazovanja koji će sve više doprinositi prevazilaženju jaza između umnog i fizičkog rada.

2. Savez komunista se zalaže za utvrđivanje dugoročnih, ekonomski zasnovanih programa razvoja osnovnog obrazovanja i predškolskih ustanova i stvaranja kadrovskih i drugih uslova koji će obezbediti obuhvatanje čitave generacije dorasle za osmogodišnje školovanje. Savez komunista izražava stav da standard osnovnog obrazovanja i vaspitanja ne može isključivo da zavisi od razvijenosti sredine u kojoj se škola nalazi.

Osnovno obrazovanje odraslih i opismenjavanje treba da postanu predmet neposredne brige radnih organizacija, komuna i republika, pa time i čitave zajednice.

3. Savez komunista ističe potrebu dubljeg reformisanja srednjeg obrazovanja.

Obrazovanje i vaspitanje posle osnovne škole treba da se razvija u skladu s potrebama i perspektivama razvoja proizvodnih snaga i društvenih odnosa, stremljenjima i stvaralačkim mogućnostima mladih generacija i svih radnih ljudi. Savez komunista ističe neophodnost da radne organizacije i njihove asocijacije, kao i odgovarajuće društveno-političke zajednice, planiraju dugoročne potrebe u kadrovima.

Savez komunista naglašava potrebu tešnjeg povezivanja i usklađivanja srednjeg obrazovanja sa novim društvenim uslovima, razvojem nauke, tehnike i tehnologije i položajem čoveka u samoupravnom društvu. Sve brži razvoj nauke, tehnike i tehnologije traži viši nivo opšteg obrazovanja, ali i određene specijalizacije, češće prekvalifikacije.

Veoma je značajno da se obezbedi takav materijalni položaj škola za radnička zanimanja i podigne njihov kvalitet, kako bi one dobile ravnopravan tretman sa ostalim srednjim školama.

Osavremenjavanje i reformisanje sistema obrazovanja ne može se uspešno realizovati bez aktivne uloge i organizovanog delovanja školske i studentske omladine. Školska i studentska omladina moraju postati subjekat u svim procesima samoupravnog odlučivanja u školama, na fakultetima i u zajednicama obrazovanja. Time će preuzeti odgovornost za rešavanje svih pitanja od kojih zavise uslovi školovanja, sadržina i rezultati nastavno-obrazovnog procesa.

4. Savez komunista ističe da samo razvoj samoupravljanja i reforma univerziteta otvaraju perspektivu visokog školstva. Savez komunista će se boriti za to da se fakulteti i druge visokoškolske ustanove razvijaju kao samoupravne zajednice studenata, nastavnika i drugih radnika u njima.

Neophodno je razraditi koncepciju savremenog visokog obrazovanja, tešnje povezati visokoškolsku nastavu sa naučnoistraživačkim radom i povećati odgovornost nastavnika i studenata za rezultate sopstvenog rada.

Posebnu pažnju treba pokloniti daljem razvijanju naučnoistraživačkog rada u ustanovama visokog obrazovanja.

5. Savez komunista smatra da se društveno-ekonomski odnosi u obrazovanju i interesi osnovnih nosilaca društvene reprodukcije u udruženom radu i radnika u obrazovanju mogu ostvarivati jedino na osnovu dohotka i cene obrazovanja, koja treba da sadrži i deo sredstava za proširenu reprodukciju.

6. Savez komunista pridaje velik značaj izgrađivanju koncepcije demokratskog sistema obrazovanja i vaspitanja u samoupravnom društvu, jačanju njegove idejno-vaspitne funkcije i razvoju savremene pedagoško-andragoške misli i prakse.

Neophodno je da se dalje razvija i izučava ekonomika obrazovanja.

7. Savez komunista će se zalagati za primenu principa solidarnosti u obrazovanju kojim se ublažava dejstvo materijalnih uslova sredine i položaja porodice, naročito radnika, na mogućnosti za obrazovanje dece i omladine. U tom smislu, i u politici stipendiranja, kreditiranja i pružanja drugih vidova materijalnih uslova onima koji se obrazuju, potrebno je, kao osnovni kriterijum, uzimati ekonomski

mogućnosti, a unutar toga kriterijuma, sposobnost i rezultate rada polaznika obrazovanja.

8. Savez komunista polazi od toga da je razvoj nauke i primena naučnih saznanja i metoda u društvenom životu imperativ našeg vremena, bitan uslov razvoja proizvodnih snaga. U uslovima samoupravljanja nauka je činilac ne samo tehničkog i materijalno-proizvodnog progressa nego i stvarna snaga oslobođenja i humanizacije rada.

Reforma je otvorila perspektive, ali je postavila i složene zadatke pred našu nauku — motornu snagu celokupnog društvenog kretanja. Povezivanje nauke sa praksom je razvoja društva i njene sopstvene afirmacije. Savez komunista će se zalagati za povezivanje nauke sa osnovnim nosiocima društveno-ekonomskog razvoja i za jačanje uticaja udruženih proizvođača na pravce i uslove rada naučnih delatnosti, na stvaranje odnosa koji će nauči obezbeđivati stabilna i dugoročna finansijska sredstva.

Radi objedinjavanja sredstava i snaga i postizanja većeg uspeha, komunisti u naučnim institucijama moraju se zauzeti za integraciju i međusobno programsko-radno povezivanje.

U narednom periodu Savez komunista će se zalagati:

— za sve veći udeo naučnih delatnosti u ukupnom društvenom radu;

— za brži razvoj naučnih kadrova i šire uključivanje mladih u naučni rad; za takav uticaj naučnog rada u obrazovanju koji će značiti jedinstvo nauke i prakse u obrazovanju kadrova;

— za šire i aktivnije razvijanje međunarodne naučne saradnje;

— za dalji razvitak samoupravnih odnosa u oblasti nauke, veću samostalnost stvaralaca, naučnih ekipa i naučnih veća u institucijama i njihov veći uticaj na uključivanje nauke u druge oblasti rada; za usavršavanje samoupravnih odnosa u naučnim delatnostima na svim nivoima integracije;

— za iznalaženje takvih instrumenata koji će obezbediti programiranje i finansiranje dugoročnih, fundamentalnih istraživanja i obrazovanja kadrova, uključujući i podršku međunarodnoj saradnji;

— za razvoj naučne kritike i svestranu podršku stručnim i širim društvenim ocenama naučnih programa i rezultata, koje, uporedo sa neposrednim ekonomskim odnosom između naučnih stvaralaca i interesenata, doprinose samoupravljanju u ovoj oblasti.

9. Kultura postaje sve važniji činilac društveno-proizvodnog procesa, humanizacije društvenih odnosa i svestrane afirmacije čovekove ličnosti. Savez komunista se zato odlučno zalaže za što puniji razvoj kulturnog stvaralaštva i širenje kulturnih aktivnosti.

Dalja borba protiv administrativno-budžetskih odnosa presudan je činilac ostvarivanja reforme i novih stvaralačkih inicijativa na ovom području. Radni ljudi, udruženi u radne organizacije i zajednice i druge oblike samoupravnog povezivanja i integriranja, treba da postanu nosioci daljeg razvoja i finansiranja kulturnih delatnosti. Za ostvarivanje toga zadatka neophodno je da se društveno-ekonomski odnosi razvijaju na doslednoj primeni i razradi principa dohotka i raspodele prema rezultatima rada. Od odlučujućeg značaja za razvoj tih odnosa je primena principa materijalnog vrednovanja kulturnog rada. Sve to predstavlja odlučujući uslov za obezbeđivanje stabilne osnove za finansiranje i razvoj kulturnih delatnosti i njihovo adekvatnije vrednovanje, kao i za to da radni ljudi u ovim delatnostima budu u ravnopravnom društveno-ekonomskom položaju sa drugim radnim ljudima.

Savez komunista ne uzima sebi pravo na arbitriranje i neposredno rukovođenje kulturom, već svoj uticaj ostvaruje jasnim idejnim stavovima i javnim i odgovornim radom svojih članova, te stalnim zalaganjem za rešavanje otvorenih društveno-ekonomskih i idejnih problema.

Savez komunista polazi sa stanovišta da je borba za slobodu kulturnog stvaralaštva deo borbe za oslobođenje čoveka. Stoga će se on odlučno zalagati za slobodu stvaranja

laštva, koja je u savremenim uslovima najtešnje povezana sa doslednom demokratizacijom kulturne politike na osnovi samoupravljanja. Ostvarivanje tog principa sastavni je deo istorijskog procesa oslobađanja ličnosti i ukidanja posrednika između čoveka i rezultata njegovog rada.

U ime slobode umetničkog i naučnog stvaralaštva i svestranog razvoja kulture, Savez komunista se bori protiv pojava da se na bazi užih interesa uspostavljaju monopoli koji ograničavaju razvoj stvaralaštva i koji se javljaju kao prepreka demokratizaciji društvenih odnosa. Savez komunista se odlučno suprotstavlja zloupotrebljavanju slobode stvaralaštva.

Komunisti će se zalagati za afirmaciju svih onih stvaralačkih napora koji su podsticaj čoveku u njegovoj borbi za slobodniji, sadržajni i humaniji život.

Potrebno je afirmacijom pravih kulturnih vrednosti i idejno-političkom akcijom odlučno se suprotstaviti širenju pseudokulture, jer ona potcenjuje čoveka i degradira ljudske vrednosti, otežava razvitak samoupravljačkih odnosa koji pretpostavljaju visok stepen kulture i svestrano razvijenu ličnost.

Razvitak stručno kvalifikovane i socijalistički idejno usmerene kritike bitan je element afirmacije autentičnih vrednosti stvaralaštva i demokratizacije kulture.

Komunisti će se boriti za brže otklanjanje neravnomernosti kulturnog razvitka u Jugoslaviji na bazi ekonomskog napretka i afirmacijom principa socijalističke solidarnosti.

Savez komunista se zalaže za kritički, marksistički odnos prema kulturnom nasleđu, za međusobno upoznavanje i poštovanje kultura naših naroda i narodnosti.

Razvijajući svoju nacionalnu kulturnu individualnost u zajednici ravnopravnih naroda, i stalno proširujući oblike međusobne saradnje, sve naše nacije i narodnosti obogaćuju internacionalistički karakter jugoslovenske zajednice i njene kulture.

IV

Savez komunista Jugoslavije odlučno će se zalagati za to da se promenama u sistemu ostvare uslovi za brži razvoj samoupravnih socijalističkih odnosa u oblasti zdravstva, zdravstvenog, penzijskog i invalidskog osiguranja, dečje i socijalne zaštite i njihovo integrisanje, na samoupravnim osnovama, u celokupni sistem društvene reprodukcije.

Brže i efikasnije poboljšavanje zdravstvenog stanja stanovništva, racionalnije korišćenje sredstava i unapređenje zdravstvene delatnosti, stabilniji položaj, socijalna i materijalna sigurnost penzionera i invalida rada i brži razvoj socijalne, a posebno dečje zaštite — mogu se obezbediti samo doslednim ostvarivanjem načela da radni ljudi udruženi u svoje interesne zajednice što neposrednije odlučuju o pravima i sredstvima koja izdvajaju za podmirenje potreba u ovim oblastima i stvaranjem uslova da radni ljudi u ovim delatnostima stiču dohodak u zavisnosti od rezultata svoga rada i doprinosa društvenoj reprodukciji. Time se ostvaruje i bitna pretpostavka za samoupravno povezivanje pojedinih sfera društvenog rada i života.

1. Komunisti će se zalagati da se promenama u sistemu zdravstvenog osiguranja stvaraju povoljni uslovi za unapređenje zdravstvene zaštite stanovništva i za dalji razvoj samoupravnih socijalističkih odnosa u ovim oblastima.

Promene u sistemu u oblasti zdravstvene zaštite i zdravstvenog osiguranja treba da stvore dalje uslove za razvoj samoupravnih socijalističkih odnosa i unapređenje zdravstvene zaštite stanovništva — produženje prosečne starosti stanovništva, očuvanje njihovog radnog potencijala, smanjivanje smrtnosti i obolevanja i stručno i efikasno lečenje.

Osiguranci, udruženi u zajednice zdravstvenog osiguranja, samostalno treba da odlučuju o obimu, vrsti i nivou prava iz zdravstvenog osiguranja i za to potrebnim sredstvima i njihovoj upotrebi. Ove zajednice moraju biti takve da potrebnim rezervama i adekvatnim reosiguranjem obezbede

sigurnost svojih članova i stabilnost u poslovanju i izvršavanju obaveza prema zdravstvenoj delatnosti. Zdravstveno osiguranje zasniva se na principima uzajamnosti i solidarnosti, čije okvire određuju osiguranci udruženi u samoupravne zajednice osiguranja. Unapređenje reosiguranja treba da polazi od saradnje zajednica osiguranja i samoupravnog dogovaranja udruženih osiguranika.

Funkcija države u ovoj oblasti izražavaće se u obezbeđivanju jedinstva sistema i efikasnog funkcionisanja samoupravljanja, u regulisanju osnovnih principa uzajamnosti i solidarnosti i obaveznosti zdravstvenog osiguranja i obaveznih vidova zdravstvene zaštite.

Komunisti se moraju aktivno zalagati u periodu formiranja zajednica osiguranja i prilikom donošenja njihovih bitnih statutarних odluka, da se obezbedi ostvareni nivo zdravstvene zaštite i da se ona dalje unapređuje.

Za ostvarivanje kvalitetnije, efikasnije i ekonomičnije zdravstvene zaštite, od izuzetnog je značaja razvoj zdravstvene delatnosti na savremenim principima, podsticanje integracionih procesa, funkcionalno povezivanje i udruživanje na samoupravnoj osnovi, razvoj samoupravnih i dohodovnih odnosa u zdravstvenim organizacijama i uspostavljanje neposrednih ugovornih odnosa između zdravstvenih ustanova i zajednica zdravstvenog osiguranja.

Za uspostavljanje samoupravnih odnosa između udruženih osiguranika i udruženih zdravstvenih radnika bitno je utvrđivanje cene zdravstvenih usluga na osnovu dugoročnog programa zdravstvene zaštite, što objektivnijih merila za vrednovanje rada i neophodnih standarda i normativa. Cena treba da sadrži i deo sredstava za proširenu reprodukciju.

2. Razvoj samoupravnih socijalističkih odnosa zahteva da radni ljudi, njihove radne zajednice i samoupravne zajednice penzijskog i invalidskog osiguranja postanu osnovni činoci u politici formiranja sredstava fonda i upravljanju njima, u utvrđivanju određenih prava u ovom osiguranju, a posebno u unapređenju materijalnog položaja penzionera.

Sigurnost korisnika penzija u realizaciji njihovih prava traži stabilne i trajnije ekonomske osnove ovog osiguranja, sigurne izvore finansiranja i potrebne rezerve, na osnovu dugoročnijeg planiranja potrošnje. Neophodno je da se usavrše postojeći, sagledaju i utvrde novi izvori finansiranja ovog osiguranja.

Savez komunista se zalaže za to da u praksi dođe što više do izražaja načelo da je penzija pravo radnika koje proizlazi iz njegovog radnog doprinosa udruženom radu i njegovog ulaganja u penzijske fondove. Primena principa solidarnosti i uzajamnosti proizlazi iz karaktera ovog osiguranja.

Komunisti će se zalagati da se otklanjaju neopravdane razlike između starih i novih penzija i da se usavršavanjem penzijskog sistema utvrdi odgovarajući način usklađivanja penzija iz različitih vremenskih perioda u određenoj srazmeri sa porastom životnog standarda aktivnih osiguranika.

Sigurnost radnih ljudi i korisnika penzija u realizaciji njihovih prava traži stabilne i trajnije materijalne osnove ovog osiguranja, sigurne izvore finansiranja i potrebne rezerve, na osnovu dugoročnijeg planiranja potrošnje. Neophodno je da se usavrše postojeći, sagledaju i utvrde novi izvori finansiranja ovog osiguranja.

U unapređenju penzijskog sistema mora se polaziti od toga da je jedan od ciljeva našeg socijalističkog razvitka da radni čovek produženjem svog radnog veka obezbeduje sebi i svojoj porodici što veći standard dok radi, a time i što veću penziju u starosti. Polazeći od toga, neophodna je veća zainteresovanost radnih organizacija i samih osiguranika da poboljšavanjem uslova rada otklanjaju uzroke prevremenog penzionisanja i invalidnosti.

Kada se merama zdravstvene i druge zaštite ne mogu izmeniti nepovoljni uslovi rada, treba za radnike na tim radnim mestima određivati povoljnije uslove za sticanje prava na penziju.

Invalidsko osiguranje treba dalje razvijati u pravcu smanjivanja invalidnosti putem preventivnih mera, rehabilitacije invalida i njihovog vraćanja u proces rada.

U ostvarivanju tih ciljeva treba iznalaziti takva rešenja koja će u tom pravcu usmeravati sve činioce i samog osiguravanih.

3. Neophodno je da se širim angažovanjem svih društvenih činilaca i razvijanjem solidarnosti i uzajamnosti radnih ljudi, stvaraju uslovi za brži razvoj dečje zaštite u skladu sa materijalnim mogućnostima društva.

Potrebe svestranog razvoja deteta moraju imati prioritet u celokupnoj vaspitno-obrazovnoj, kulturnoj, zdravstvenoj, socijalnoj i drugim delatnostima.

Samoupravna aktivnost radnih ljudi treba da dovede do mobilizacije većih materijalnih sredstava za izvršavanje zajednički utvrđenih zadataka u ovoj oblasti, a pre svega, za brži razvoj ustanova i drugih oblika za zaštitu i vaspitanje dece. Učešće roditelja u troškovima vaspitanja i zaštite dece u dečjim ustanovama treba da odgovara njihovim realnim materijalnim mogućnostima, s tim da cene tih usluga ne budu prepreka da se zaštitom i vaspitanjem obuhvataju deca kojima je to najneophodnije.

Neophodno je brže rešavanje problema na relaciji zaposlena žena, materinstvo i porodica, polazeći od toga da materinstvo — podrazumevajući i vaspitanje i podizanje dece i planiranje porodice — kao i razvoj društvenih službi za pomoć porodici i domaćinstvu, treba da bude i deo zadataka koje u narednom periodu moramo uspešnije rešavati. Potrebno je da se potpunije regulišu svi vidovi zaštite materinstva, posebno u odnosu na zaposlene žene. U finansiranju zaštite materinstva treba više da dođu do izražaja principi uzajamnosti i solidarnosti u radnim organizacijama, interesnim zajednicama radnih ljudi, kao i društveno-političkim zajednicama, u interesu društva.

4. Savez komunista će se zalagati da se socijalna zaštita u okviru razvojne politike društva, kao integralni deo sveukupnih društveno-ekonomskih odnosa razvija u sistem organizovanih društvenih aktivnosti usmerenih na ostvarivanje socijalno-zaštitnih funkcija društva i socijalne sigurnosti radnih ljudi i građana kao jednog od preduslova za postizanje ekonomskog i društvenog progressa.

Usklađenom društvenom akcijom treba se odlučnije zalagati da radni ljudi i građani postanu nosioci politike razvoja i materijalnih sredstava za socijalnu zaštitu na bazi solidarnosti. Sa ekonomskim i društvenim razvojem treba razvijati raznovrsne oblike socijalne zaštite i unapređivati materijalnu osnovu, razvoj ustanova i kadrova na osnovu dugoročnih planova i programa razvoja.

5. Savez komunista će se zalagati za stabilno obezbeđivanje boračkih i invalidskih prava i zaštite, na trajnijoj osnovi. Osnovna prava boraca narodnooslobodilačkog rata treba regulisati na jedinstvenoj osnovi za sve borce.

V

Samoupravni društveni odnosi u proizvodnji i raspodeli postaju osnova razvoja političkog sistema i političkih odnosa, koji treba da obezbede realne uslove da interesi udruženog rada dominantno utiču na sve nivoe samoupravnog i političkog odlučivanja. Dalji razvoj neposredne socijalističke demokratije može se ostvarivati samo u neprekidnoj idejno-političkoj borbi i akciji u svim delovima i strukturama društva. U vezi s tim, Deveti kongres ističe značaj sledećih pitanja i stavova za idejno-političko delovanje Saveza komunista:

1. Neophodno je pojačati nastojanja u tom pravcu da interes samoupravno udruženog rada postane odlučujuća pokretačka snaga celokupnog političkog sistema koji treba sve više da se oslobađa elemenata partijsko-političke reprezentacije. Time će se uspešnije potiskivati tendencije osamostaljenja mehanizma i nosilaca vlasti u silu nad udruženim radom.

2. U skladu sa promenama u osnovnom produkcionom odnosu potrebno je stalno inicirati i aktivno podržavati sva nastojanja koja vode razvijanju novih oblika povezivanja nacija, odnosno republika na osnovama pune ravnopravnosti naroda i narodnosti, otklanjanju prepreka i nedoslednosti na tom putu i odlučnijem suzbijanju svih nacionalističkih — hegemonističkih i separatističkih tendencija.

3. Potrebno je podržavati i usmeravati aktivnost u pravcu razvijanja takvih institucionalnih oblika i sistema odnosa u kojima će društvene odluke i politika izražavati sintezu stvaralačke prakse, interesa udruženog rada i rezultata naučnog saznanja i napredne društvene misli. U takvom sistmu društvenih odnosa društvena kritika će se usmeravati i obavezivati na preuzimanje odgovornosti u odlučivanju o pitanjima koja se pokreću da bi se time sve više pretvarala u pogonsku snagu kretanja, u stvaralačku i efikasnu društvenu akciju.

4. Članovi, organizacije i forumi Saveza komunista dužni su da se istrajno bore za to da demokratizacija političkog odlučivanja obezbedi viši stepen efikasnosti i jačanje lične i kolektivne političke odgovornosti u ostvarivanju usvojenih koncepcija, programa i odluka. U cilju jačanja političke odgovornosti, Deveti kongres SKJ smatra da je neophodno:

da politički organi i njihovi članovi kojima se poverava sprovođenje politike budu i sami nosioci odgovarajućih političkih koncepcija, spremni da ponesu ličnu i kolektivnu političku odgovornost za rezultate te politike u celini;

da se u praksi doslednije realizuju usvojena načela o tome da politički, izvršni i upravni organi imaju potrebnu samostalnost i nužna ovlašćenja za autonoman rad, da bi u okviru svojih funkcija na osnovu sopstvene odgovornosti blagovremeno donosili mere za sprovođenje politike;

da se na svim područjima i nivoima društvenog odlučivanja razradi postupak za utvrđivanje političke odgovornosti organa koji odlučuju i nosilaca odgovornih funkcija;

da se politička odgovornost nosilaca javnih funkcija jasno razlučuje od moralno-političkog integriteta njihove ličnosti i subjektivno poštenog odnosa prema vitalnim interesima socijalističke zajednice;

da lična i kolektivna odgovornost političkih, izvršnih i upravnih organa dobije adekvatan izraz u razvijanju demokratske sadržine i primeni institucije opoziva i ostavke.

5. Svojim trajno aktivnim odnosom, delovanjem i idejno-političkim uticajem, Savez komunista će se odlučno zalagati za to da se obezbedi revolucionarni karakter vlasti radničke klase i radnih ljudi i jačanje svih faktora koji osiguravaju stabilnost našeg samoupravnog socijalističkog društva; da se efikasno suzbijaju svi pokušaji da se podriju i dovedu u pitanje tekovine revolucije, osnove socijalističkog samoupravnog sistema, nezavisnost i integritet jugoslovenske socijalističke zajednice.

6. Privredna i društvena reforma izazvala je zaoštavanje protivrečnosti u društvu i intenzivno političko i idejno previranje. U sve demokratskijim društvenim odnosima slobodno se izražavaju i konfrontiraju protivrečni interesi svih delova društva, različite težnje, različiti pritisci i vidovi nezadovoljstva.

Zbog toga je neophodno razvijati takve organizacione oblike i metode društvenog uticaja na društveno-ekonomski razvoj kojima će se omogućiti razrešavanje ovih protivrečnosti sa stanovišta jačanja samoupravnih odnosa.

U sve složenijem političkom i idejnom životu neophodno je da Savez komunista blagovremeno daje odgovore na nova pitanja koja izbacuje na površinu samoupravna društvena praksa, da stalno razvija i što efikasnije ostvaruje svoju idejno-političku platformu, da u svakoj društvenoj sredini i životnoj situaciji jasno definiše svoju idejno-političku poziciju, da aktivno podržava sve impulse, interese, zahteve i inicijative koji vode bržem ostvarivanju usvojene orijentacije. Iskustva iz poslednjih godina potvrđuju saznanje da svako zaostajanje u rasvetljavanju i razrešavanju protiv-

rečnosti u društvu stvara pogodno tle za kolebanja i dezorijentaciju, za političke napetosti i konflikte.

Istovremeno, raste potreba da Savez komunista otkriva i ocenjuje suštinu svake idejne i političke tendencije u društvu, da se jasno razgraničava i suprotstavlja gledištima, akcijama i pritiscima koji teže konzerviranju datog stanja i odnosa ili vuku natrag — ka preživelim oblicima političkog života, ka restauraciji državno-birokratskog ili tehno-kratskog apsolutizma. Jasno omeđavanje idejno-političkih frontova je utoliko neophodnije jer se konzervativno-birokratske i druge reakcionarne ideologije i političke struje, koje pokušavaju da se rehabilituju, često prikrivaju demokratskim i antibirokratskim parolama.

Nedemokratske i antisamoupravljačke tendencije izražavaju se naročito:

u pokušajima da se zadrži nedemokratska praksa u odlučivanju i da se iza formalizovanih samoupravnih oblika održava ili uspostavlja monopol upravljanja pojedinih tehno-birokratskih i drugih užih interesnih grupa;

u pokušajima idealizacije i konzerviranja dostignutog stepena razvoja samoupravnih društvenih odnosa;

u zahtevima da se u ime »pune« demokratije organizovane socijalističke snage, pre svega Savez komunista, obavežu na »neutralnost« i isključe iz procesa samoupravnog političkog odlučivanja;

u pokušajima da se diskvalifikuju demokratske institucije, političke organizacije i forumi kao, navodno, birokratske strukture i da se borba protiv birokratizacije inače nužnih, upravljačkih funkcija, zamenjuje borbom protiv samih tih funkcija i njihovih nosilaca;

u težnjama za partijsko-političkim predstavničkim pluralizmom, koji bi u našim društvenim uslovima značio održavanje i obnavljanje birokratskih, monopolističkih centara moći i klikašku borbu grupa nasuprot interesima udruženog rada i neposredne socijalističke demokratije;

u svojevršnom ultralevičarskom radikalizmu koji političku spontanost suprotstavlja demokratskim institucijama i organizovanim formama političkog delovanja, koji izražava zahteve da se svesno zaobilaze oblici samoupravljanja i političke organizacije društva, traži i podiže na nivo principa slobodno delovanje raznih grupa za »direktan pritisak«, što bi vodilo razaranju sistema neposredne demokratije.

Zajedno sa udruženim proizvođačima i na čelu njihove društvene akcije, Savez komunista vodiće istrajnu i beskompromisnu borbu protiv takvih tendencija koje se nalaze u idejnom horizontu društva privatnog i državnog vlasništva i svih vidova otpora onih društvenih snaga koje teže da sačuvaju, ili ponovo osvoje, određene pozicije društvene moći i uticaja zasnovane na podređenom položaju udruženog rada.

VI

Za dalji razvoj društveno-političkih zajednica od prvenstvene je važnosti istrajna i dosledna društveno-politička akcija Saveza komunista i svih socijalističkih snaga za to da se one razvijaju kao samoupravne društvene zajednice, kao oblici udruživanja i povezivanja radnih ljudi koji, na osnovu demokratskog usaglašavanja interesa, zajednički upravljaju uslovima svog života, rada i razvoja. U cilju stalnog jačanja uticaja udruženog rada na vršenje svih funkcija upravljanja zajedničkim društvenim poslovima, neophodna je dalja deatetizacija društveno-političkih zajednica i odlučnije prevazilaženje u njihovoj poziciji preostalih elemenata državno-svojninskog monopola.

1. Sve više dobija u značaju uloga društveno-političkih zajednica u obezbeđivanju stabilnosti za nesmetano funkcionisanje svih subjekata samoupravljanja, kao i u stvaranju opštih uslova za razvoj privrednih i ostalih društvenih delatnosti i zadovoljavanje zajedničkih potreba građana na osnovu njihovog neposrednog učešća u odlučivanju.

Neophodno je izgrađivati takav sistem odnosa u kojima će samoupravne asocijacije udruženog rada i uže društveno-

-političke zajednice aktivno i neposredno učestvovati u pripremanju i donošenju odluka i formiranju politike širih društveno-političkih zajednica, a samim tim preuzimati odgovornost za odluke i za rezultate.

Ostvarujući sintezu samoupravne organizacije upravljaju društvenim poslovima sa neophodnim elementima državnosti, društveno-političke zajednice imaju sve značajniju funkciju u podsticanju i razvijanju direktnog povezivanja svih oblasti društvenog rada i samoupravnog udruživanja. Time će područje državnog odlučivanja i regulisanja društvenih odnosa biti svedeno na meru stvarnih društvenih potreba.

Savez komunista suprotstavlja se svim tendencijama ka pretvaranju pojedinih društveno-političkih zajednica u zatvorene strukture koje bi, u ime partikularistički shvaćenih užih interesa, stvarale prepreke procesima povezivanja i saradnje na širem područjima. Savez komunista bori se za dosledno ostvarivanje principa da samoupravnom povezivanju u svim oblicima privrednog, kulturnog i društvenog života ne sme biti nametnuta nikakva administrativno-teritorijalna barijera, kao što integracija ne može i ne sme biti rezultat bilo kakvog političkog ili administrativnog pritiska.

2. Savez komunista polazi od saznanja da razvoj celovitog sistema socijalističkog samoupravljanja i stabilnost demokratskih odnosa u čitavom društvu bitno zavisi od brzog razvijanja samoupravnih društvenih odnosa u opštini, kao osnovnoj društveno-političkoj zajednici. Zato će Savez komunista usmeriti svoju idejno-političku akciju na otklanjanje uzroka koji su doveli do zaostajanja razvoja samoupravnih društvenih odnosa u opštinama za potrebama i mogućnostima koje stvara privredna i društvena reforma. Promena sadašnjeg položaja i razvijanje funkcije opštine treba da obezbede sadržinsko obogaćivanje odnosa samoupravljanja i neposredne socijalističke demokratije. U tom cilju, Savez komunista će se zalagati za:

— samostalnu i stabilnu materijalnu bazu samoupravljanja u opštini i za stvaranje šire osnove samoorganizovanja i normativne delatnosti u njoj;

— jačanje uticaja opštine na formiranje materijalne osnove i programiranje delatnosti širih društveno-političkih zajednica;

— demokratizaciju procesa odlučivanja u opštini; za demokratsko utvrđivanje i širu primenu raznovrsnih oblika učešća udruženih proizvođača i građana u formiranju sredstava koja se izdvajaju iz njihovog dohotka za društvene službe i opšte-društvene potrebe i jačanje njihovog direktnog uticaja na određivanje namene i načina korišćenja tih sredstava;

— jačanje uloge i pretvaranje opštinskih skupština u mesta demokratskog dogovaranja građana, njihovih samoupravnih asocijacija i društveno-političkih organizacija;

— razvijanje mesnih zajednica i jačanje njihove materijalne baze, kako bi se one osposobile da što uspešnije učestvuju u rešavanju socijalnih, kulturnih i drugih osnovnih potreba radnog čoveka i porodice.

3. Savez komunista boriće se za:

— dosledno ostvarivanje Ustavom utvrđene koncepcije federacije kao savezne države i najšire društveno-političke, samoupravne zajednice svih radnih ljudi i građana koji preko nje obezbeđuju vršenje zajedničkih poslova i ostvarivanje zajedničkih interesa;

— jačanje uloge, samostalnosti i odgovornosti republika, za dalje razvijanje takvog sistema odnosa koji obezbeđuju njihovo ravnopravno i demokratsko dogovaranje i usaglašavanje interesa u okviru jugoslovenske federacije i onemogućavaju majorizaciju bilo koje vrste;

— razvijanje realnih uslova i takvih odnosa koji osiguravaju jačanje neprekidnog i efektivnog uticaja samoupravne društvene baze na usmerenost, sadržinu i način rada svih političkih foruma, organa i institucija u republikama i federaciji;

— savlađivanje uzroka i izvora koji pothranjuju ili obnavljaju centralizam i birokratizam u saveznim organima

i institucijama, uz istovremeno suprotstavljanje svim onim akcijama koje znače slabljenje federacije i njenih institucija u vršenju poslova i odgovornosti koje one — u okviru svojih funkcija i na osnovu demokratskog sporazumevanja — obavljaju u interesu svih naroda i narodnosti, svih radnih ljudi i građana.

4. Jačajući svoj uticaj i aktivnost u pravcu razvijanja skupština kao jednog od faktora samoupravne integracije društva i oblika vlasti radničke klase i radnih ljudi, Savez komunista i njegovi članovi zalagali su:

— za takvo izgrađivanje njihovih struktura koje u sve većoj meri treba da izrastaju iz samoupravne društvene osnove i da svojim sastavom i načinom rada obezbeđuju kvalifikovane demokratske rasprave i celishodne društvene odluke na osnovama slobodnog ispoljavanja konfrontiranja i demokratskog usklađivanja interesa različitih oblasti društvenog rada i oblika društvenog života;

— za stalno i neposredno povezivanje skupština sa celokupnim mehanizmom društvenog samoupravljanja, sa radnim organizacijama i širim samoupravnim asocijacijama, sa predstavničkim organima užih društveno-političkih zajednica, sa društveno-političkim organizacijama i udruženjima građana i naučnim i stručnim institucijama.

5. Efikasno ostvarivanje nužnih funkcija vlasti značajna je pretpostavka za obezbeđivanje osnova našeg ustavnog sistema i slobodnog socijalističkog razvoja, za stabilnost socijalističkih samoupravnih društvenih odnosa i za uspešno funkcionisanje svih demokratskih institucija. Radi toga Savez komunista će se odlučno zalagati:

— za doslednu primenu načela ustavnosti i zakonitosti u čitavom društvenom životu, dalje izgrađivanje pravnog sistema i njegovog usklađivanja sa samoupravnim razvitkom društva, za jačanje njegove stabilnosti kao preduslova daljeg razvoja samoupravnih odnosa u društvu;

— za što preciznije utvrđivanje i efikasno ostvarivanje funkcija, nadležnosti i konkretne odgovornosti svih organa i institucija od čijeg delovanja zavisi primena socijalističke zakonitosti, striktno sprovođenje i puno poštovanje zakonskih propisa, jačanje pravne sigurnosti i položaja građana, i samoupravnih asocijacija, zaštita društvene i lične imovine;

— za osposobljavanje organa uprave na svim nivoima, posebno inspekcija, kao i pravosudnih organa i organa javne i državne bezbednosti; za njihovo efikasno funkcionisanje u okviru svojih nadležnosti;

— za jačanje uloge skupština u definisanju konkretne politike u ovoj oblasti i zadataka ovih organa, za obezbeđivanje stalne društvene kontrole nad njihovim radom.

VII

Razdoblje posle Osmog kongresa SKJ, naročito sa ostvarivanjem reforme, označava prekretnicu u deatizaciji društvenih odnosa. Time se stvaraju uslovi za dalji razvoj nacionalnih odnosa na osnovama ravnopravnosti.

Stvarna sloboda, suverenost i ravnopravnost nacija temelje se na ekonomskom i društvenom položaju radnog čoveka. I obratno, društveni položaj radnog čoveka ne može dobiti socijalističku sadržinu bez ostvarivanja slobode, suverenosti nacija.

1. Samoupravljanje i raspodela prema rezultatima rada i tržišni karakter privrede na kojima se zasnivaju i razvijaju međunacionalni odnosi u socijalističkoj Jugoslaviji, obezbeđuju i posebne ekonomske interese nacionalnih zajednica i jedinstvo jugoslovenske privrede, društveno-ekonomskog i političkog sistema, kao i sve dublju integraciju i udruživanje napora svih naroda i narodnosti jugoslovenske zajednice na razvijanju materijalne osnove društvenog rada. Nacionalne, odnosno republičke i pokrajinske zajednice, postaju društvene samoupravne zajednice koje svoje zajedničke interese, posebno ekonomske, ostvaruju u skladu sa Ustavom, odlukama predstavničkih tela i drugih organa federacije, odnosno neposrednim dogovaranjem, a na osnovu

ravnopravnosti svih naroda i narodnosti, njihovog međusobnog poštovanja i socijalističke solidarnosti.

Problemi međunacionalnih odnosa uspešno se dalje rešavaju time što se radni čovek i ceo sistem samoupravljanja osposobljavaju da ponesu i dalje razvijaju sve procese slobodnog i sve dubljeg povezivanja, udruživanja i integrisanja društvene zajednice u svim oblastima njene egzistencije.

2. Od karaktera raspodele, od prirode produkcionih i uopšte društveno-ekonomskih odnosa, zavise i međunacionalni odnosi.

Zakoni i protivrečnosti robne proizvodnje imaju određene reperkusije na kretanje viška rada, a time i na ekonomske odnose radnih i društvenih zajednica, uključujući i odnose među nacijama, odnosno republikama i pokrajinama. Stihijsko dejstvo ovih protivrečnosti moglo bi da vodi ka zaoštavanju problema međunacionalnih odnosa. Stoga se socijalistička društvena zajednica ne može prepustiti stihijskim kretanjima, već se prema njima mora postaviti kao svesni usmeravajući činilac, koji ne ignoriše ekonomske zakonitosti i protivrečnosti, već u skladu sa njima traži najprogressivnija rešenja za sva otvorena pitanja međunacionalnih odnosa.

Uticaj ovih faktora naročito je značajan u takvim višenacionalnim zajednicama u kojima postoje duboke razlike u ekonomskom položaju naroda i narodnosti.

U današnjim materijalnim i društvenim okolnostima nije moguće potpuno prevazići protivrečnosti nacionalnih interesa u ekonomskim odnosima. Njihovo demokratsko razrešavanje može se ostvariti samo sve punijim poštovanjem zakona robne proizvodnje, uz istovremeno razvijanje socijalističkih produkcionih odnosa i raspodele prema radu, kao i nužnog mehanizma svesnih ekonomskih intervencija društvene zajednice na bazi slobodnog i ravnopravnog samoupravnog dogovaranja.

U tu svrhu društveno-političke zajednice, uključujući i federaciju, raspolazu određenim sredstvima za odgovarajuće ekonomske intervencije. Pri tome oblici i metode suzbijanja pojave monopolističkog prisvajanja viška rada treba da budu što konkretniji i neposredniji. Kad to, s obzirom na prirodu ekonomskih odnosa, nije moguće ostvariti, odgovarajućim planskim ekonomskim intervencijama treba osigurati usklađen razvoj svih nacionalnih zajednica, saglasno njihovim realnim razvojnim potencijalima i radnim efektima, a isto tako i zajedničkom interesu optimalnog i harmoničnog razvoja ekonomske i društvene celine naše zajednice.

3. Savez komunista ističe potrebu doslednog idejnog i političkog obračuna sa svim vidovima velikodržavnih unitarističkih tendencija, kao i sa svim pojavama nacionalističkog partikularizma, izolacionizma i separatizma.

Nacionalistički elementi u svim našim nacionalnim sredinama stupaju otvorenije i agresivnije u političke akcije. Socijalističke snage našeg društva ne smeju potceniti akcije nacionalista i šovinista, jer bi to imalo ozbiljne negativne posledice za razvitak naše zajednice, za bratstvo i jedinstvo naših naroda i narodnosti. Borba protiv nacionalizma biće utoliko efikasnija ukoliko smo jedinstveniji u njoj, ukoliko je svako vodi prvenstveno u sopstvenoj nacionalnoj sredini, a posebno komunisti u svojim vlastitim redovima.

Komunisti su dužni da svojim delovanjem podstiču međunacionalno povezivanje u ekonomskom, društvenom i kulturnom pogledu. Tome treba da doprinosi saradnja između republika na svim područjima, a posebno u oblasti kulture i obrazovanja visokoškolskih i naučnoistraživačkih ustanova. Osnovna pretpostavka za to je striktno poštovanje nacionalne suverenosti i ravnopravnosti. Celina političkog sistema, posebno skupštinski sistem, struktura i funkcionisanje Savezne skupštine imaju za cilj da izraze upravo takve odnose. Najnovije ustavne promene predstavljaju nov korak i doprinos u tom pravcu.

4. Savez komunista se zalaže za dosledno ostvarivanje prava naroda i narodnosti da slobodno razvijaju svoje kulturno i naučno stvaralaštvo. Zato je Savez komunista odlu-

čno protiv bilo kakvih tendencija i pojava nacionalne supremacije u oblasti kulture.

Komunisti se zalažu za kritički, marksistički odnos prema svakom nacionalnom kulturnom nasleđu i stvaralaštvu, odnosno istoriji nacija, za njihovo objektivno valorizovanje. To je imanentna potreba svestranog kulturnog i društvenog napretka svakog naroda i narodnosti, potreba borbe protiv nacionalističkih i šovinističkih pojava u kulturnom životu koje onemogućavaju zbližavanje naroda i narodnosti.

Radi toga neophodna su naučna istraživanja i naučna saznanja o procesima stvaranja i razvijanja nacionalne svesti i o stvarnim kretanjima u međunacionalnim odnosima.

Nastojanja Saveza komunista da se u svakoj društveno-političkoj zajednici mešovito nacionalnog sastava dosledno poštuje ravnopravnost jezika kojima se služe narodi i narodnosti te zajednice — i to ne samo u školama i državnim i društvenim institucijama, već i u javnom životu uopšte — urodila su značajnim rezultatima. U poslednje vreme ostvarena su u tom pogledu nova značajna dostignuća. Komunisti će se odupreti svim pokušajima političke zloupotrebe problema jezika u nacionalističke i šovinističke svrhe. Savez komunista će se boriti da se i dalje produbljuje bratstvo i jedinstvo i razvija jugoslovenski socijalistički patriotizam kao internacionalistička svest o pripadnosti socijalističkoj zajednici radnih ljudi SFRJ.

5. Razvijajući se kao ravnopravan činilac u ekonomskom, društveno-političkom i kulturnom životu naše socijalističke zajednice, narodnosti razvijaju svoju nacionalnu individualnost i doprinose trajnom povezivanju i saradnji među nacijama.

Iz načelnih razloga Savez komunista se odlučno suprotstavlja svakoj tendenciji da se, na jedan ili drugi način, otvoreno ili prikriveno, problem ravnopravnosti narodnosti u našoj zajednici postavi kao problem njihovog posebnog državnog konstituisanja, stvaranja njihovih republika.

Razvoj samoupravnih odnosa i neposredne demokratije, kao okvira razrešavanja društvenih protivurečnosti socijalizma, predstavlja put dalje, svestranije i potpunije afirmacije narodnosti i društveno-političkih zajednica u kojima one žive. Savez komunista se trajno zalagao za ostvarivanje ravnopravnosti narodnosti. Uporedo sa opštim razvitkom socijalističkih društvenih odnosa i u tom pogledu postizani su sve značajniji rezultati. Privredni i opštedruštveni razvitak zemlje omogućava dalje jačanje osnove za ostvarivanje ravnopravnog položaja narodnosti.

Narodnosti će postajati utoliko angažovaniji i ravnopravniji činilac razvoja naše socijalističke zajednice, ukoliko se u njoj budu obezbeđivali i uslovi za slobodan razvitak njihovih nacionalnih kultura i stvaralaštva, za ravnopravan položaj njihovih jezika u svim društveno-političkim zajednicama u kojima žive i za unapređivanje komunikacija sa kulturnim i društvenim ostvarenjima njihovih nacionalnih matica.

Takva politika u odnosu na narodnosti znatno doprinosi svestranom razvijanju ravnopravne i miroljubive saradnje naše zajednice sa drugim narodima i državama.

VIII

Deveti kongres polazi od saznanja potvrđenog u praksi da je dalje razvijanje i potpunije ostvarivanje funkcija Socijalističkog saveza vitalno pitanje neposredne socijalističke demokratije, jedna od suštinskih pretpostavki za jačanje sposobnosti i efikasnosti našeg političkog sistema u demokratskom prevazilaženju društvenih suprotnosti. Dinamiziranje i sadržinsko obogaćivanje aktivnosti Socijalističkog saveza ima poseban značaj za ostvarivanje suštine reorganizacije Saveza komunista, za afirmisanje njegove nove društvene pozicije i uloge u samoupravnom društvu. U savremenim uslovima, znatno više nego ranije, Socijalistički savez je jedno od glavnih područja idejno-političke borbe komunista za socijalistički pravac i sadržinu društvenih kretanja. Polazeći

od toga, Savez komunista i njegovi članovi usmeriće svoju idejno-političku aktivnost u sledećem pravcu:

1. Neophodno je doslednije izgrađivati praksu da se glavna pitanja političkog života raspravljaju i uobličavaju u okvirima Socijalističkog saveza, da se u njemu slobodno ispoljavaju i usklađuju različiti interesi i shvatanja, da se tu vodi demokratska borba za iznalaženje i prihvatanje društveno najoptimalnijih i najprogressivnijih rešenja i razrešavanje društvenih protivurečnosti.

2. Interes građana za aktivno učešće u Socijalističkom savezu jačaće u onoj meri u kojoj se razvija njegova sposobnost da u različitim oblicima svoje organizovane aktivnosti uspešno sintetizuje aktualna društveno-politička pitanja, da mišljenjima koja su ispoljena i verifikovana u demokratskoj raspravi dâ akcioni izraz, pretvara ih u realne predloge odgovarajućim društvenim organima i razvija široku društvenu akciju na što efikasnijem sprovođenju u život demokratskih dogovora.

3. Jačanje uloge, samostalnosti i odgovornosti Socijalističkog saveza bitno zavisi od angažovanosti komunista u njemu, od njihove neposredne odgovornosti pred članstvom i forumima ove organizacije, od prevazilaženja još uvek prisutne prakse da se u organizacijama Saveza komunista zatvaraju mnogi značajni problemi i diskusije, od daljeg demokratizovanja društvene pozicije Saveza komunista.

4. Komunisti će se dosledno zalagati za to da se u punoj meri afirmiše Socijalistički savez kao osnovni politički organizator i nosilac izbornog procesa, što omogućava da u sve faze pripremanja izbora budu uključeni svi činici demokratske i samoupravne organizacije društva. Time izbori dobijaju najširu demokratsku osnovu, postaju rezultati političke akcije radnih ljudi i vid njihovog samoupravnog dogovora. Takva uloga Socijalističkog saveza u izborima i intenzivno idejno-političko delovanje komunista u tim okvirima omogućavaju uspešno suzbijanje besprincipijelne, klikajske borbe pojedinaca i grupa za pozicije vlasti, korteštvo, demagogiju i politički karijerizam.

5. U okviru Socijalističkog saveza i svih društveno-političkih organizacija, u radnim zajednicama i svim oblicima neposredne socijalističke demokratije, komunisti će se zalagati za to da sve veća uloga žena u društveno-ekonomskom i političkom životu dobije svoj adekvatan, puniji izraz u njihovom većem učešću u samoupravnom i političkom odlučivanju. S obzirom na tendencije stagnacije, pa i opadanje učešća žena u samoupravnim organima, predstavničkim telima i forumima društveno-političkih organizacija, Savez komunista će sagledati uzroke takvom stanju i aktivno uticati da se ono što brže menja, u težnji da žene zauzmu što ravnopravnije mesto u radnim i društveno-političkim zajednicama, u društveno-političkom organizacijama i svim vidovima društvenog života.

IX

Deveti kongres konstatuje da u sadašnjim uslovima raste i dobija bogatiji sadržaj društvena funkcija i delatnost sindikata, kao dela političkog sistema i nosioca zajedničkih interesa i povezanosti radnih ljudi u borbi za dalje razvijanje socijalističkog samoupravnog društva, jačanje njegove materijalne osnove, svesti i solidarnosti radnih ljudi, a time i društveno-ekonomskog položaja radnog čoveka.

Za aktivnost komunista u sindikatima imaju veliki značaj naročito sledeća pitanja:

1. Sve je značajnija uloga sindikata u razvijanju materijalne osnove društva i samoupravljanja u radnim i širim asocijacijama i društveno-političkim zajednicama i u izgrađivanju društvene politike od radne organizacije do federacije; u demokratskom usklađivanju interesa i razrešavanju protivurečnosti u samoj radničkoj klasi i među radnim ljudima u svim oblastima rada, sa ciljem da prevlada i pobeđuje ono što je progresivno u povezivanju svih delova radničke klase i njenom integrisanju u celini društvenih odnosa samoupravne socijalističke zajednice.

2. Svojim idejno-političkim uticajem i pojačanim društvenim delovanjem komunisti će se zalagati da sindikati dalje razvijaju svoju ulogu kao pokretač i aktivan faktor u procesima samoupravnog i društvenog dogovaranja i odlučivanja, preuzimajući time zajedno sa drugim društvenim činiocima značajan deo društvene odgovornosti u svim fazama ovih procesa.

3. Komunisti će svojim neposrednim učešćem doprinosti uspešnom sprovođenju onih društvenih aktivnosti sindikata, u saradnji sa drugim društvenim faktorima, koji su usmereni na poštovanje i zaštitu samoupravnih prava radnih ljudi, jačanje sigurnosti i stabilnosti njihovog društveno-ekonomskog položaja u udruženom radu. To se ostvaruje naročito: aktivnijom ulogom sindikata u svim pitanjima koja se tiču bržeg materijalnog razvoja, društvene raspodele i realizacije principa raspodele prema rezultatima rada; zalaganjem za podizanje životnog standarda radnih ljudi; organizovanom društvenom akcijom koja će obezbediti nivo i tempo zadovoljavanja osnovnih potreba radnog čoveka (lični dohodak, socijalna i zdravstvena zaštita, obrazovanje itd.), koje ne smeju biti ispod jedne, za date uslove, dozvoljene granice, i suprotstavljanjem tendencijama da se niska produktivnost ili slaba poslovna sposobnost prebacuju pretežno, ili čak isključivo na teret dohotka radnika.

4. U svom idejno-političkom delovanju komunisti će polaziti od toga da društvena rešenja koja predlažu sindikati budu zasnovana na svestranom sagledavanju realnih mogućnosti društva i posledica predloženih rešenja. Na taj način sindikati, i komunisti u njima, preuzimaju odgovornost pred radničkom klasom i ostalim radnim ljudima, pred socijalističkom društvenom zajednicom kao celinom, za društvene odluke za koje se zalažu i koje se na njihov predlog usvajaju.

5. Savez komunista će podržavati sve one akcije sindikata koje jačaju klasnu solidarnost zasnovanu na rezultatima rada i samoupravljanju i koje se suprotstavljaju pojavama partikularizma, monopolizma, privilegija i pokušajima nametanja egoističkih interesa.

6. Svojim neposrednim angažovanjem komunisti treba da svestrano podržavaju aktivnost sindikata u pogledu punijeg ostvarivanja uloge radnih ljudi u samoupravljanju i podizanju nivoa njihovog obrazovanja i kulture, što je jedan od bitnih uslova da samoupravljanje bude ekonomski efikasno, da obezbeđuje sve humanije društvene odnose i obogaćuje čovekovu ličnost.

X

Program i akcija SKJ na revolucionarnom menjanju i razvijanju samoupravnih socijalističkih društvenih odnosa istovremeno je i osnova na kojoj se angažuju progresivne snage mladih generacija.

Savez omladine i Savez studenata i društvene organizacije koje okupljaju omladinu su značajni oblici društvenog i političkog organizovanja i aktivnosti omladine u izražavanju i osmišljavanju njenih autentičnih interesa i jačanju njene uloge kao društveno-političkog subjekta na svim područjima društvenog života, na programu razvoja samoupravnog socijalizma. One imaju i značajnu ulogu u socijalističkom vaspitanju mladih generacija.

Savez komunista polazi od saznanja da jačanje stvaralačke uloge i uticaja mladih generacija u stvaranju politike i rešavanju društvenih poslova predstavlja jednu od najvažnijih pretpostavki za kontinuitet socijalističkog kretanja i za dinamiziranje razvoja samoupravnog društva. U takvim društvenim uslovima mladi ljudi će sopstvenom aktivnošću i radom stalno unapređivati i svoj društveni položaj.

1. Ostvarujući žive spona sa svim slojevima omladine, organizacije i forumi Saveza komunista:

— razvijaće političku osetljivost za nove potrebe, probleme i savremena interesovanja mladih generacija i zajedno

sa omladinskim organizacijama i drugim organizovanim socijalističkim snagama tražiće odgovore na pitanja od čijeg rešavanja zavisi životna i radna perspektiva i afirmacija mladih;

— analiziraće suštinu i uzroke idejnih i političkih previranja među omladinom;

— zalagaće se za uspostavljanje i stabilizovanje takvih demokratskih odnosa u samoupravnim i društveno-političkim organizacijama koje će osiguravati što punije ispoljavanje sposobnosti i stvaralaštva mladih generacija u društvenom radu i stvaranju;

— razvijaće i usmeravati društvenu akciju u cilju potiskivanja postojećih monopola u kadrovskoj politici;

— suprotstavljaje se uzrocima i nosiocima konzervativnog i paternalističkog odnosa prema omladini i drugim vidovima birokratskog otpora njenom neposrednom uključivanju u proces samoupravnog i političkog odlučivanja i protiv svakog manipulisanja sa omladinom.

Takvom idejnom i političkom akcijom unutar samoupravnih organizacija, omladinskih i drugih društveno-političkih organizacija, Savez komunista će se još dublje ukoreniti među mladim generacijama, postati faktor od odlučujućeg uticaja na njihovu idejnu orijentaciju i značajno političko uporište za njihovu društvenu afirmaciju u samoupravnim odnosima.

2. Daljim razvojem društveno-političkih odnosa treba u znatno većoj meri obezbediti uslove da progresivne težnje, stvarni interesi, kritike i inicijative mladih generacija neposredno i na vreme dopiru do svih mesta samoupravnog i političkog odlučivanja, da putem demokratskih rasprava dobijaju realan izraz u akcionim programima i odlukama samoupravnih i političkih organizacija. To će se ostvarivati neposrednim uključivanjem omladine u sve oblike političkog života i samoupravnog odlučivanja. U tome značajnu ulogu i obaveze ima SK u celini, a posebno komunisti koji rade među omladinom. Sve širem stvaralačkom i odgovornom angažovanju omladine u samoupravljanju, Savez omladine, Savez studenata i druge organizacije mladih moraju doprinosti svojom celokupnom društveno-političkom i vaspitnom aktivnošću.

Svojim aktivnim učešćem u procesu samoupravnog i političkog odlučivanja, počev od zborova radnih ljudi i građana, organa samoupravljanja u radnim zajednicama i drugih oblika neposredne demokratije, preko svih društveno-političkih organizacija do predstavničkih organa na svim nivoima — omladina preuzima društvenu odgovornost. Ta odgovornost dobijaće svoj izraz u stvaralačkom traženju i pronalaganju pozitivnih rešenja, u otkrivanju puteva, realnih mogućnosti i pravih sredstava koji vode ostvarivanju društvenog progresa.

3. Komunisti se zalažu za dalju reorganizaciju Saveza omladine, Saveza studenata i drugih društvenih organizacija mladih, koje treba da postanu još življa spona interesa i organizovanog delovanja omladine sa svim samoupravnim političkim strukturama društva i još značajniji unutrašnji faktor razvoja samoupravnih društvenih odnosa. To pretpostavlja dalje prevazilaženje hijerarhijskih odnosa i forumskog načina rada u ovim organizacijama.

Iz prirode i razvojnih tendencija samoupravnih društveno-političkih odnosa proizlazi i sve više dolazi do izražaja potreba samostalnosti omladinskih organizacija u uređivanju unutrašnjih odnosa, pokretanju i razmatranju društvenih i omladinskih pitanja, u definisanju odnosa prema aktuelnim problemima društvenog razvoja i društvene politike, u stvaranju programa i pokretanju akcija u cilju ostvarivanja interesa i stremljenja mladih ljudi. Samostalna inicijativa i akcija omladinskih organizacija u ostvarivanju programa razvoja samoupravnog socijalizma predstavlja branu prema raznim tendencijama birokratskog dirigovanja i tutorstva.

Potrebno je pružiti snažniju podršku orijentaciji da specijalizovanim društvenim organizacijama koje okupljaju omladinu, članstvo ostvaruje odlučujuću ulogu u rešavanju

svih pitanja unutrašnjeg života, aktivnosti i razvoja ovih organizacija.

Savez komunista će se zalagati za jačanje materijalne osnove omladinskih aktivnosti u skladu sa sadašnjim stepenom materijalnog razvika društva.

4. Komunisti će se zalagati da Socijalistički savez bude široko otvoren prema društveno-političkim inicijativama i aktivnostima mladih, da sva njegova organizaciona tela postanu mesto šireg razmatranja pitanja koja pokreću omladinu i njene organizacije i da akcioni programi Socijalističkog saveza u konkretnom vidu izraze opravdane zahteve mladih. Poseban značaj ima aktivnost omladine u Socijalističkom savezu u svim fazama izbornog postupka.

XI

Razvojem samoupravljanja i demokratizacijom u društvu bitno su se izmenili položaj sredstava javnih komunikacija i uslovi njihovog delovanja. Oslobođeni dirigovanja i administrativnih stega — štampa, radio i televizija postaju sve značajnija politička, idejna i kulturna žarišta i uticajan faktor u formiranju i realizovanju društvene politike.

Obračajući se svakodnevno milionima građana, sredstva javnih komunikacija neposredno saučestvuju u konkretnom opredeljivanju, samoupravnom odlučivanju i društveno-političkoj akciji radnih ljudi. Televizija, radio i novine stiču veliku moć društvenog uticaja, a time i njihova odgovornost dobija nove dimenzije. Sve snage i tendencije koje postoje u našem društvu teže da steknu pozicije u štampi i drugim sredstvima javnog informisanja, da se tim putem izraze i afirmišu.

Polazeći od toga, Deveti kongres utvrđuje sledeće pravce idejno-političkog delovanja Saveza komunista na ovom području:

1. Neophodno je izgrađivati novu ulogu i položaj sredstava javnih komunikacija u samoupravnom društvu. U tom cilju potrebno je razvijati takve samoupravne odnose koji vode daljem podruštvljavanju štampe, radija i televizije.

2. Demokratizacija položaja institucija javnih komunikacija i njihova samostalnost u vršenju svojih odgovornih funkcija imaće sigurnu osnovu i perspektivu samo ako je povezana sa izgrađivanjem odnosa potpune političke i društvene odgovornosti za istinitost javne reči, za socijalističku društvenu usmerenost i demokratsku kulturu u javnom dijalogu, za prenošenje i stvaranje pravih vrednosti u svim oblastima delovanja. Zato će se komunisti zalagati za to da svaki osnivač javnih glasila, svaka redakcija, urednik, saradnik i svi drugi društveni subjekti koji se služe sredstvima javnog informisanja imaju u suštini istu društveno-političku odgovornost za svoj rad, kao i svaki drugi vršilac političkih i javnih funkcija.

3. Još nedovoljna razvijenost javnosti rada pojedinih političkih, društvenih i samoupravnih činilaca, umanjuje njihov uticaj na javno mišljenje posredstvom masovnih komunikacija, što se negativno odražava na tematsku orijentaciju i sadržinu listova, radija i televizije. Zato će se Savez komunista zalagati za razvijanje odgovornosti svih izvora informacija i stvaranje takvih odnosa i atmosfere u kojima će novinari i drugi radnici iz sredstava javnih komunikacija stalno biti u središtu samoupravnih zbivanja i procesa političkog odlučivanja.

4. Menjajući težište i sredstva svog delovanja, Savez komunista vidi u televiziji, radiju i štampi veoma značajno poprište svoje idejne i političke aktivnosti i svog uticaja na orijentaciju i sadržinu samoupravne, društvene i kulturne akcije radnih ljudi. Zato Savez komunista treba da ima trajno aktivan odnos prema svim bitnim pitanjima razvoja i podruštvljavanja ovih sredstava i formiranja delatnog socijalističkog javnog mišljenja o svim značajnim društvenim zbivanjima sa stanovišta izgrađivanja i ostvarivanja svog programa.

Savez komunista će dosledno ostvarivati čvrstu orijentaciju u tome da sredstva javnih komunikacija služe stvarnim i dugoročnim interesima radničke klase, da objektivno izražavaju htenja i potrebe svih delova samoupravnog društva i da svojom ukupnom sadržinom doprinose stabilizovanju i daljem razvijanju samoupravnih odnosa. U tom pogledu imaju posebno značajne obaveze komunisti — novinari i drugi radnici u sredstvima javnih komunikacija.

Istovremeno, Savez komunista će razvijati energičniju borbu protiv svake tendencije da se pojedina sredstva javnih komunikacija otrgnu od uticaja organizovanih socijalističkih snaga i pretvore u monopoli bilo grupe ili autonomnog centra političke moći. Komunisti će se nepomirljivo suprotstavljati pokušajima pojedinih grupa i klika da u sredstvima javnih komunikacija stvore svoje uporište i protiv zloupotreba javnih glasila za antisocijalističko delovanje, za širenje idejne i političke dezorijentacije.

XII

Zaštita teritorijalnog integriteta, punog političkog i nacionalnog suvereniteta i nezavisnosti SFRJ i njihova efikasna odbrana bitan su preduslov vlastitog, slobodnog, samoupravnog socijalističkog razvika naše zemlje i prilog učvršćenju mira u ovom delu sveta. Savez komunista Jugoslavije stoji na stanovištu da je izgradnja sistema opštenarodne odbrane jedino mogući i istovremeno najefikasniji oblik organizovanja svih snaga društva za uspešno suprotstavljanje svakom spoljnjem pritisku, za odbranu od agresije sa bilo koje strane.

Izgrađivanje sistema opštenarodne odbrane predstavlja ostvarivanje ideje naučnog socijalizma o naoružanom narodu u uslovima kada samoupravljanje postaje vladajući odnos u našem socijalističkom društvu i kada više ne postoje realne unutrašnje snage koje bi mogle bez podrške fizičke sile izvana da ga ozbiljnije ugroze.

Dosledno ostvarivanje koncepcije opštenarodne odbrane oslobađa i mobilise ogromnu društvenu energiju — angažovanjem svih društvenih subjekata kroz obilje raznovrsnih oblika organizovanja i aktivnosti u cilju otpora — omogućava da se u službu odbrane zemlje uključe sve ljudske, materijalne i duhovne snage našeg društva i da se na taj način, uz odgovarajuću organizaciju, strategiju i taktiku, obezbede objektivno neiscrpane mogućnosti otpora agresoru.

1. U svojoj idejno-političkoj aktivnosti komunisti će se boriti za to da u opštenarodnoj odbrani dođu do punog izražaja samoupravlačko društveno biće radničke klase i nacionalni i društveni interesi svih subjekata naše socijalističke zajednice.

Snaga i vitalnost odbrane naše zemlje zavise od udruženih napora celog društva, svih radnih ljudi, svih naroda i narodnosti — svih radnih i društvenih organizacija i društveno-političkih zajednica. Njihovo ustavno pravo i dužnost je da brane nezavisnost i samoupravni socijalistički sistem. Zbog toga će se SKJ istrajno boriti da se opštenarodna odbrana izgradi u jedinstven sistem mera koji obuhvata političke, vojne, ekonomske, moralne i psihološke pripreme za odbranu i da se u njima angažuju svi naši raspoloživi ljudski i materijalni izvori.

2. Kongres ističe političku ulogu Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije, Saveza sindikata Jugoslavije, Saveza udruženja boraca NOR-a, Udruženja rezervnih oficira i podoficira, organizacija mlade generacije i svih ostalih društvenih organizacija, udruženja i institucija, koji svojim naporima treba da daju značajan doprinos razradi idejne i društveno-političke osnove i ostvarivanja trajnih zadataka opštenarodne odbrane.

Savez komunista Jugoslavije pridaje poseban značaj pripremanju mladih za učešće u odbrani zemlje. Savez omladine i druge društvene organizacije koje okupljaju mlade ljude preduzimaju značajne aktivnosti na jačanju borbene spremnosti mladih. Savez komunista aktivno će podržavati sve takve aktivnosti i inicijative.

3. Ostvareni rezultati i dalji napori u razvijanju bratstva i jedinstva, ravnopravnosti i samoupravne samostalnosti naroda i narodnosti Jugoslavije presudan su činilac odbrambene sposobnosti naše društvene zajednice.

Razvijajući socijalistički patriotizam i internacionalizam, kao nepresušni izvor moralno-političkog jedinstva i čvrstine naše zajednice, s jedne, i boreći se stalno protiv svih pojava nacionalizma i šovinizma, s druge strane, Savez komunista mora biti nosilac razvijanja borbenog duha i nepokolebljivog uverenja da ne može biti pobeđen naoružani narod koji je jedinstven i rešen da brani svoju slobodu, nezavisnost i suverenitet i svoj put u socijalizam.

4. Kongres ističe značaj Zakona o narodnoj odbrani i odgovornost komunista za njegovo sprovođenje u život od strane svih samoupravnih faktora društva, u prvom redu skupština.

Savez komunista će se istrajno boriti da se stalno i krajnje odgovorno obavljaju najšire pripreme zemlje za odbranu od svakog agresora i da se sve stanovništvo sposobno za otpor i sva materijalna dobra uključe u opštenarodnu odbranu. Svi građani Jugoslavije, radne i druge organizacije i društveno-političke zajednice, treba da postanu stvarni i aktivni činioци, organizatori i izvršioци mera u oblasti narodne odbrane i nosioци prava i dužnosti odbrane slobode i nezavisnosti svoje zemlje.

5. Kongres ističe ulogu i značaj organizovanja i pripremanja oružanih snaga za uspešno vođenje oružane borbe protiv svakog agresora. Dalja izgradnja oružanih snaga SFRJ — Jugoslovenske narodne armije i naoružanih sastava teritorijalne odbrane — treba da se zasniva na naučnom izučavanju svih faktora savremenog rata, kao i na bogatim iskustvima iz našeg oslobodilačkog rata i revolucije i iskustvima oslobodilačkih, revolucionarnih i odbrambenih ratova drugih naroda.

Jugoslovenska narodna armija je izrasla iz naroda u narodnooslobodilačkom ratu i revoluciji i u svim fazama socijalističke revolucije bila je pouzdani oslonac naroda i radničke klase za zaštitu njihovih revolucionarnih tekovina i socijalističkog razvitka. Ona je i danas sa svojim moralno-političkim, stručnim, tehničkim i opšteovojnim kvalitetima snažan faktor opštenarodne odbrane i čini deo naoružanog naroda. Naši radni ljudi su najdublje zainteresovani da JNA bude i dalje na odgovarajućem savremenom tehničko-tehnološkom i organizacionom nivou u skladu sa potrebama naše opštenarodne odbrane i našim realnim mogućnostima.

Rukovodstva i organizacije Saveza komunista u JNA treba da se i dalje istrajno zalažu za dalju izgradnju borbene moći JNA u duhu koncepcije opštenarodne odbrane, za njenu modernizaciju na svim područjima i za integrisanje operativne armije u opšteodbrambene napore društva. Sa tog stanovišta od posebnog značaja je razvijanje unutrašnjih odnosa u Armiji u skladu sa bitnim vrednostima humanih, međuljudskih odnosa u samoupravnom socijalističkom društvu, sa ciljem da se omogući puna afirmacija svih unutrašnjih kreativnih snaga i realnih vrednosti i efikasnije preva-

zile moguće deformacije koje su imanentne prirodi vojne subordinacije.

6. Savremena ošptenarodna odbrana zahteva tehnološki složenu organizaciju i odgovarajuće opšte, tehničko i vojno-stručno znanje i obrazovanje radnih ljudi. Normalno je da se sve društvene ćelije koje se javljaju kao faktor odbrambenog organizovanja zemlje u tom pogledu oslanjaju na JNA i njene stručne kadrove.

7. Podržavajući sve konstruktivne napore usmerene na tehničko-tehnološko i organizaciono usavršavanje naših oružanih snaga, Savez komunista će se istovremeno energično suprotstavljati tehnokratsko-birokratskim tendencijama i otporima koncepciji opštenarodne odbrane budući da oni, po svom karakteru, znače podiranje samoupravne osnove naše narodne odbrane i vode slabljenju snaga i čvrstine odbrambene moći zemlje. Svaki pokušaj birokratsko-tehnokratskog odvajanja Armije od društva mora se u korenu sprečiti.

8. Deveti kongres nalaže članovima, organizacijama i rukovodstvima Saveza komunista u radnim organizacijama, društveno-političkim zajednicama i u Jugoslovenskoj narodnoj armiji da organizovanim idejno-političkim radom budu pokretači najšire aktivnosti na daljoj razradi i sprovođenju u život koncepcije opštenarodne odbrane.

Deveti kongres stavlja svim komunistima u zadatak da svojim idejno-političkim radom i vaspitnim uticajem osiguraju veću budnost svih radnih ljudi prema svemu što može da oslabi našu odbrambenu sposobnost.

* * *

Usvajajući ovu Rezoluciju, Deveti kongres zaključuje:

— da u svojoj pojačanoj idejno-političkoj aktivnosti svi članovi, organizacije i forumi Saveza komunista polaze od stavova sadržanih u ovoj Rezoluciji i da se odlučno bore za njihovu stvaralačku razradu i dosledno ostvarivanje u samoupravnim zajednicama, društveno-političkim organizacijama, u predstavničkim organima i drugim demokratiskim institucijama;

— da na idjeno-političkoj platformi ove Rezolucije Predsedništvo SKJ razradi program svoga delovanja koje treba da obezbedi konkretizaciju ovih stavova i jedinstvenu, efikasnu akciju čitavog Saveza komunista na njihovom sprovođenju;

— da se nastavi i intenzivira rad na raščišćavanju pogleda o onim pitanjima koja su pokrenuta u materijalima Centralnog komiteta koji su objavljeni kao osnova za pretkongresnu diskusiju, a o kojima se nisu utvrdili stavovi u ovoj Rezoluciji;

— da Konferencija SKJ na svojim zasedanjima, pored ostalih, posebno razmotri pitanja: a) Delovanje Saveza komunista u pravcu jačanja društvenog položaja i uloge mlade generacije u odnosima samoupravljanja i političkom životu i b) Razrada agrarne politike Saveza komunista i unapređivanje njegovog idejno-političkog delovanja na selu.

REZOLUCIJA

»IDEJNO-POLITIČKE OSNOVE DALJEG RAZVOJA SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE«

Na teškom putu revolucionarne borbe za razvijenije i slobodnije samoupravno socijalističko društvo Savez komunista nalazi se već dve decenije. U tom vremenu stvoren je veliki pokret samoupravljanja koji već deluje u krilu društva kao dragocena tekovina, kao uporište kretanja napred. Istovremeno, to je period dubokih preobražaja Saveza komunista. Započeti Šestim kongresom, ti preobražaji su dobili snagu ubrzanja i nove kvalitete Programom SKJ, društveno-ekonomskom reformom i Četvrtom sednicom CK SKJ. Ovo je trenutak kada treba da sumiramo saznanja do kojih smo došli, da uopštimo rezultate prakse i da jasno označimo idejno-političke osnove daljeg razvitka Saveza komunista. U isti mah, ovo je trenutak kada smo dužni da beskompromisno pogledamo u oči onim tendencijama koje izvitoperuju ulogu i ideologiju Saveza, kad treba da označimo prepreke, stanputice, na koje nailazimo.

Celokupno iskustvo, svi prelomni trenuci ove borbe ponovo su snažno potvrdili marksističku istinu o velikoj ulozi subjektivnog faktora u borbi za socijalizam. Savremena zbivanja u svetu i naši unutrašnji tokovi — kao što su borba za samoupravljanje, Program SKJ, bitka za privrednu i društvenu reformu, za ostvarenje Smernica — iz etape u etapu, iz dana u dan, potvrđuju ulogu subjektivnog idejno-političkog faktora, važnost naučnog saznanja, u borbi za socijalizam.

1. Socijalizam, kao društvo u kome slobodno udruženi proizvođači počinju svesno da upravljaju društvenim uslovima svoga života, ima i svoje subjektivne istorijske pretpostavke. To su radnička klasa, njena idejno-politička organizacija i naučno saznanje objektivnih zakonitosti kretanja, stalno otkrivanje sazrelih mogućnosti daljeg napretka. Svoju funkciju avangarde ona može obaviti samo ako u svim razdobljima borbe za oslobođenje radničke klase izražava njene interese i bori se za njih. Važnost ovog saznanja ponovo se potvrđuje danas kada se savremeni socijalizam — suočen sa novim, suštinskim pitanjima vlastitog daljeg razvitka — nalazi na istorijskom raškrčku. Duboka kriza partija staljinističkog tipa, na reljefan način, potvrđuje izuzetnu važnost ovog saznanja.

Oslobođenje radničke klase iz podređenog položaja i pretvaranje u vladajuću klasu označava korak ka uništenju svih klasa, a ne utemeljavanje novog oblika klasne podele. Stoga ono mora biti delo same klase, njene samodelatne prakse i njene sposobnosti da se u toj praksi oslanja na naučno saznanje. Tu je izvor osobenosti komunističke avangarde koje je duboko razlikuju od svih građanskih partija. Ona mora biti partija revolucije, neprekidnog revolucionisanja socijalnih odnosa, ukidanja svih monopola, pa i sopstvenog, partija kretanja a ne konzerviranja odnosa rane faze socijalizma, njihovog okamenjavanja. Ona je izraz datih društvenih okolnosti, ali mora biti i stalno sposobna da ih menja. Njena uloga, za razliku od svih drugih partija, nije u tome da stvara poziciju osamostaljenog predstavnika, tutora klase u čije ime deluje. Dok građanske partije počivaju na monopolu elite i na političkoj neaktivnosti širokih masa, ona treba svu svoju aktivnost da usmerava na to da se

stalno proširuje prostor u kome će samodelatnost udruženih proizvođača biti osnovni činilac progresivnog kretanja. Osobito je danas, kao rezultat ukupnog razvitka socijalizma, samodelatnost klase — oličena u povezivanju tehničkog napretka sa oslobođenjem rada, sa socijalističkom demokratijom, sa učešćem u odlučivanju — postala presudno pitanje njegovog daljeg napretka. Za tu alternativu je danas vezana budućnost čovečanstva, smer njegovog preobražaja.

2. Otuda organizacija i način delovanja komunističke avangarde nije nešto što je samo sebi cilj, što je jednom zauvek dato — već proizlazi iz opštih obeležja, prirode datog razdoblja, iz stepena razvitka klasnih revolucionarnih snaga.

Ova opšta zakonitost izrazito se ispoljila i u razvitku jugoslovenskog socijalizma. Karakter jugoslovenske socijalističke revolucije, opšti uslovi njenog ranog razdoblja, način nastajanja i razvijanja revolucionarnih snaga radničke klase odredili su način organizovanja i delovanja partije. Način delovanja, i oblici organizacije stvarali su se u periodu ilegalne borbe za vlast, oružane revolucije, i ranog razdoblja socijalizma kada partija, stopljena sa državom kao revolucionarnim oružjem klase, vrši vlast u njeno ime i odgovarali su toj etapi borbe. Na koji način se postavlja uloga partije, odnos sa klasom i oblici organizacije na etapi samoupravnog, odnosno uopšte razvijenijeg socijalizma, to su osnovna pitanja partije danas.

PROMENE

U DRUŠTVU, KLASI I AVANGARDI

I. RANO RAZDOBLJE I PARTIJA VLASTI

1. Socijalistička revolucija je pobedila na tlu nerazvijenog društva, gde nisu potpuno izvršene promene svojstvene kapitalizmu. Društvo je u najvećem svom delu nasleđilo nerazvijene produktivne snage agrarne i zanatsko-industrijske civilizacije, i njoj odgovarajuću usku socijalnu osnovicu: malobrojnu radničku klasu i inteligenciju, brojno, a privredno i kulturno zaostalo seljaštvo. Organizovana politička sila radničke klase, država, preuzima na sebe zadatke industrijalizacije, stvaranja materijalnih i socijalnih pretpostavki socijalizma i upravljanja svim aktivnostima. Revolucionarna upotreba državne vlasti omogućava eksproprijaciju krupnog kapitala i potiskivanje najamnog rada, promenu ekonomsko-socijalnog položaja radnika, agrarnu reformu, ubrzanu industrijalizaciju, razvoj materijalnih proizvodnih snaga. Ali, socijalističke snage ne mogu jednim revolucionarnim zamahom ukiniti svaki svojinski monopol. Državna svojina i upravljanje iz jednog centra imaju i svoje drugo lice, u njima su sadržani i određeni elementi najamnog odnosa proizvođača prema opštem poslodavcu — državi, vlasti nad radom, nad upotrebom akumulacije. Taj složeni odnos između dva lica države (revolucionarne vlasti u ime klase i birokratskog upravljanja radom) i radničke klase, iz čijeg okrilja ona i nastaje, jedna je od najdubljih protivrečnosti celokupnog razdoblja. Snažna i spontana podrška radnih masa, njihova inicijativa i entuzijazam, široko demokratsko i revolucionarno učešće u ostvarenju takvog kursa u kome nije neophodno sredstvo za ispunjenje vlastitih interesa, autoritet partije — sve to daje ovom ranom periodu obeležje revolucionarnog etatizma. Međutim, državno-svojinski monopol otvara vrata i drugoj tendenciji. On vodi osamostaljenju upravljačkog sloja, usredsređivanju monopola upravljanja svim društvenim aktivnostima i raspolaganja viškom rada u njegovim rukama, njegovom povoljnijem društvenom i ekonomskom položaju, vodi ekonomskoj neracionalnosti, autarhičnom privrednom razvoju.

2. Jednovremeno, ove dvostruke tendencije zahvataju i tkivo partije. U jednom pravcu ona je usred državne vlasti, prožima je interesima i ciljevima radničke klase, radnih ljudi, daje joj revolucionarna obeležja koja čine da to nije samo aparat vlasti nad radom. U drugom pravcu, međutim,

ona i sama trpi dubok povratni uticaj svoje stopljenosti sa aparatom vlasti, aparatom koji upravlja radom, trpi uticaj koji počinje da nagrizi njene revolucionarne osobine. U njenom životu preovlađujući uticaj zadobijaju nosioci i sprovođaoci vlasti, organizatori privrede i administracije. Članstvo nije u položaju da bitno utiče na formiranje politike partije, a moć odlučivanja usredsređuje se u rukama uskih partijskih vrhova, što sadrži opasne tendencije monopola, nekontrolisane vlasti. Idejni profil opterećen je operativnim zadacima upravljanja, idealizacijom administrativne faze, bezgraničnom verom u moć državnog aparata, vlasti kao osnovnog nosioca socijalističke izgradnje.

Da je ostala zarobljenik ovih birokratskih tendencija, parija bi postala nosilac vlasti nad klasom, postala bi konzervativna snaga na putu kretanja socijalizma u njegove više životne oblike u trenutku kada se stvaraju objektivni uslovi za to. Istorijska je zasluga SKJ što je razotkrilo suštinu tih tendencija koje se pokazuju u kretanju savremenog socijalizma, koje su pretile i našem društvu, i što je — oslanjajući se na revolucionaran kontinuitet, učešće masa — našao snage da im se suprotstavlja i da vodi borbu za neposrednu vlast klase, za njeno samoupravljanje, za drugi veliki čin revolucionarnog preobražaja.

II. KONSTITUISANJE SAMOUPRAVLJANJA I NJEGOVE PROTIVREČNOSTI

Težak, a ponekad i dramatičan put pretvaranja državne u društvenu svojinu i uspostavljanja samoupravnih produkcijskih odnosa, postupno vodi ukidanju birokratskog monopola, prevladavanju podele na upravljače i izvršioce, pretvaranju vlasti nad radom u instrument volje udruženih proizvođača, neposrednijem povezivanju materijalnog i duhovnog stvaralaštva. Sadržina tog toka izražena je i u pretvaranju ličnog rada — u okviru udruženog rada — u jedini osnov društvenog položaja, izražena je u ukidanju starog načina prisvajanja po osnovu hijerarhijske funkcije i nezavisno od rezultata rada. Težnja da o sredstvima proširene reprodukcije odlučuju udruženi proizvođači, u meri u kojoj postaje stvarnost, omogućava da proizvod rada prvi put u istoriji dolazi pod neposrednu kontrolu onih koji ga stvaraju.

1. U borbi za naučno-tehnološku revoluciju i samoupravnu integraciju društva

Razvijanje samoupravnih odnosa i njihovo pretvaranje u više životne oblike tesno je povezano sa daljim razvojem novih proizvodnih snaga. Istorijsku pobjedu može odneti samo onaj sistem koji je sposoban da osigura puni razmah razvika proizvodnih snaga, da široko otvori vrata novim dimenzijama rasta oličenim u savremenoj naučno-tehnološkoj revoluciji, velikim tehničkim sistemima, automatizaciji, kibernetici, brzom rastu nauke kao neposredne proizvodne snage i njenoj tehničkoj primeni. Tek prodor tih snaga nosiće sobom još dublje promene u postojećoj podeli rada, kvalifikacijama, načinu proizvodnje, bogatstvu informacija kao pretpostavci naučnog upravljanja i demokratskog odlučivanja. One će sve više na sebe preuzimati niz rutinskih, fizičkih radova, oslobađati čoveka izvršilačkog, fizičkog rada i stvarati prostor za stvaralački rad i upravljanje. To je nova osnova za veće obilje društvenog bogatstva, za dalje razvijanje samoupravnih odnosa.

Ali ako prodor novih proizvodnih snaga nije povezan sa oslobođenjem rada, sa demokratizacijom, učešćem u odlučivanju, ako nema ljudski lik i ne zadovoljava sve bogatije i složenije ljudske potrebe, on će se ranije ili kasnije, nasukati na peščani sprud, izazivaće oštre društvene sukobe. Novi proizvodni fond neće moći da razvije sve potencijalne snage koje u sebi krije, a postaća temelj za nove oblike vladanja, za tehnokratski monopol. Spoj novih proizvodnih snaga sa razvijenim samoupravnim odnosima — to su danas dve strane napretka socijalizma. To je jedna od novih zakonitosti kretanja modernog društva, koja je ukorenjena u potrebama materijalnog razvika i novim potrebama čoveka. U ovoj no-

vaj istorijskoj situaciji političke organizacije radničke klase u svetu, suočene sa ovim potrebama intenzivno traže nove odgovore u borbi za raličite, samosvojne puteve razvika socijalizma.

Borbom za samoupravljanje naše društvo se pionirski latilo ove moćne poluge kretanja savremenog sveta. Vodeće društvene snage su, međutim, sada suočene sa zadatkom da se ne zastane na polovini puta. Uporedo sa borbom za visokorazvijene proizvodne snage, one se moraju angažovati za potpunije neposredno samoupravljanje u radnim organizacijama, za neposrednu raspodelu prema radu, za odlučivanje o proširenoj reprodukciji. Na toj osnovi moguća je i neopodno borba protiv okamenjavanja početnih i nerazvijenih oblika samoupravljanja. Decentralizacija je nužna za razaranje centralizovane birokratske strukture, uključivanje proizvođača u odlučivanje. Ali time samo raščičava polje za nove vidove povezivanja u društvenu celinu na demokratskim osnovama, za integrisanje u samoupravnu zajednicu koja je bazirana na interesu neposrednih proizvođača, u moderno društvo koje ne može biti atomizirano. Time se, u isti mah, potkopava i podloga za održavanje još postojećih oblika centralizovanog i decentralizovanog birokratizma koji svojim monopolom, zatvaranjem, teritorijalizacijom sredstava predstavlja barijeru takvom razviku.

2. Robna proizvodnja — raspodela — solidarnost

Ekonomske zakonitosti robne proizvodnje u socijalizmu deluju kao moćna poluga razvika modernih proizvodnih snaga i racionalnog privredovanja. Istovremeno to je snažna protivteža birokratskom subjektivizmu i pretpostavka samoupravljanja. Administrativno-birokratsko upravljanje tokovima privredovanja i društvene reprodukcije deformiše stvarne odnose i formira monopole, znači birokratski subjektivizam u određivanju uslova privredovanja i neizbežno dovođi do neracionalnosti i parazitizma u raspolaganju društvenim proizvodom. Socijalističko samoupravljanje kao sve-sna društvena praksa zahteva usmeravanje, ovladavanje zakonitostima i protivrečnostima robne proizvodnje. To se ostvaruje putem samoupravnog dogovora o zajedničkim interesima, društvenim planiranjem koje je oslonjeno na položaj radnog čoveka da, nad društvenim sredstvima, stiče i upotrebljava dohodak, na naučno saznanje i moderan sistem informacija.

Bitan pravac delovanja je i stabilizacija jednog od temeljnih stubova samoupravne zgrade društva — angažovanje za dosledniju raspodelu prema rezultatima rada. Osnovni društveni odnosi delom se već zasnivaju na dohotku i raspodeli prema radu, a dalji tok mora da ih snažnije ukoreni. To zahteva ceo program mera da se iz raspodele eliminišu svi oblici prisvajanja koji nemaju osnov u radu, svi oni elementi koji su vezani za monopolski položaj, za različite privilegije.

Na taj način društvo se suprotstavlja zahtevu za potrošačkom uravnilovkom koja ignoriše razlike u sposobnostima i radnim doprinosima. Jer, taj zahtev vodi uspostavljanju svemoćne administrativne, birokratske sile iznad proizvodnje i društva; sile koja vrši veštačko i prividno izjednačavanje, a čija moć dovođi do prinude, nejednakosti i privilegija. Ali, jednovremeno, društvo još postojeće i neizbežne socijalne diferencijacije i nejednakosti ne proglašava za svoj ideal, svoj cilj. Vodeće snage društva se bore za to da razlike budu zasnovane isključivo na temelju raspodele prema rezultatima rada.

Istovremeno, udružene samoupravne snage počinju dugoročan napad na društvene izvore nejednakosti, bitno različitih radnih doprinosa i prema materijalnim mogućnostima ih preovlađuju. Solidarnost postaje ekonomski zahtev, ugrađuje se u sistem, postaje pretpostavka raspodele prema rezultatima rada. Razvitak jednih ne ostvaruje se nauštrb drugih delova i generacija — to je napredak svih.

Jugoslovensko društvo — posmatrajući razlike između razvijenih i manje razvijenih delova — gotovo da pruža sliku sveta u malom. Produbljiavanje jaza između razvijenih i nerazvijenih usporilo bi optimalni razvitak cele zajednice,

pa i ekonomski rast razvijenih. To bi postala nesavladiva prepreka za ravnopravnost radnih ljudi, za demokratizaciju celokupnog društva i stalan izvor za autokratske tendencije.

Samoupravno usaglašavanje interesa predstavlja novi okvir za rešavanje ove protivrečnosti koja kao vulkan potresa same temelje modernog društva, za stvaranje povoljnijih uslova za brži razvoj nedovoljno razvijenih. Ono omogućava i zahteva racionalno, ekonomski rentabilno korišćenje društvenih sredstava na način koji doprinosi povećavanju ukupnog društvenog bogatstva i koji ne usporava razvoj razvijenih, ne sputava pokretačke snage. Samoupravljanje, raspodela prema rezultatima rada, udružena sa solidarnošću, predstavljaju veliku pogonsku snagu daljeg razvitka proizvodnih moći, socijalističkih odnosa i stabilnosti socijalističke Jugoslavije.

3. Savremena radnička klasa — osnovna socijalna snaga

Osnovni socijalni nosilac novih odnosa i visokorazvijenih proizvodnih snaga može biti samo razvijena radnička klasa. U ranom razdoblju socijalizma, državna vlast je nužno bila osnovni nosilac, a Partija je mogla da deluje kao avangarda pretežno u ulozu faktora vlasti. Kao rezultat ukupnog materijalnog, socijalnog i duhovnog razvoja, socijalizam je stupio na nove, složenije puteve vlastitog kretanja. Ukoliko teži da zadrži raniju ulogu, državni aparat se pretvara u vlast nad klasom i gubi pogonsku snagu. Istorija savremenog socijalizma to jasno pokazuje. Osnovne snage socijalizma ne mogu se lišiti potrebe za državnim aparatom, već ga — menjajući njegovu prirodu i ulogu — pretvaraju u svoj instrument. One moraju da budu u položaju da sve bitnije utiču na celokupan tok reprodukcije društva, politiku, određivanje ciljeva. Time se stvara i novi okvir za razrešavanje društvenih protivrečnosti, za slobodno izražavanje i usklađivanje interesa. To je prava kičma integracije društva. U okrilju društva stvoren je i deluje veliki samoupravni pokret, velika demokratska snaga stvaralaca materijalnih i duhovnih dobara. Ona prirodno teži da borbu za materijalnu produktivnost poveže sa većom slobodom, sa još potpunijim odlučivanjem o uslovima i rezultatima svoga rada, o javnim poslovima. To je osnova autentičnog, slobodnog i nezavisnog socijalističkog razvitka.

Ukoliko se potiskuje etatiistički odnos i ukorenjuje samoupravljanje sa raspodelom prema rezultatima rada i ukoliko se na tome temelje sve osnovne društvene delatnosti, utoliko započinju dublje promene u svim društvenim grupacijama nasledenim iz ranijeg razdoblja. U njima se kristališu delovi koji su nosioci samoupravnog kursa. Ali u njima se pokazuje i drugo lice, delovi koji teže da održe ili zasniju monopol upravljanja i na tome utemeljen povlašćen položaj i prisvajanje nezavisno od rezultata rada. To je, istovremeno, početak stapanja, integrisanja radničke klase sa delovima drugih društvenih slojeva, tehničkom inteligencijom, intelektualnim radnicima u drugim delatnostima, koji zasnivaju svoj društveni položaj na samoupravljanju i raspodeli prema rezultatima rada.

Vodeća snaga tog društvenog kretanja je savremena, razvijena radnička klasa, koja se i sama nalazi na putu sopstvenog preobražaja — od ostataka najamnog položaja ka položaju samoupravljača. Iz tog objektivno dvostrukog položaja izvire i njen karakter osnovne antibirokratske snage. Svoje istorijske interese — koji su jedinstveni uprkos trenutnim užim interesima pojedinih njenih delova — ona može da ostvari samo ukidanjem vlasti nad radom, nemirom sa bilo kojim oblikom monopola koji je podvlašćuje, stalnim revolucionisanjem proizvodnih odnosa. Pri tome, svaki korak u njenom podizanju ne znači novu dominaciju već ukidanje postojećih, veću jednakost, uspostavljanje rada kao jedine osnove društvenog položaja. Ta revolucionarna samoupravljačka strana njenog bica — a ne najamna — pretvara je u socijalnu bazu rušenja starog i stvaranja nove, slobodnije zajednice. To je u isti mah stožer svih stvaralčkih snaga koje se bore za slobodnu zajednicu udruženih proizvođača, koji postepeno dolaze na objektivno iste pozicije i stižu iste opšte interese i vrednosti.

4. Interes radničke klase — interes nacije

Radnička klasa ne može ostvarivati odlučujuću ulogu u razvoju jugoslovenskog društva bez ravnopravnosti naroda i narodnosti koji čine jugoslovensku zajednicu. Njen živi interes ne suprotstavlja se interesu nacije, već bitno određuje i obezbeđuje njegovu progresivnu suštinu. I, obrnuto, svaka težnja za hegemonijom jedne nacije nad drugim nacijama, kao i tendencija nacionalističkog začaurenja, nalazi nosioce među delovima onih društvenih grupacija koje su zainteresovane da održe monopol, privilegije. Samo kao vodeća snaga svoje nacije, odnosno svoje republike, radnička klasa može se potvrditi kao vodeća snaga socijalističkog društvenog kretanja u celom društvu time što će njen interes imati odlučujuću ulogu i uticaj u svim samoupravnim i političkim organizacijama i zajednicama, u svim centrima odlučivanja. Takav njen položaj i uloga u samoupravno organizovanom društvu daju novu sadržinu naciji, koja postaje otvorenija prema drugim nacijama, sa kojima se sve više organski povezuje u okvirima jedinstvenog samoupravnog društveno-ekonomskog i političkog sistema. Politika pune nacionalne ravnopravnosti značajan je vid stvaranja samoupravne, demokratske zajednice, kao što je samoupravljanje stvarna osnovica povezivanja autonomnih delova u organsku, dubokim nitima povezanu društvenu celinu.

5. Otpori i protivrečnosti

Niz društvenih protivrečnosti ima izvor u nerazvijenim privrednim potencijalima, relativno niskom materijalnom, kulturnom i obrazovnom nivou društva. Ovo stanje se zaoštrava osobito kada postojeće materijalne mogućnosti dolaze u sukob sa sve razvijenijim, razudnijim potrebama otvorenog društva, slobodnijom cirkulacijom ljudi u svetskoj zajednici, potrebama društva koje je pozvalo na borbu protiv svih monopola i osujećivanja istinskih ljudskih potreba.

S tim povezano polje socijalnih protivrečnosti izražava se u još postojećim oblicima od radnika otuđene moći, oblicima centralizovanog i decentralizovanog birokratizma unutar društveno-političkih zajednica i radnih organizacija. Politička suština ovih težnji, koje se javljaju u obliku delovanja užih tehno-birokratskih grupa, jeste uzurpiranje prava odlučivanja, nametanje monopola upravljanja poslovima organizacije, odnosno zajednice, težnja da se ovekoveči monopol posrednika. Ekonomska suština izražava se u težnji da se prisvaja mimo rada, na račun drugih delova društva. Tendencije ovakvog monopola otežavaju uspostavljanje društvene svojine, suprotstavljaju se interesima udruženog rada, održavaju nepovezanost između samoupravnih organizacija, osujećuju ekonomsko-tehnološku i samoupravnu integraciju društva. Tendencije održavanja i obnavljanja monopola vidljivije su i u onom ponašanju banaka, kreditnih ustanova, kada je akumulacija odvojena od kontrole i uticaja proizvođača i kada je upotreba akumulacije povezana sa dominantnim uticajem užih i osamostaljenih centara moći. Pojave monopola, uskocehovskih interesa, izražavaju se i u sferi kulture, nauke i obrazovanja, bliznac su birokratskog monopola i prepreka slobodnom duhovnom stvaralaštvu i afirmisanju mlade inteligencije.

U uslovima kada je robna proizvodnja još deformisana administrativno-birokratskom intervencijom i kada se njene protivrečnosti time uvećavaju, kada nepovezano samoupravljanje još nije ovladalo celinom reprodukcije niti ravnomernijim uslovima privredivanja i raspodele, javljaju se aspiracije za monopolskim iskorišćavanjem sopstvenog položaja i težnje ka grupnoj svojini. Sistem raspodele je pod pritiskom dveju krajnosti: uravnilovke i težnje za privilegijama. Protivrečnosti se javljaju i u okviru radničke klase i povezane su sa realnim položajem pojedinih njenih delova, još postojećim raskorakom između ostataka njenog najamnog bica, mentaliteta i položaja upravljača, kao i sa osobenostima njenog istorijskog formiranja (zanatski karakter, dvostruke osnove socijalne egzistencije pojedinih slojeva radnika-seljaka, nivo kvalifikacione strukture). Privatno-svojski odnosi u određenim sferama delatnosti takođe

su izvor egoističkih težnji koje se ispoljavaju u prisvajanju koje nema osnova u ličnom radu.

Ceo splet socijalnih suprotnosti rađao je i rađa niz nepovoljnih posledica, kao što su: još neostvareni svi neopodnošni uslovi da asocijacije proizvođača stave pod svoj dominantan uticaj sve ključne činioce reprodukcije, niz nepovoljnih socijalnih posledica za pojedine grupacije radnika i njihov životni standard (stambena politika, mogućnosti obrazovanja radničkog podmlatka, nezaposlenost, održavanje delova radništva na niskim dohocima). Kada su bez jasne perspektive i programa razvoja, delovi radnika koji su u takvom položaju mogu postati oslonac birokratskog demagogiji.

Unutar samoupravljanja, takođe, deluju protivrečnosti, koje izviru iz raspodele prema radu, težnja da se zadrže niži, početni oblici samoupravljanja, osobeni za male, zanatsko-industrijske jedinice privređivanja koje su međusobno nepovezane, da se održe nerešeni odnosi između samoupravnog odlučivanja i stručnog rukovođenja itd. Ali, to nisu iste protivrečnosti kao između samoupravljanja i birokratizma; samoupravni produkcionni odnos, iako protivrečan, sadrži mogućnost za demokratsko razrešavanje protivrečnosti, usaglašavanje interesa, integraciju društva koja je pod bitnim uticajem proizvođača.

Niz socijalnih protivrečnosti razrešavaće se sve više demokratskim sredstvima, traženjem realnog zajedničkog interesa, samoupravnim usklađivanjem. Realne protivrečnosti ne mogu se negirati, izbrisati, ali upravo aktivno samoupravno sudelovanje osnovnih socijalnih snaga u njihovom prevladavanju daje tom procesu širu demokratsku osnovicu. Stoga je od bitnog značaja da se te snage usredsrede na rešavanje onih protivrečnosti koje mogu pojedine delove društva da dovedu u težak materijalni položaj. U situaciji kada im je zatvorena perspektiva — oni bi mogli privremeno da izgube mogućnost da aktivno sudeluju u samoupravnom razrešavanju konflikata, da postanu oslonac birokratske demagogije. Od sposobnosti vodećih društvenih snaga, od aktivnog sudelovanja osnovnih socijalnih nosilaca, bitno zavisi da li će se niz različitih interesa neposredno ili dugoročno usklađivati, ili će se pak zaoštravati, pretvarati u dramatične socijalne konflikte.

6. Promene u društvu i avangarda

Savez komunista je nosilac dubljeg saznanja o prirodi i načinu razrešavanja tog spleta protivrečnosti, o mogućim putevima razvitka. To saznanje idejno-politički usmerava, pokreće i inspiriše proizvođače na akciju u kojoj se ostvaruje povezanost između istorijskih i neposrednih interesa.

Ideje samoupravnog socijalizma nadrastaju prvobitne predstave ranog socijalizma i njihove deformacije. To su ideje koje se oslanjaju na nove potrebe i na razvijenije društvene snage i stoga postaju snažna poluga daljeg kretanja. I, obratno, predstave rane faze: slika socijalizma kao beskonfliktnog društva, države kao osnovnog pokretača socijalizma — pretvaraju se u silu inercije. Ideologija Saveza, marksističko naučno saznanje na koje se oslanja, orijentiše akciju i na razbijanje pojednostavljenih predstava koje se izražavaju u veštačkim, iskonstruisanim dilemama kao što su: ili raspodela prema radu — ili solidarnost; ili napredak razvijenih — ili rast nerazvijenih; ili robna proizvodnja — ili planiranje; ili birokratski centralizam — ili decentralizacija; ili samostalnost republika — ili jedinstvo višenacionalna; ili zajednice; ili samoupravna integracija i dogovaranje — ili državna prinuda; ili birokratsko odlučivanje — ili pluralizam; ili spontanost — ili organizacija; ili široko učešće u odlučivanju — ili efikasnost i stručnost; ili partija čvrste ruke — ili odsustvo organizacije, debatni klub. Ti parovi, koji su nastali posle razbijanja administrativno-birokratskog centralizma, izraz su parcijalne svesti i interesa. To je podloga i za uobličavanje političkih tendencija i kursa koji, međutim, vodi na slepi kolosek, ne pruža rešenje.

U društvu u kome deluju snažni parcijalni interesi, koji rađaju suženu svest, društvo u kome još postoje tendencije održavanja birokratizma i privatnosvojske tendencije, delovanje ostataka starog društva, njegove ideologije, kao

i pritisak spoljnih klasno-birokratskih snaga, radničkoj klasi i svim društvenim snagama objektivno je potrebna avangarda kao idejna snaga i politička organizacija. Potrebna je snaga koja izražava celinu interesa pokreta i predvodi u borbi protiv svih otpora prema samoupravljanju i neposrednoj socijalističkoj demokratiji, snaga koja svojom naprednom teorijom, progresivnim idejama, otkriva mogućnosti daljeg kretanja napred i koja se organizuje da bi se te ideje pretvorile u delo.

Ovaj demokratski izraženi interes i naučno saznanje o ciljevima i uslovima napretka — to su dva dela organske celine. Savez komunista angažuje se da društveno saznanje bude opredeljeno demokratskim socijalnim preobražajima, težnjama radnih ljudi njihovom oslobađanju od svih vidova dominacije, angažuje se da se ono ne pretvara u tehno-kratsko-birokratsku zloupotrebu znanja, u monopol koji zanemaruje bitne ljudske interese. Samo takva orijentacija omogućava da se potpuno iskoriste velike potencijalne snage koje moderno znanje sobom nosi. Samo će pod tim okolnostima sve proizvodne jedinice društva biti zainteresovane za primenu znanja, za pretvaranje nauke u neposrednu proizvodnu snagu rada, u osnovu za racionalno upravljanje, efikasno samoupravno odlučivanje.

Istovremeno, samoupravno društvo otvara široke horizonte za razvoj slobodnog duhovnog stvaralaštva, koje humanizuje društvene odnose, obogaćuje ljudsku ličnost i stalno proširuje redove aktivnih i uverenih boraca za nove vrednosti slobodne samoupravne zajednice. Početak prevazišlaženja duboke istorijske podele na manualni i umni rad i njihovo povezivanje u jedinstvenu snagu društvenog razvitka polazna je osnova razvitka svestrane ličnosti. Samom ulogom Saveza komunista u borbi za društveni progres, osloncem na naučni socijalizam, određena je njegova otvorenost prema duhovnom stvaralaštvu, duboko razumevanje njegove složene prirode, tokova i rezultata. Neophodna je strpljivost i stalna angažovanost komunista u naporima da se stvori što povoljnija i podsticajna klima za društveno stvaralaštvo.

Svi ovi preobražaji u društvu pokazuju da komunisti već deluju u novoj društveno-istorijskoj situaciji, kada je došlo do niza kvalitativnih promena u proizvodnim odnosima, u društvenom biću i biću radničke klase, kada široke socijalne snage postaju masovni i neposredni nosioci socijalističkog razvitka. Logika ovakvog društvenog kretanja učinila je neophodnim i neodložnim duboko, suštinsko preobražavanje Saveza komunista od klasične vladajuće partije u savremenu političku organizaciju novog tipa, u vodeću idejno-političku snagu radničke klase i radnih ljudi u njihovoj borbi za razvijenije socijalističko samoupravno društvo.

SAVEZ KOMUNISTA

U BORBI ZA SOCIJALISTIČKO SAMOUPRAVLJANJE I SOPSTVENI PREOBRAŽAJ

I. DOSADAŠNJA OSTVARENJA

U REORGANIZACIJI SKJ, TEŠKOĆE I OTPORI

1. U širokim raspravama o suštini i pravcima preobražaja Saveza komunista i u praktičnim koracima koji su na tom putu učinjeni posle Četvrte sednice CK SKJ, široko je došlo do izražaja saznanje komunista da se više ne može raditi po starom. Razvila se kritička svest o potrebi prevazišlaženja dosadašnje prakse i njihova spremnost da se komunistička avangarda temeljno reorganizuje i osposobi za zadatke sadašnjeg razdoblja. Reforma SKJ, iako je tek u početnoj fazi i ostvaruje se neravnomerno, postala je nezadrživo kretanje koje crpe snagu iz sazrelih objektivnih potreba samoupravnog društva.

Osnovni pečat tokovima i sadržini preobražavanja Saveza komunista daju: demokratizacija društvenog položaja i delovanja Saveza u skladu sa prirodom samoupravnih socijalističkih odnosa; ostvarivanje kvalitativno novog odnosa

između komunističke avangarde i udruženih proizvođača, odnosno njihovih samoupravnih i društveno-političkih organizacija; ograničavanje i potiskivanje monopola u političkom odlučivanju i demokratizacija unutrašnjih odnosa i procesa izgrađivanja politike u Savezu komunista.

Prva iskustva potvrdila su prednost izvršenih promena organizacione strukture u bazi SKJ, koje su značile samo neophodnu pretpostavku za dublje, suštinsko preobražavanje Saveza komunista. Novim oblicima organizovanja počeo je da se menja objektivni položaj člana SKJ. Proširene su mogućnosti članstva da deluje kao subjekt idejno-političke akcije i da neprestano i neposredno učestvuje u stvaranju politike svoje organizacije. Konferencije komunista u samoupravnim radnim organizacijama, mesnim zajednicama i opštinama počele su da se potvrđuju kao značajan vid direktnog učešća članstva u stvaranju konkretne političke platforme i akcionih programa. Takva uloga konferencija doprinosi prevazilaženju uskih organizacionih međa, obezbeđuje direktno suočavanje pogleda članstva koje deluje u različitim društvenim sredinama i pomaže povezivanju, ujedinjavanju njihove akcije u okvirima opštine i širih društveno-političkih zajednica. Povećana samostalnost, inicijativa i uticaj baze Saveza komunista učinili su neophodnom demokratizaciju delovanja i odlučivanja u rukovodstvima Saveza.

U procesu vlastitog reorganizovanja forumi i veliki broj organizacija Saveza okrenuli su se vitalnim pitanjima društvenog razvoja — suštinskim problemima društvene reforme i razvoja samoupravnih socijalističkih odnosa. Njihove inicijative, stavovi koje zauzimaju i akcije koje vode, sve više daju osnovno obeležje političkim i idejnim zbivanjima u društvu. Tome doprinosi činjenica da sve veći broj organizacija SK izlazi iz svojih uskih organizacionih okvira na poprište otvorene idejne i političke borbe. Savez komunista, u mnogim svojim delovima, već deluje kao živa i demokratska organizacija. U njemu snažnije bije puls političkog i idejnog života, razvija se slobodnije debata, razmena i suočavanje mišljenja kao put do zajedničkih stavova i odluka. Istovremeno, razgovetnije se uočavaju različite idejne struje, političke tendencije i pozicije. Otuda se period koji je za nama odlikuje i pojačanom idejnom diferencijacijom koja ima dvojake posledice. Ona razbija predstave o prividnom jedinstvu, u stvari, birokratskom monolitizmu, koji teži da ukine svaku nijansu, razliku u mišljenju i onemogućava da se te, stvarno postojeće razlike, alternative slobodno izraze. Takva idejna diferencijacija istovremeno je i put za prevazilaženje idejne koegzistencije u Savezu, za demokratsko razgraničavanje od neprihvatljivih koncepcija i izgrađivanje stvarnog idejno-političkog i akcionog jedinstva na novim osnovama.

Probuđene su snage velikog dela članstva, koje samostalnije i intenzivnije politički misli, jasnije se opredeljuje u pogledu suštinskih pitanja i šire se angažuje u samoupravnoj društvenoj akciji. Rezultati ograničenog dometa, koji su do sada ostvareni, otkrivaju velike potencijalne mogućnosti koje se otvaraju reformom Saveza komunista na putu njegovog preobražavanja u stvaralačkiju, dinamičniju, demokratskiju i borbeniju organizaciju.

Promenama koje se vrše u njegovom društvenom položaju, u načinu ostvarivanja vodeće idejno-političke uloge i u njegovim unutrašnjim odnosima, Savez komunista postaje privlačniji za mlade ljude, za neposredne proizvođače i druge stvaraoce. To se već izrazilo u promenama sastava članstva i foruma SKJ. U veoma kratkom vremenskom periodu učinjeni su zamašniji prodori nego za celu deceniju pre toga.

2. Upravo zbog takve dalekosežnosti i značaja dejstva koje ima na razvoj socijalističkih društvenih odnosa, preobražaj Saveza komunista nužno se ostvaruje kroz idejno-političku borbu.

Ona se suočava sa velikom otpornom snagom inercije koja se izražava u tradicionalističkom načinu mišljenja, navikama i načinu rada. Dugogodišnja spojenost organa Saveza komunista sa vlašću, sa upravnim i poslovnim aparatom, omogućila je i doprinela da birokratizam i tehnokratizam nađu svoje uporište u Savezu. Pored ostalog, to je dobilo

svojevrsan izraz u duboko uvreženom prakticismu, u zatvaranju mnogih organizacija Saveza komunista u sebe, u njihovom odvajanju od glavnih tokova društvenih i političkih zbivanja, što je u krajnjoj liniji vodilo njihovoj apolitizaciji. Otpor preobražaju Saveza komunista, koji proističe iz takvih navika i načina mišljenja izražava se višestruko: u saživljenosti sa osnovnom organizacijom čelijskog tipa i težnji da se uloga i zadaci komunista razmatraju u uskom horizontu dosadašnje osnovne organizacije; u navici da se mnogi problemi i diskusije zatvaraju u okviru organizacije i foruma Saveza; u dosta sporog preorijentaciji na javnu i otvorenu idejno-političku akciju; u tendencijama da se reforma Saveza komunista svede na organizacione promene.

U redovima Saveza javljaju se i otpori njegovom reformisanju čije je uporište u snagama koje se suprotstavljaju samoupravno-demokratskom kursu društvenog razvoja, koje svoj konzervativni teg stavljaju na političke terazije. Upravo stoga što Savez komunista ima odlučujuću ulogu u usmeravanju društvenih preobražaja, sve društvene snage koje su zainteresovane da zadrže monopolske pozicije u društvu, opiru se njegovom preobražaju, teže da ga održe na kolesku starog načina delovanja.

Jedan vid otpora javlja se kao težnja da operativno upravljanje društvenim poslovima preuzimaju direktno na sebe sami partijski organi, da ponovo preuzmu sve stvari u svoje ruke, da oni neposredno i operativno odlučuju o tekućoj politici. Drugi vid jeste obnavljanje transmisionih odnosa u novim oblicima, tendencija da se državni organi i društvene organizacije dovedu u položaj instrumenata koji sprovede odluke donete mimo njihovog uticaja. S tim je povezana i težnja da Savez komunista zadrži ulogu tutora, arbitra u odnosu na samoupravne organe, da bude najviša instanca gde se konkretno rešavaju oni sporovi koji iskrsavaju unutar samoupravnog mehanizma odlučivanja. Slične tendencije izražavaju se i u zahtevima da se »sredi stanje« u Savezu komunista administrativnim zavodenjem discipline, putem sveobuhvatne kontrole i sankcija, odnosno izgrađivanjem sistema vladanja članstvom od strane foruma. Time bi se Savez komunista pretvorio u »čuvara reda« na birokratskoj osnovi.

Samoupravljanje znači stvaranje novog društvenog okvira za široko ispoljavanje inicijative i uticaja, za otvoreno izražavanje i sučeljavanje interesa. To neposrednoj socijalističkoj demokratiji daje dublju sadržinu. Ovakav kurs istovremeno je duboko povezan sa daljom demokratizacijom unutrašnjih odnosa u Savezu komunista. Put od birokratskog monolitizma ka razvijenim demokratskim odnosima ima i svoja naličja. Javljaju se idejne i političke struje koje osuđuju ovaj tok široke demokratizacije, parališu demokratsku ulogu Saveza. Pojavni oblici ovih političkih ponašanja su različiti, kameleonski, promenljivi, ali su njihove objektivne posledice iste, njihovo dejstvo je istovetno. Ono je u suštini nedemokratsko i utire put birokratskoj reakciji.

Tako se anarholiberalistički otpori započetoj reformi Saveza komunista izražavaju, pre svega, u potcenjivanju političke funkcije i potrebe organizovanosti Saveza. Polazeći od teze da je Savez komunista deo i glavno uporište birokratizovane političke strukture, dolazi se do stavova da će se samoupravljanje utoliko uspešnije razvijati ukoliko se manje oseća delovanje i neposredan uticaj Saveza. Stoga, u »interesu razvijanja demokratskih odnosa«, u društvu treba zaobilaziti Savez komunista i na njega vršiti direktan pritisak spolja, ili, pak, unutar Saveza treba dopustiti postojanje, koegzistenciju različitih idejno-političkih platformi, oblike »slobodnog organizovanja«.

Poseban vid ovih tendencija jeste i zastupanje teze o takozvanoj demokratskoj neutralnosti, neopredeljenosti, nemešanju Saveza komunista; zahtev da se drži po strani od ključnih procesa političkog odlučivanja. Uloga Saveza komunista svodi se, uglavnom, na to da obezbedi slobodnu igru različitih grupnih interesa i nagodbe njihovih zastupnika.

Savez komunista suočio se i sa shvatanjem da se, u ime demokratizacije odnosa u njemu, u borbi za uže interese, mogu uobličavati različite idejno-političke platforme i organizovati grupe za pritisak.

Savez komunista se ne odvajaju od neposrednog, živog interesa klase, radnih ljudi. On polazi od autentičnog socijalističkog interesa, pojedinačnog ili grupnog, ali, u isti mah, teži njegovom »prevođenju«, »oplemenjavanju«. On se bori za takav način njegovog izražavanja koji odgovara zajedničkom interesu celine klasnog pokreta i omogućava da se kroz neposredni interes izražava i istorijski interes. Komunisti, na primer, ne mogu da ignorišu tendencije uravnilovke kada su one izraz nepovoljnih životnih uslova pojedinih delova radnika, ali ne mogu ni da ih prihvate kao takve, jer ne vode napretku. Svojim idejnim i političkim uticajem unutar same klase radnih ljudi, Savez se bori za one pravce akcije koji obezbeđuju progresivna rešenja, koji otvaraju perspektivu tim delovima i obezbeđuju napredak celine. U tome leži njegova sposobnost da se ne odvajaju od realnosti, ali i da se ne poistoveti sa njom, da nadvisi sukobe užih interesa, da ne ostane rascepljen između njih.

Sve tendencije koje se opiru stvarnom i širokom demokratizmu u Savezu, u njegovim odnosima prema organizacijama klase, imaju izvesne zajedničke crte, posledice. One umesto jednog centralizovanog, monolitnog centra odlučivanja, vode uspostavljanju nekoliko suparničkih centara za pritisak i prisvajaju sebi monopolsko pravo posrednika, zastupnika interesa pojedinih delatnosti, grupa, profesija, užih delova zajednica. Demokratizacija političkog odlučivanja svodi se na nagodbe između starih i novih centara moći, dok se glavne odluke donose iza leđa radnih ljudi, članstva, isključujući se njihov neposredni uticaj. Imajući u vidu još realno postojeće suprotnosti u društvu, poziv na nemešanje Saveza komunista nije nikakva garantija demokratije, već otvara prostor za delovanje drugih političkih sila.

Sve ove tendencije međusobno se pothranjuju i utiru jedna drugoj put. One su podjednako tuđe neposrednoj socijalističkoj demokratiji, jer onemogućuju slobodnu cirkulaciju ideja, dovode do podređenja slobode istupanja klikaškoj solidarnosti, do toga da demokratski centralizam koji poriču kao važeći princip za partiju, pretvaraju u grub centralizam u okviru grupe. Tako nema ni demokratije ni jedinstva.

Demokratski odnosi se ne mogu razviti bez širokog učesća članstva, slobodno izraženog mišljenja, bez straha od posledica, bez aktivnog političkog života baze i odnosa poverenja između nje i izabраниh rukovodstava.

Istovremeno, Savez komunista ne gubi iz vida socijalno-klasni karakter demokratije za koju se u ovom razdoblju bori, suprotstavljajući se interesima koji nisu na tlu socijalističkog samoupravnog razvoja, zastupajući one pozicije na kojima se ovaploćuju istorijski interesi udruženih proizvođača. Zbog toga mora i sopstvenu organizaciju, sopstvene kanale političkog odlučivanja, da oslobađa od birokratskih naslaga da bi se upravo ti autentični interesi i težnje izrazili, osmislili i uticali na formiranje politike Saveza. To je i put da politički život ne teče van političkih institucija, već, naprotiv, da se samoupravne institucije oživotvoruju, dalje razvijaju i stabilizuju.

II. SAVEZ KOMUNISTA — SAMOUPRAVLJANJE — VLAST — DRUŠTVENO-POLITIČKE ORGANIZACIJE

1. Vodeća uloga Saveza komunista u razvoju samoupravljanja — nov način delovanja

Temeljno pitanje reorganizacije Saveza od njenog prvog koraka povezano je sa velikim pomeranjem težišta polja delatnosti komunista — od delovanja preko aparata vlasti na akciju unutar samoupravnog odlučivanja.

U ranom razdoblju socijalističke izgradnje težište delovanja nužno je na državi, aparatu vlasti, kao osnovnom nosiocu, subjektu koji upravlja svim aktivnostima društva i koji postepeno dobija obeležje osamostaljene sile iznad društva. Delovanje preko aparata vlasti, države, ostvarivano je prevashodno na taj način što su tesno stopljene rukovođeće izvršne funkcije u državnom aparatu i partiji i što je uspostavljen monopol izvršnih tela partije i države u odlu-

čivanju. Skupštine i društvene organizacije pojavljuju se, uglavnom, kao transmisija, kao izvršioци direktiva.

Reorganizacijom, centar delovanja komunista pomera se prema novom polju akcije na kome Savez komunista nije mašina vlasti, nego instrument mobilizacije, učesća masa u odlučivanju i rukovođenju društvom, snaga koja pokreće i razvija socijalističku svest i akciju, koja ujedinjuje oko socijalističkih ciljeva.

Savez komunista suočava se sa istorijskim zadatkom borbe za konsolidaciju samoupravljanja kao što se borio za učvršćenje državne vlasti u ime klase. On javno definiše najvažnije pravce borbe za socijalističke društvene odnose, za rešavanje životnih interesa radnih ljudi i njihovih asocijacija u svakoj novoj fazi društvenog razvitka, a na osnovu saznanja kojima otkriva zakonitosti, objektivne mogućnosti i razvojne tendencije društvenog kretanja. On se zalaže za takav razvoj društveno-ekonomskog i političkog sistema u kome će jačati položaj i samoupravljačka uloga udruženih proizvođača kao nosilaca i subjekata proširene društvene reprodukcije, u kome će odlučivati one institucije koje su ustavnim poretom ovlašćene i odgovorne. U tom cilju vodi borbu protiv birokratizma na svim područjima društvenog života, protiv svih vidova uzurpiranja prava radnog čoveka i narušavanja njegovih vitalnih interesa, protiv svih pokušaja i tendencija da se rad organa samoupravljanja formalizuje i potčini pritisku uskih monopolističkih grupa, protiv delovanja stihije koja teži da se prema društvenoj svojini ponaša kao prema grupnoj svojini, protiv nastojanja i prakse koja bi vodila dezintegraciji radničke klase.

Neposredni interesi proizvođača još uvek se ne formiraju na vlastitoj i razvijenoj samoupravnoj osnovici. Zbog toga je akcija Saveza komunista jedna od bitnih pretpostavki funkcionisanja socijalističkog samoupravnog sistema. U svojoj idejnoj funkciji komunisti uvek teže da dublje i potpunije sagledaju stvarne socijalne posledice i društvenu stranu svake stratezijske odluke; šta ona znači sa stanovišta potreba udruženih proizvođača, šta je realan, zajednički interes koji društvo pokreće napred. U tu svrhu, na svakoj etapi borbe, u Savezu se moraju iskristalisati kriterijumi koji služe kao osnov za zajedničko političko delovanje. Političko delovanje vrši se na nov način koji odgovara prirodi i duhu samoupravnog sistema. Umesto komande, direktive, komunisti se, na osnovu utvrđenih kriterijuma, bore zajedno i ravnopravno sa ostalim učesnicima unutar samoupravnog tela za najbolju odluku. I to argumentima i snagom uverenja da takva pozicija predstavlja maksimum zajedničkog interesa, da se napredak ne ostvaruje na račun drugih velikih grupa ili zajednica.

Komunisti nisu sekta, misionari, koji preziru neposredne interese i odvajaju se od te elementarne društvene snage. Ali, oni ne mogu biti ni zastupnici svakog trenutnog i partijskog interesa, bez obzira na njegove socijalne posledice, bez obzira na to kuda vodi, šta znači za celinu klasnog pokreta. Stoga komunisti nisu ni utopisti. Oni vode borbu da se oslobode one snage, oni elementi novog produkcionog odnosa i njihovi nosioci, koji u okrilju društva postoje i koji sopstvenim automatizmom još nisu osigurani od opasnosti degeneracije — birokratske uzurpacije. To je spoj objektivnih tendencija koje su date u produkcionom odnosu i revolucionarne akcije.

2. Uticaj Saveza komunista na sadržaj i pravac državne politike

Kao organizovana idejna i politička avangarda radničke klase i svih socijalističkih snaga Savez komunista je vršio i vrši bitan uticaj na sadržaj i pravac državne politike. Taj uticaj Savez komunista u sadašnjim uslovima ostvaruje:

— utvrđivanjem i demokratskim afirmisanjem opšte političke linije i određivanjem strateških ciljeva društvenog razvoja u pojedinim fazama;

— upornom političkom borbom da se oživotvori i dosledno primene ustavna načela o skupštinama kao samostalnim i odgovornim organima političkog odlučivanja i vršenja

vlasti u okviru prava i dužnosti društveno-političkih zajednica, o javnosti rada svih državnih organa i odgovornosti nosilaca političko-izvršnih i političkih funkcija pred predstavničkim telima i pred javnošću;

— aktivnim i organizovanim angažovanjem komunista u izborima ljudi za predstavnička tela na jasnoj i razrađenoj socijalističkoj programskoj platformi;

— angažovanošću komunista u radu skupština i njihovih organa i nastojanjem da se rad predstavničkih organa razmatra na tribinama Socijalističkog saveza, preko sredstava javnog informisanja i drugih oblika političkog delovanja i komuniciranja;

— formiranjem demokratskog javnog mnjenja, aktivnog i stalno angažovanog u procesu političkog odlučivanja;

— samostalnim i odgovornim delovanjem komunista u samim predstavničkim telima i drugim državnim i društvenim organima u skladu sa idejno-političkom platformom i načelnim stavovima Saveza komunista.

Celokupnim svojim delovanjem Savez komunista, zajedno sa drugim svesnim socijalističkim snagama, ostvaruje direktan uticaj na sve poluge državne vlasti. Iako ostaje bitan deo političkog sistema, država se, putem unutrašnje demokratizacije i proširenja socijalnih osnova vlasti, postupno pretvara u instrument zajedničke volje udruženih proizvođača. Borba Saveza komunista da impulsi, težnje, inicijativa radnih ljudi, koji se rađaju u samoupravnoj praksi, postanu odlučujuća pokretačka snaga razvoja celokupnog političkog sistema, ključno je pitanje stvarne pobeđe neposredne socijalističke demokratije danas. Time je socijalističko društvo zaštićeno od opasnosti da državna vlast, na bilo koji način, bude iskorišćena od birokratsko-etatističkih snaga, kontrarevolucije i mešanja spolja.

Savez komunista se afirmisao kao vodeća idejno-politička snaga u razradi i daljem razvoju koncepcije opštenarodne odbrane i u aktiviranju svih društvenih faktora — u oružanim snagama, u radnim organizacijama, u širim društvenim asocijacijama, društveno-političkim zajednicama i organizacijama na njenom ostvarivanju u sklopu samoupravnog socijalističkog sistema. Savez komunista smatra da je snaga opštenarodne odbrane srazmerna učešću najširih masa udruženih proizvođača i građana i njihovih samoupravnih i društveno-političkih organizacija u njenom kreiranju i sprovođenju. Svoju ulogu on vidi u tome da širokom idejno-političkom akcijom doprinosi afirmaciji udruženih proizvođača i građana kao subjekata prava i dužnosti u odbrani zemlje. Savez komunista je vodeći i aktivan idejno-politički faktor zajedničkih napora i zajedničke odgovornosti svih naroda i narodnosti u borbi za očuvanje slobode, nezavisnosti, suvereniteta i integriteta Jugoslavije.

3. Savez komunista i društveno-političke organizacije

U sistemu neposredne socijalističke demokratije, za koji se bori Savez komunista, sve veću ulogu ima Socijalistički savez. Demokratsko idejno-političko usmeravanje društvenog razvoja od strane Saveza komunista, kojim se prevazilazi jednopartijski politički monopol i u isto vreme otklanja osnova za višepartijski sistem, može se ostvarivati jedino ako postoji široka politička organizacija svih društvenih snaga koje prihvataju socijalističke osnove društvenog poretka, organizacija koja omogućuje da se realni sukobi interesa i različiti idejni stavovi slobodno izraze i demokratski razrešavaju u neposrednoj društveno-političkoj akciji radnih ljudi.

U tome, takođe, važna uloga pripada i drugim društveno-političkim organizacijama, sindikalnim, omladinskim i studentskim organizacijama i udruženjima radnih ljudi koji se bave političkom i društvenom aktivnošću. Kroz široku i raznovrsnu aktivnost društveno-političkih organizacija dolaze do neposrednog i organizovanog izražaja težnje najširih krugova radnih ljudi, obezbeđuju se uslovi da učestvuju u javnom političkom životu, da vrše demokratsku kontrolu rada predstavničkih i društvenih organa, organa samoupravljanja i javnih funkcionera.

Vrlo je značajna uloga koja pripada ovim organizacijama u formiranju socijalističke društvene svesti, idejne orijentacije i u osposobljavanju miliona radnih ljudi za učešće u javnom životu. Svim ovim organizacijama zajednička je socijalistička orijentacija izražena njihovim programskim dokumentima i određena celokupnim njihovim dosadašnjim razvojem i svaka od njih ima specifičnu ulogu i posebne zadatke u sistemu neposredne demokratije kakav se konstituiše u našem društvu. Zbog toga, njihova se delatnost međusobno dopunjuje, povezuje, dok svaka organizacija zadržava svoju akcionu, organizacionu i kadrovsku samostalnost.

Savez komunista odlučno podržava samostalan razvitak i samostalnu delatnost društveno-političkih organizacija, saraduje sa njima na svim organizacionim nivoima i preko svog članstva učestvuje u njihovom radu. Sve ove organizacije, a posebno Socijalistički savez, predstavljaju nužni institucionalni okvir u kome Savez komunista sučeljava svoju politiku i svoje stavove sa stavovima i težnjama koji se spontano rađaju iz životne prakse radnih ljudi, demokratski se bori za usvajanje njegovih shvatanja i tim putem podstiče i usmerava socijalistički razvitak društva. Neposredna socijalistička demokratija ne ostvaruje se samo kroz institucionalno, organizaciono širenje ili jačanje organa samoupravljanja, nego kroz ideološku i političku borbu unutar tih organa. Zbog toga je angažovanje komunista u radu samoupravnih organa i društveno-političkih organizacija jedan od najvažnijih vidova javne, političke aktivnosti komunista, utoliko pre što za svoje stavove tim telima i neposredno odgovaraju. Takve aktivnosti nema bez reorganizacije Saveza komunista, kao što bi se bez reorganizovanog Saveza komunista — Socijalistički savez pretvarao u transmisiju jednopartijskog sistema ili bi se u njemu razvilo više političkih partija. Reorganizacija Saveza komunista predstavlja i omogućuje širu i bogatiju samostalnu aktivnost i odgovornost društveno-političkih organizacija.

III. SOCIJALNI SASTAV, UNUTRAŠNJI ODNOSI I ORGANIZACIONI RAZVOJ SAVEZA KOMUNISTA

1. Socijalni sastav

Promene u društvenom biću i početni koraci preobrazanja Saveza otvorili su vrata i promenama u njegovom socijalnom sastavu, privukli su brojne nove snage radnika i omladine. Svoju ulogu u razdoblju borbe za samoupravno društvo Savez komunista može da ispuni samo ako još doslednije ide tim putem, još odlučnije potiskuje uticaj birokratizma u sopstvenim redovima, ako u njemu prevagu i uticaj zadobije savremena radnička klasa.

Savez komunista nije i ne može biti prosta reprodukcija postojeće strukture društva, njeno puko odslikavanje. Kao avangarda, on se oslanja na svoju bazu, ali jednovremeno izoštrava i idejne kriterijume koji su presudni za prijem u članstvo. On se oslanja na one snage koje svojom idejnom orijentacijom i političkim ponašanjem, svojom rečju i delom, predstavljaju nosioce borbe za samoupravni kurs društvenog razvitka.

Sa afirmisanjem samoupravljanja, prelaskom radničke klase na pozicije upravljača na koje već stupaju njeni najrazvijeniji delovi, počinje proces koji vodi promenama u njenom položaju, u društvenom biću klase i drugih društvenih slojeva. Zasnivanje svih delatnosti na samoupravljanju i pretvaranje ličnog rada u jedini osnov društvenog položaja, počinje da ruši objektivno privilegovan položaj pojedinih grupa, koji se stvorio u ranijoj podeli rada. Svi odnosi i slojevi koji su ranije formirani počinju postupno da se raslojavaju i njihovi delovi prelaze na pozicije radničke klase, ulaze u isti objektivni društveno-ekonomski odnos, stare granice se narušavaju. U onom stepenu u kome društvo razvija savremenu tehnologiju i postaje samoupravno, radnička klasa u starom smislu reči počinje dublje da se povezuje sa tehničkom inteligencijom, intelektualnim radnicima u neprivrednim delatnostima. Razvitak tih odnosa, čije je formiranje dugotrajno, nije i ne može biti harmo-

ničan, već je ispunjen suprotnostima i sukobima. To se izražava i kroz otpore i težnje da se očuva povlašćeni položaj, razlike u položaju između pojedinih delatnosti i sl.

Savez komunista je savez boraca za razvijeno socijalističko samoupravljanje. Socijalna baza Saveza komunista su danas svi oni koji svojom naprednom svešću i stvarnim ponašanjem otelotvoruju tu tendenciju razvitka, uzdižu se iznad uskih horizontata svog parcijalnog interesa, koji se bore za razvijeno i racionalno samoupravljanje, koje se neće autarhički zatvarati u svoje male parcele, već organski povezivati sa društvenom celinom. To su oni koji se bore za zajednički interes celine klasnog pokreta, raspodelu prema rezultatima rada i solidarnost, protiv težnji za održavanjem birokratskog monopola, sitnosopstveničkog egoizma, nacionalne netrpeljivosti. Savez komunista bori se protiv birokratskih uzurpacija, nacionalizma i razgraničava se od njihovih nosilaca, od karijerista i malograđana.

Kao predstavnik takvih kretanja, Savez komunista je jedinstvo teorijskog prednjačenja, zasnovanog na marksističkom, naučnom saznanju, i samoupravljačke prakse, žiža okupljanja stvaralačkih snaga koje se bore za slobodnu zajednicu udruženih proizvođača. Kao stožer okupljanja svih stvaralačkih snaga, on teži stalnom povezivanju nauke i živog interesa radničke klase. Svojim nemirenjem sa onim što je postignuto, svojom antibirokratskom pozicijom, svojom borbom protiv svih monopola, Savez komunista može biti organizacija najmisaonijih snaga i podsticati svestrani razvoj društvenog stvaralaštva, materijalnog, kulturnog i duhovnog rasta društva. Stalnim traženjem, formiranjem novih vrednosti, novim vizijama, stvaralaštvo je snažan činilac nastajanja novog, prevladavanja postojećeg.

Već dosadašnji tokovi reorganizacije pokazali su da je Savez komunista, ukoliko je potpunije transformisao svoju ulogu kao najodlučniji nosilac socijalističkog progressa i antibirokratska snaga, utoliko je svojim idejama i revolucionarnom smelošću sve više okupljao omladinu. Istovremeno, jedna od bitnih pretpostavki njegovog sopstvenog preobražaja je oslanjanje na mladu generaciju. Mladi sve više postaju masovni nosioci stručnosti i znanja, što je pretpostavka naučno-tehnološke revolucije. Oni su u ogromnoj većini idejno opređeljeni za samoupravni socijalizam, za demokratske društvene odnose, spremni su da kritički i argumentovano učestvuju u radu i da nose društvenu odgovornost. Zato su oni značajan činilac razvoja društva, jedan od bitnih činilaca Saveza komunista. Još odlučnije Savez komunista mora razbijati sektaštvo i nepoverenje, usko grudost i zalagati se da u njegovim redovima bude što više društveno aktivnih mladih ljudi, koji će se boriti za stvaranje novih socijalističkih vrednosti i koji će biti nosioci revolucionarnog kontinuiteta demokratskog, samoupravnog socijalizma. Oni će svoju kritičku svest i aktivnost usmeravati u pravcu stalnog preobražavanja i demokratizovanja čitave organizacije. Stalna je potreba SKJ da podmlađuje i obnavlja svoj sastav i svoje rukovodeće organe.

Opšte društvene promene duboko su zahvatile i tradicionalno selo. Ono, naročito u ekonomski razvijenijim regionima, postaje urbanizovano naselje u kome se razvija sadržajan društveni, politički i kulturni život i relativno brzo se menja socijalno-ekonomska struktura. Povećava se broj industrijskih radnika, robnih proizvođača, inženjera, tehničara, ekonomista, medicinskih i prosvetnih radnika koji žive na selu. Pretežan deo seoske omladine završava osmogodišnju školu, a mnogi sa sela stižu srednje, više i visoko obrazovanje.

Savez komunista mora se oslanjati na one socijalne snage na selu koje su nosioci socijalističkog razvoja sela. To su oni radni ljudi u selu koji usvajaju politiku Saveza komunista i zalažu se da se ona realizuje u neposrednoj društvenoj praksi; koji usvajaju idejno-političke pozicije Saveza komunista; koji prednjače u podizanju proizvodnosti rada, u borbi za nove društveno-ekonomske odnose u selu koji se zasnivaju na samoupravljanju i poslovanju na principu dohotka.

2. Demokratizacija u Savezu komunista

Razvoj socijalističkog demokratizma bitan je preduslov za razvoj i konsolidaciju socijalističkog društva. Samoupravno društvo podrazumeva postojanje velikog broja centara odlučivanja koji traže najbolja konkretna rešenja u širem, zajedničkom okviru. Prirodno stanje stvari u takvom sistemu odlučivanja je široka inicijativa, autonomno i povezano traženje najboljih rešenja.

Komunisti se udružuju da bi, što bolje i vernije, spoznali i izrazili težnje, uticaj, kritiku i inicijative širokih društvenih slojeva, da bi spoznali tokove i što bolje sagledali perspektive daljeg društvenog napretka. Oni se organizuju kao politička snaga radi što efikasnije, plodotvornije akcije na praktičnom menjanju, socijalističkom preobražaju društva. To je moguće samo u organizaciji koja je duboko demokratska i otvorena za stvaralačku inicijativu, kritičko preispitivanje rezultata društvene prakse i dalje razvijanje sopstvenog programa. Odsustvo demokratije zatvara žive izvore stvaralaštva i progressa. Unutrašnja demokratija u Savezu komunista jeste pretpostavka da se Savez javlja kao faktor sinteze naučnog saznanja o zakonitostima društvenog razvoja, zasnovanog na marksističkoj teoriji, živog interesa radničke klase i samoupravne društvene prakse. To podrazumeva takav položaj člana Saveza koji mu omogućava da stalno doprinosi formiranju politike Saveza, da bude inicijativan i aktivan, da se afirmiše kao stvaralačka ličnost. Takav položaj komunista stvorice, unutar svakog organizma Saveza, težnju ka novim saznanjima, razvije potrebu za idejnim i teorijskim radom, potiskivaće praktičizam i političko rutinstvo. Sve to naglašava izuzetan značaj savremenog ideološkog i političkog rada i obrazovanja u Savezu komunista.

U onoj meri u kojoj bude uspešno ovo ostvarivao Savez komunista će se javljati kao pokret koji dalje vidi i može da prednjači, koji je sposoban da svoje ideje pretvara u stvarnost. Savez komunista odlučno podstiče proces oslobađanja od elemenata klasične partije i »faktora vlasti«, razvijajući funkcije i metode idejnog usmeravanja. Međutim, on je i politički organizam, neposredno i snažno angažovan u političkoj borbi u društvu i suštinski zainteresovan za karakter politike i odluka samoupravnih organa.

Demokratija u Savezu komunista ima svoju klasnu i socijalnu sadržinu. Zato se ona ne iscrpljuje samo u evidentiranju postojećih shvatanja, anketiranju i utvrđivanju prosečnog mišljenja. Demokratski odnosi su uslov da Savez komunista usvoji najprogressivniju misao i da se bori za preovlađivanje najprogressivnijih tendencija u društvu.

U ostvarivanju ciljeva demokratizacije Saveza postignuti su veliki uspesi, ali se celokupna njegova delatnost mora još doslednije zasnivati na stalnoj aktivnosti članstva i organizacije na stvaranju i usvajanju politike Saveza. Pri tome, bitno je da se konstituisanje političkih odluka zasniva na slobodnom suočavanju mišljenja, proveravanju pogleda i ocena, putem organizovanja diskusija u Savezu o svakom krupnijem pitanju njegove politike i prakse. Takav metod omogućuje sintezu najprogressivnijih shvatanja i izbor najboljih rešenja. Tako usvojena odluka predstavlja snažan činilac jedinstva komunista i društva. Kao što jedinstvo u orijentaciji i akciji pretpostavlja demokratiju, ravnopravnost u diskusiji u utvrđivanju i izboru političke platforme, tako i demokratija podrazumeva organizovanost i odgovornost u izvršavanju usvojenih odluka.

3. Savremeno značenje i demokratska sadržina demokratskog centralizma

Slobodno izražavanje i suočavanje mišljenja način je da se dođe do onih platformi koje najbolje izražavaju potrebe i interese udruženih proizvođača. Ali samim saznanjem ne menja se stvarnost. Obaveznost zajedničkih stavova i jedinstvo u akciji put je da se oni ostvare. Bez demokratije nema jedinstva, ali bez jedinstva nema revolucionarne efikasnosti. Disciplina koja je uslov akcione sposobnosti, međutim, i sama menja svoju unutrašnju sadržinu. To nije činovička poslušnost, birokratski odnos između direktive

i izvršavanja, već izraz unutrašnjeg uverenja komunista koji se svojim slobodnim stupanjem u organizaciju i svojim aktivnim i stvaralačkim učešćem u izgrađivanju njene politike svesno opredeljuje da zadatke Saveza obavlja kao svoju vlastitu odluku, da se za njih dosledno bori. Njen unutrašnji smisao je lična odgovornost prema zajedničkim, demokratski usvojenim stavovima većine, ona ograničava samovolju i neodgovornost, postaje element rada i efikasnog demokratizma.

Takvi odnosi daju savremeno značenje i demokratsku sadržinu principu i praksi demokratskog centralizma, obezbeđuju međusobnu odgovornost svih članova i delova Saveza komunista za rezultate politike. Svojom demokratskom sadržinom ovaj princip postaje brana birokratskim tendencijama, voluntarizmu i subjektivizmu, kao i pojavama malograđanskog anarhizma u Savezu komunista. Shvaćen u svojoj pravoj — demokratskoj i akcionoj — suštini koja izvire iz potreba sadašnje etape borbe Saveza komunista, demokratski centralizam može i treba da postane snažna poluga najprogressivnijih snaga u Savezu komunista koja im omogućava da demokratskim putem izoluju i potiskuju birokratske i malograđanske elemente, koji nastoje da nađu svoje uporište u Savezu komunista. Afirmacija demokratske suštine i doslednija primena ovog principa efikasno je sredstvo u borbi za onemogućavanje koncentracije moći u uskim krugovima i monopola u političkom odlučivanju.

Razvitak demokratskih odnosa u Savezu komunista donosi bitne promene u položaju, pravima i dužnostima biranih tela i organa kao i promene u položaju člana Saveza. Takođe, menjaju se i odnosi između članstva i biranih organa. Njihov stalni međusobni uticaj postaje uslov da se dođe do najcelisnodnijih stanovišta i odluka.

Povećava se odgovornost i dužnost biranih tela — da na osnovu poverenja članstva i političkog iskustva, korišćenja rezultata naučnog saznanja i snagom argumenata, utiču na život i rad organizacije, da ispoljavaju što veću inicijativu kako u stvaranju tako i u sprovođenju usvojene politike, da postanu žarište idejno-političkog delovanja. Pokretanjem i podržavanjem progressivnih inicijativa, stvaralačkom razradom idejno-političke platforme, svojim javnim stavovima i dinamičnim, javnim delovanjem — birani organi i tela SKJ treba da budu na čelu društveno-političke i idejne akcije Saveza i da bitno utiču na tokove društvenih kretanja. Neophodno je razvijati takav sistem odnosa u idejno-političkim centrima SKJ, u kojima se sasvim određeno i jasno zna gde je mesto političkog odlučivanja, koji organ i za koje poslove preuzima odgovornost i kome odgovara za svoj rad.

Javnost rada svih organa i organizacija Saveza komunista i celovitije, izvorno i pravovremeno informisanje članova sastavni su deo savremenog metoda rada i uspešnog ostvarivanja vodeće uloge Saveza komunista, preduslov su aktivnijeg učestvovanja članstva u izgrađivanju i ostvarivanju politike SKJ. To je elemenat efikasnijeg delovanja i uspešnijeg razvijanja demokratskih unutrašnjih odnosa u Savezu.

4. Savez komunista socijalističkih republika i Savez komunista Jugoslavije

Jedan od značajnih vidova reforme Saveza komunista Jugoslavije izražava se u potrebi daljeg jačanja uloge, uticaja i odgovornosti Saveza komunista socijalističkih republika kao samostalnih organizacija u jedinstvenom SKJ.

Položaj i vodeća uloga radničke klase u okviru nacije, odnosno socijalističke republike, opredeljuju položaj, funkciju, samostalnost i odgovornost Saveza komunista republika u okviru SKJ. Razvojem sistema društvenog samoupravljanja komunističke organizacije u republikama razvijaju se kao sve samostalniji i uticajniji idejno-politički faktori, čije je delovanje značajno doprinosilo potiskivanju i sužavanju birokratskog centralizma i unitarističkih tendencija. Stvaralačka uloga Saveza komunista republika kao samostalnih političkih subjekata sve više daje pečat razvoju i konstituisanju politike SKJ i političkim kretanjima u na-

šem društvu. To je sada dobilo odgovarajući izraz u Statutu SKJ i u statutima Saveza komunista republika.

Savez komunista Jugoslavije je veoma značajan faktor idejne intervencije i političke kohezije naše višenacionalne socijalističke zajednice. Takvu svoju ulogu on ne može ostvariti kao nekakva nadnacionalna organizacija koja pretvara republičke organizacije u svoje transmisije. Umesto njihovog centralističkog povezivanja, Savez komunista Jugoslavije ostvaruje stvaralačku idejno-političku sintezu pogleda, stavova, aktivnosti i inicijativa Saveza komunista socijalističkih republika.

Jedinstvenost Saveza komunista Jugoslavije zasniva se na istorijskim interesima radničke klase i zajedničkim interesima naroda i narodnosti Jugoslavije; na jedinstvenom ideološkom i političkom opredeljenju svih članova SKJ, koje se temelji na naučnom socijalizmu i borbi za razvoj jedinstvenog sistema socijalističkog samoupravljanja; na zajedničkim programskim ciljevima; na jedinstvenim principima organizovanja i unutrašnjih odnosa u SKJ koji se definišu u Statutu SKJ; na samostalnosti i ravnopravnosti svih Saveza komunista republika u okviru Saveza komunista Jugoslavije; na zajedničkim interesima naroda, narodnosti i svih radnih ljudi socijalističke Jugoslavije u borbi za mir, za ravnopravne odnose među narodima i državama, za odbranu suvereniteta i nezavisnosti naše socijalističke zajednice.

Sušтина položaja Saveza komunista socijalističkih republika i njihovih međusobnih odnosa u okvirima jedinstvenog SKJ realizuje se, pre svega:

- njihovim ravnopravnim učešćem u definisanju programskih ciljeva i u izgrađivanju politike SKJ i zajedničkom, podjednako odgovornošću za ostvarivanje tih ciljeva i politike;

- samostalnim izgrađivanjem konkretne političke platforme, stavova i akcionih programa koji izražavaju interese radničke klase i ostalih radnih ljudi koji žive na području republike, a time i stvarne i dugoročne interese svoje nacije;

- ravnopravnom zastupljenošću Saveza komunista republika u centralnim organima SKJ i takvim načinom njihovog izbora i konstituisanja koji izražava odlučujući ulogu i zajedničku odgovornost Saveza komunista svih republika;

- sistemom odnosa i prakse u centralnim organima SKJ koji obezbeđuju: demokratsko suočavanje i usaglašavanje mišljenja; zadničko rasvetljavanje suštine društvenih protivrečnosti i konfliktnih situacija i utvrđivanje realnog puta i mera koji vode progressivnom razrešavanju tih protivrečnosti; izgrađivanje jedinstvenih stavova o svim bitnim pitanjima politike i prakse Saveza komunista; takav sistem odnosa u centralnim organima SKJ treba da omogućiti majorizaciju i primenu imperativnog mandata;

- neprekidnim i odlučnim suprotstavljanjem Saveza komunista svake republike pojavama nacionalizma i šovinizma u svim narodima i narodnostima i svim pokušajima da se trenutni partikularistički interes, odnosno egoistički interes birokratskih i drugih monopolističkih grupa, zaogrne nacionalnim plaštom i prikaže kao nacionalni interes.

Razvijanje takvog sistema odnosa i prakse obezbeđuje da u svim fazama političkog procesa — od pokretanja političke inicijative, u toku sazrevanja mišljenja, sve do usvajanja zaključaka i stavova — svi Savezi komunista republika imaju aktivno i ravnopravno učešće i da ostvaruju neprekidan uticaj na stvaranju politike. Na taj način postići će se da iza svakog stava i političke odluke organa SKJ stoji i Savez komunista svake republike i da sa punom odgovornošću deluje na njihovom ostvarivanju. To je put za jačanje stvarnog jedinstva Saveza komunista Jugoslavije i uspešno realizovanje njegove vodeće idejno-političke uloge.

5. Promene u organizacionoj strukturi i načinu rada Saveza komunista

Na osnovu rezultata, iskustava i saznanja stečenih u dosadašnjem toku reorganizacije, statuti Saveza komu-

nista socijalističkih republika i Statut SKJ definisali su principe, osnovu i pravce daljeg organizacionog prestrojavanja Saveza komunista u skladu sa njegovom pozicijom i društvenom funkcijom u razvijenijem samoupravnom društvu. Bitno izmenjena organizaciona struktura Saveza i novi tip organizovanja komunista krče put novoj praksi i stvaranju, znatno šire mogućnosti za afirmisanje novih kvaliteta u njihovom idejnom, političkom i akcionom stvaralaštvu. Isto tako, sadržina i nove potrebe živog idejno-političkog delovanja komunističke avangarde zahtevaju neprestano menjanje njenog organizacionog bića, obogaćivanje oblika i unapređivanje načina rada njenih organizacija i biranih tela.

Umesto donedavne krute, jednoobrazne i umnogome statične organizacione strukture, počela je da funkcioniše i potvrđuje svoje prednosti nova, kojoj su svojstveni dinamiznost u razvoju uslova i životnih situacija i velika samostalnost republičkih, pokrajinskih i opštinskih organizacija u izboru konkretnih formi organizacionog, idejno-političkog i akcionog povezivanja komunista u skladu sa načelima i odredbama Statuta SKJ. Samo razvijanjem takvih kvaliteta mogu doći do punijeg izražaja velike potencijalne mogućnosti koje ima izmenjena organizaciona struktura. To zahteva prevazilaženje još prilično uvreženog organizacionog praktičizma koji se ispoljava u fetišizovanju organizacionih formi, u stihiranju organizacionih problema kao suštine za sebe, u tretiranju težnji da se konzerviraju stare forme, odnosno da se u novim uslovima radi na stari, rutinski način.

U stalnim oblicima organizacionog povezivanja ostvaruju se ona prava i obaveze koje su zajedničke za sve komuniste, bez obzira na vidove njihovog društvenog delovanja, bez obzira na idejno-politički nivo ili smer njihovog interesovanja. Time se obezbeđuje nužna stabilnost organizacione strukture Saveza, učvršćuje položaj člana i osigurava njegov stalan uticaj na unutrašnji idejno-politički život i delovanje njegove organizacije, utvrđuju mesta regularnog izjašnjavanja o stavovima i politici i izgrađuje sistem uzajamne odgovornosti članstva i biranih tela za rezultate rada. Ali čvrsti oblici organizovanja u stalnom sastavu samo su jedan vid povezivanja članstva u samoupravnim radnim organizacijama, mesnim zajednicama i opštini.

Sve više dobijaju u značaju raznovrsni oblici idejnog i političkog života u Savezu kao što su komisije, aktivni, savetovanja, zborovi komunista, radne i studijske grupe, čija funkcija i sastav zavise od prirode i vrste problema i područja idejno-političke akcije komunista. To proističe iz potrebe da se o složenim pitanjima borbe za samoupravne društvene odnose što kvalifikovanije raspravlja na osnovu dubljeg poznavanja činjenica i analize realnih društvenih procesa, da kroz suočavanje mišljenja i argumenata sazrevaju i raščišćavaju se pogledi i pripremaju solidno proučirani predlozi za odlučivanje u organizacijama i forumima Saveza. To je put koji vodi obogaćivanju idejnog i političkog života u Savezu komunista, širem pokretanju svih misaonih, stvaralačkih snaga u njemu i u društvu kao celini, punijem osmišljavanju društvene akcije komunista u samoupravljačkoj praksi, jačanju idejno-političke i akcione sposobnosti Saveza. Bazične organizacije i forumi Saveza komunista znače sintezu razgranate aktivnosti i raznovrsnih oblika idejnog i političkog života. Na taj način se potiskuju improvizacija i površnost u razmatranju društvenih zbivanja i idejno-političkih kretanja i obezbeđuje neprestano strujanje i suočavanje ideja, iskustava, kritika i predloga, a time i aktivno uzajamno uticanje između baze i idejno-političkih centara Saveza komunista.

Uloga organizacija Saveza komunista u samoupravnim radnim organizacijama postaje sve značajnija i složenija. One moraju biti direktno okrenute čoveku na radnom mestu i životnim problemima radnog kolektiva, biti pod stalnim i neposrednim uticajem interesa i preokupacija proizvođača i delovati zajedno s njima, na čelu njihove samoupravne društvene akcije. Najvažnija funkcija ovih organizacija jeste jačanje položaja i neposrednog odlučivanja proizvođača o uslovima i rezultatima rada i ostvarivanje

njihovog odlučujućeg uticaja na sve sfere društvenog i političkog života u opštini i širim društveno-političkim zajednicama. Ukupna sadržina i forme organizovanja i aktivnosti komunista u samoupravnim radnim organizacijama treba da budu usredsređeni na jačanje društveno-ekonomskih i političkih odnosa na osnovama samoupravljanja i raspodele prema rezultatima rada i na savlađivanje svih birokratskih i drugih prepreka koje stoje na tom putu; na pokretanje i usmeravanje svih snaga radnog kolektiva radi razrade i dosledne primene koncepcija koje osiguravaju povećavanje proizvodne snage rada, ekonomsku perspektivu radne organizacije i, u tom cilju, razvijanje svih racionalnih vidova integracije i oblika samoupravnog i društvenog dogovaranja u širim okvirima; na razvijanje svesti proizvođača o nužnosti usklađivanja njihovih neposrednih i dugoročnih interesa; na idejno rasvetljavanje suštine i uzroka protivrečnosti koje se javljaju unutar radne zajednice i sagledavanje realnih puteva koji vode njihovom razrešavanju; na jačanje solidarnosti među radnim ljudima. Takvom usmerenošću i delotvornom idejno-političkom akcijom, Savez komunista u radnim organizacijama može uspešno realizovati svoju ulogu pokretačke i usmeravajuće snage unutar samoupravnih organizacija i značajno doprineti jačanju samostalnosti, neposredne odgovornosti i efikasnosti u radu organizacija Saveza komunista.

Šire i kontinuirano angažovanje članova Saveza komunista koji rade u samoupravnim radnim organizacijama, u aktivnostima mesne i opštinske organizacije ne treba posmatrati sa organizaciono-tehničkog i prakticističkog stanovišta. Time se prevazilaze »isparcelisanost« i uski horizonti delovanja komunista i njihova zatvorenost u okvire fabrika, ustanova i užih naselja. To je jedan od značajnih puteva da interesi i stremljenja neposrednih proizvođača budu stalno prisutni u društvenom i političkom životu opštine i mesne zajednice, i, istovremeno, da se povećava zainteresovanost i aktivan odnos pripadnika ostalih sfera društvenog rada za probleme u oblasti materijalne proizvodnje.

Aktivnim uključivanjem komunista iz preduzeća, ustanova i jedinica JNA u njihovu idejno-političku aktivnost, organizacije SK u mesnim zajednicama mogu da dobiju puniju i životniju sadržinu rada i da postanu uticajan činilac u razvijanju samoupravnih odnosa u opštini i u rešavanju pitanja od zajedničkog interesa za sve građane. Neophodno je dalje razvijati takvu praksu mesnih organizacija koja bi orijentalala komuniste na aktivno i organizovano delovanje u Socijalističkom savezu i drugim društveno-političkim organizacijama i samoupravnim društvenim organima.

Kao sinteza svih oblika organizovanja i aktivnosti komunista na području opštine, opštinska organizacija ostvaruje idejno, političko i akciono povezivanje i usmeravanje članstva i bazičnih organizacija na bitna pitanja društveno-ekonomskih i političkih odnosa u opštini. Konferencija opštinske organizacije sa svojim opštinskim komitetom, komisijama i drugim razuđenim vidovima aktivnosti ima veliku ulogu u ostvarivanju neposrednog i efektivnog uticaja članstva na formiranje konkretne političke platforme i višestrukog i neprekidnog komuniciranja između baze i svih idejno-političkih centara Saveza komunista. Takva funkcija opštinske organizacije doprinosi da komunisti i njihove bazične organizacije ne budu pod dominantnim pritiskom uže društvene sredine i da se ne pretvore u zastupnike parcijalnih i trenutnih interesa »svog« pogona, fabrike, sela, ustanove i profesije, već da na njihovo opredeljenje i akciju presudno utiču saznanja o celini društvenih, političkih i idejnih kretanja i interesi pokreta kao celine.

Promene u organizacionoj strukturi i načinu delovanja opštinske organizacije već snažno utiču i sve neposrednije će delovati na organizaciju i način rada foruma SK u pokrajinama, republikama i federaciji. Politički centri Saveza komunista imaju sve veće obaveze da blagovremeno reaguju na probleme koji niču u samoupravnoj društvenoj bazi i dobijaju svoj izraz u aktivnostima i inicijativama bazičnih i opštinskih organizacija SK. Oni moraju biti tako komponentni i organizovani da bi mogli da ispolje više stvaralačke

sposobnosti u definisanju jasnih odgovora na aktuelna i vitalna pitanja društvenog razvoja, u sagledavanju realnih mogućnosti i puteva uspešnijeg razvoja društveno-ekonomskog i političkog sistema i samoupravnih društvenih odnosa i u jedinstvenom i efikasnom delovanju na ostvarivanju usvojene politike.

Organizacija SK u JNA, kao integralni deo Saveza komunista Jugoslavije, nosilac je progresivne društvene svesti i inicijator političke akcije za dalje produbljivanje socijalističkog karaktera Armije i jačanje njene borbene spremnosti. Komunisti u redovima Armije predstavljaju nezamenljiv faktor revolucionarnog kontinuiteta u njenom razvoju, u skladu sa samoupravno-demokratskim društvenim odnosima, zahtevima savremenih naučno-tehničkih dostignuća i našim revolucionarno-oslobodilačkim tradicijama. Izlazak na širi društveni prostor i dosadašnji rezultati reforme Saveza komunista jačaju samostalan idejno-politički uticaj organizacije SKJ u JNA na sve vidove i oblike vojnog života. Od posebnog je značaja idejna i politička aktivnost komunista iz Armije u mesnim, opštinskim, pokrajinskim i republičkim organizacijama, u ukupnom delovanju Saveza komunista i u čitavom društvenom životu zemlje. Ta aktivnost predstavlja značajan doprinos realizaciji koncepcije svenarodne odbrane i deluje inspirativno u pravcu transformacije unutararmijskih odnosa u duhu humanističkih tekovina našeg samoupravnog razvoja.

Stalan i što neposredniji uticaj baze Saveza komunista na razradu idejno-političke orijentacije i tekuće politike i na funkcionisanje svih foruma i organa Saveza komunista stvara realne mogućnosti da radnička klasa i samoupravne asocijacije radnih ljudi redovno, i u institucionalnom smislu organizovano utiču na usmerenost, sadržinu i način rada foruma i organizacija Saveza komunista. Tome će zatno doprineti konferencija SK u republikama i Savezna konferencija SKJ kao oblici direktnog demokratskog učešća članstva u formulisanju tekuće politike. Potrebno je razvijati praksu da bazične i opštinske organizacije Saveza komunista, kao i samoupravne i društveno-političke organizacije radnih ljudi, pokreću pitanja i pripremaju nacrt rezolucija i predloge zaključaka o kojima treba da se izjasne konferencije i organi Saveza komunista.

Razvijanje uloge, aktivnosti i radnog povezivanja komisija Saveza komunista od opštinskih organizacija do federacije treba značajno da doprinese jačanju uticaja članstva Saveza. Iskustva koja se stiču u društvenoj i idejno-političkoj praksi treba da utiču na rad organa Saveza, na kristalizaciju i izgrađivanje pogleda i usaglašavanje stavova u političkim centrima Saveza komunista republika i Saveza komunista Jugoslavije.

Jačanje stvarnog i neposrednog uticaja članstva na rad i odlučivanje foruma i organa Saveza, prevazilaženje hijerarhijskih odnosa i novi kvalitet u demokratizaciji delovanja političkih centara SKJ, biće izvor neophodne stabilnosti u dugoročnoj idejno-političkoj orijentaciji koju utvrđuju kongresi i obezbeđivače kontinuitet u delovanju SKJ.

Za takve složenije tokove i odnose postali su uski oni organizacioni okviri u kojima se ranije delatnost Partije jedino mogla ostvarivati. Organizacione promene su samo početni korak u stvaranju šireg polja akcije komunista u borbi za ciljeve samoupravnog socijalizma.

Borba za slobodnu zajednicu udruženih proizvođača, za razvijenije društvo, za stalno obogaćivanje ljudske ličnosti i humaniziranje odnosa — bitna su htenja Programa Saveza komunista. To je ishodište ove Rezolucije o idejno-političkim osnovama daljeg razvoja Saveza komunista Jugoslavije. Koncepcija, ideologija samoupravnog socijalizma, socijalizma sa ljudskim likom, sve dublje ovladava svešću masa, postaje materijalna snaga.

Sadašnji preobražaj Saveza komunista izraz je njegovog daljeg revolucionisanja, osposobljavanja za sadašnju i sledeću etapu socijalističke rekonstrukcije. Isto toliko koliko je živa akcija Saveza komunista vitalni uslov za razvitak samoupravnog socijalizma, toliko je njegov sopstveni preobražaj, reorganizacija, nužan uslov za ostvarivanje te istorijske uloge. To je uslov da on i dalje bude revolucionarna snaga u borbi udruženih proizvođača za samoupravni socijalizam, da ne postane instrument birokratskog konzervativizma.

Uviđajući ovu istorijsku neophodnost, veran svojoj ulozi i revolucionarnim tradicijama, Savez komunista je stupio na put sopstvenog preobražaja.

REZOLUCIJA »SAVEZ KOMUNISTA JUGOSLAVIJE U BORBI ZA RAVNOPRAVNU MEĐUNARODNU SARADNJU, ZA MIR I SOCIJALIZAM«

Deveti kongres SKJ razmotrio je politiku i aktivnost Saveza komunista u borbi za ravnopravnu međunarodnu saradnju, mir i socijalizam. Kongres ocenjuje da su društvena kretanja i razvoj međunarodnih odnosa posle Osmog kongresa potvrdili osnovne stavove Programa SKJ i ispravnost spoljnopolitičke orijentacije Saveza komunista. Kongres odobrava Zaključke Šeste, Sedme i Desete sednice Centralnog komiteta SKJ, na kojima su posebno razmatrana pitanja iz ove oblasti

Na osnovu referata druga Tita i diskusije o pitanjima međunarodnih odnosa i savremene borbe za socijalizam, Deveti kongres SKJ donosi sledeću

REZOLUCIJU

I

1. Razvoj međunarodnih odnosa karakteriše zaoštrena situacija u kojoj se jačanje borbe naroda za nezavisnost, ekonomsku i političku emancipaciju, za njihovo ravnopravno učešće u životu međunarodne zajednice sukobljava sa politikom sile i raznih oblika potčinjavanja. U tom sukobu razvijala se solidarnost naroda i progresivnih snaga i ostvarivalo povezivanje zemalja za stvaranje uslova koji bi olakšavali i ubrzavali dalje demokratske i progresivne društvene preobražaje u svetu. Aktivnost novooslobođenih zemalja značajno je doprinela pozitivnim kretanjima i promenama u svetu.

2. Istorijskoj nužnosti demokratizacije međunarodnih odnosa suprotstavljaju se imperijalističke i hegemonističke snage. Politika sile, pritiska i mešanja u unutrašnje poslove drugih zemalja održava odnose nacionalne neravnopravnosti, političke i ekonomske potčinjenosti, kolonijalizma i neokolonijalizma.

Takva politika dovela je do kritičnog zaošttravanja međunarodne situacije. Potvrdilo se da blokovi i tzv. »ravnoteža snaga« ne predstavljaju pouzdanu osnovu za obezbeđenje trajnog i pravednog mira. Blokofska politika, sa ulogom koju u njoj imaju velike sile, dolazi u sve otvoreniji sukob sa osnovnim interesima međunarodne zajednice, pa i zemalja članica blokova.

Opasnost od nuklearnog uništenja orijentisala je vođe sile na izbegavanje međusobnog sukoba i na politiku sporazumevanja. Ova politika, pored toga što može doprineti očuvanju mira u svetu, sadrži i težnju da se monopolizuje rešavanje krupnih svetskih problema, što otežava ravnopravnu međunarodnu saradnju i, samim tim, učvršćenje mira. Nastavlja se trka u naoružanju i nadmetanje u cilju sticanja novih pozicija, što je praćeno vojnim intervencijama i lokalnim ratovima na raznim kontinentima. Uticaj vojnog faktora u unutrašnjoj i spoljnoj politici znatnog broja zemalja raste u zabrinjavajućim razmerama.

U takvim uslovima otežano je rešavanje životnih problema današnjice kao što su razoružanje i bezbednost, privredni razvoj nedovoljno razvijenih zemalja i drugi. Politika sile i nepostojanje univerzalnosti OUN sprečavaju svetsku organizaciju da, primenom principa sadržanih u Povelji, efikasnije vrši svoju funkciju očuvanja mira, bezbednosti i razvijanja konstruktivne međunarodne saradnje.

3. Savez komunista Jugoslavije smatra da su ostvarenje i obezbeđivanje nezavisnosti i suvereniteta svih naroda osnovna napretka i stabilnog mira, i da zato predstavljaju zajednički interes čitave međunarodne zajednice.

Stabilan i trajan mir moguće je obezbediti samo na osnovi univerzalne primene principa miroljubive koegzistencije, koji uključuju neotuđivo pravo na borbu za nezavisnost i suverenitet, za slobodno odlučivanje o putevima i oblicima unutrašnjeg razvoja i međunarodnog povezivanja svake zemlje. Zato je borba protiv blokofske podele sveta i protiv svakog oblika dominacije bitan sastavni deo borbe za mir i jačanje progresivnih snaga u svetu.

4. Politika nesvrstavanja kao izraz težnje i borbe naroda za nezavisnost i društveni progres, afirmisala se u velikom broju zemalja različitih društvenih sistema i stepena razvika. Polazeći od saznanja da su očuvanje mira, ekonomski razvoj zemalja u razvoju, razoružanje, dekolonizacija, ukidanje svih oblika rasne i druge diskriminacije i drugi krupni problemi današnjice briga i obaveza celokupne međunarodne zajednice, nesvrstane zemlje su, uprkos pritiscima i teškoćama, razvile široku aktivnost za rešavanje ovih problema i zalagale se za doslednu primenu principa miroljubive koegzistencije.

5. Dosadašnja nastojanja da se ubrza razvoj ekonomski nerazvijenih zemalja nisu dala zadovoljavajuće rezultate, u znatnoj meri i zato što nisu naišla na potrebnu podršku razvijenih zemalja. Došlo je do zabrinjavajućeg pogoršavanja ekonomskog položaja zemalja u razvoju i do produblivanja jaza između razvijenih i nerazvijenih delova sveta.

Međunarodne odnose sve više opterećuje jačanje protekcionizma u međunarodnoj trgovini i zatvaranje razvijenih zemalja u ekonomske grupacije koje, diskriminacionim merama, pogoršavaju ekonomski položaj drugih zemalja, naročito zemalja u razvoju, i unose nestabilnost i neizvesnost u svetsku privredu u celini.

Zato se Jugoslavija zalaže za principe i akcije koje će omogućiti ubrzani razvoj ekonomski nerazvijenih zemalja i stvaranje uslova za ravnopravnu međunarodnu ekonomsku saradnju. Obaveza je međunarodne zajednice, a posebno razvijenih zemalja, da se odlučno angažuju u rešavanju ovog problema koji predstavlja jedan od glavnih izvora opasnosti po mir.

6. Savez komunista Jugoslavije se dosledno bori protiv politike sile, dominacije i mešanja u unutrašnje poslove drugih zemalja. Jugoslovenski komunisti odbacuju svako ograničavanje nezavisnosti i suvereniteta, bez obzira odakle dolazi i kojim razlozima se pokušava pravdati. U skladu sa takvim stavovima SKJ je osudio agresiju u Vijetnamu, na Bliskom istoku i u svim drugim prilikama, kao i vojnu intervenciju pet zemalja Varšavskog pakta u ČSSR. Kongres konstatuje da je razvoj događaja potvrdio ispravnost stavova i ocena Desete sednice CK SKJ.

Deveti kongres SKJ konstatuje da se politika ravnopravne i svestrane saradnje socijalističke Jugoslavije sa svim zemljama koje su spremne da se rukovode navedenim načelima, pokazala kao obostrano korisna i kao faktor stabilnosti i mira. Naročito dobri rezultati postignuti su u razvijanju odnosa sa većinom susednih zemalja, bez obzira na razlike u društvenim sistemima. Iskustva potvrđuju da politika ravnopravnosti nacionalnih manjina unapređuje međudržavne odnose i saradnju. U takvim uslovima, omogućuje se nacionalnim manjinama da sve više postaju faktor zbližavanja susednih naroda i zemalja.

Kongres konstatuje da se u poslednje vreme politika NR Bugarske usmerava protiv vitalnih interesa Jugoslavije i posebno makedonskog naroda, što ozbiljno ugrožava normalne odnose između dveju zemalja i zaoštrava situaciju u ovom delu sveta.

Od posebnog je interesa za našu zemlju, kao i za sve zemlje Balkana i oblasti Mediterana, borba protiv svega što ugrožava mir u tim područjima, a za razvijanje svestrane saradnje među tim zemljama i narodima, na principima nezavisnosti, ravnopravnosti i uzajamnog poštovanja.

Polazeći od toga da su pozitivni procesi prevazilaženja blokovske podeljenosti i miroljubive saradnje u Evropi ozbiljno poremećeni, SKJ smatra da je neophodno pojačati napore za razvijanje svestrane saradnje između svih evropskih zemalja, što je, nesumnjivo, od vitalnog interesa za svaku od njih, kao i mira i bezbednosti u svetu.

SKJ će se i ubuduće, u zajednici sa svim antiimperijalističkim i demokratskim snagama, zalagati za učvršćenje nezavisnosti, poštovanja suvereniteta i teritorijalnog integriteta svih zemalja, za ravnopravne odnose među narodima i državama, za slobodni razvoj svake zemlje — kao jedino prihvatljive osnove međunarodnih odnosa. To su sve bitna načela politike nesvrstavanja. Ona, utvrđena Ustavom, jesu izraz i garancija nezavisnosti i suvereniteta socijalističke Jugoslavije, i predstavljaju trajnu osnovu njene celokupne miroljubive međunarodne aktivnosti.

II

7. Burna previranja u raznim delovima sveta svedoče o dubini krize društvenih odnosa zasnovanih na eksploataciji i ugnjetavanju, na potčinjenosti i otuđenju čovekove ličnosti. Snažno se ispoljavaju težnje za razvojem slobodnijih i humanijih odnosa u društvu, među ljudima i narodima. Izvanredno brzi razvitak proizvodnih snaga, naučno-tehnička revolucija i sve veće podružljavanje proizvodnje proširuju objektivne uslove i otvaraju nove mogućnosti za sve potpunije ostvarenje socijalnih, ekonomskih, političkih i kulturnih aspiracija savremenog čoveka.

Snažno je ojačala uloga i uticaj radničke klase kao vodeće snage revolucionarnih i demokratskih preobražaja. Značajno se proširila društvena baza progresivnih i socijalističkih pokreta. U redovima radničke klase, mlade generacije, eksploatisanog seljaštva, inteligencije, jača borba za društveni preobražaj, za neposredni uticaj na upravljanje društvenim poslovima, za punu slobodu kulturnog i naučnog stvaralaštva, za svestrani razvitak ljudske ličnosti. Široka politička angažovanost omladine i studenata dolazi posebno do izražaja u nizu zemalja. Narasle snage društvenog napredka i socijalizma traže da se oblici političkog organizovanja, putevi i metodi borbe, prilagode novim mogućnostima i potrebama.

Ideje socijalizma i njegova pozitivna iskustva snažno su prisutni u traženjima rešenja za sve bitne probleme današnjice kako u razvijenim, tako i u nerazvijenim zemljama.

8. Socijalizam se nalazi u prelomnom istorijskom trenutku u kome njegov dalji razvoj u sve većoj meri zavisi od iznalaženja novih puteva i oblika progresivnog rešavanja vlastitih protivrečnosti. Danas, više nego ikada ranije, dalji uspon socijalizma zavisi od sposobnosti subjektivnih socijalističkih snaga da, u teoriji i praktičnoj politici, izraze sve potrebe novih i konkretnih uslova u kojima deluju, od uspeha u rešavanju svojih unutrašnjih i međusobnih problema i protivrečnosti.

Sva dosadašnja iskustva SKJ ukazuju da borba za demokratiju u unutrašnjim i međunarodnim odnosima postaje jedna od osnovnih komponenti borbe za socijalizam. Oslobođenje proizvođača i građanina u sferi ekonomskih i političkih odnosa, stalno proširivanje ljudskih prava i oslobađanje revolucionarne inicijative i energije masa, obezbeđenje uslova za puni razmah stvaralačkih sposobnosti, postaje sve neophodnija pretpostavka brzog, svestranog, društvenog razvitka.

9. Borba za socijalizam i društveni napredak vodi se u najraznovrsnijim, neravnomernim i složenim uslovima ekonomskog, političkog i kulturnog razvitka. O putevima i oblicima izgradnje socijalističkog društva, organizovanju subjektivnih snaga, utvrđivanju programskih ciljeva i zadataka, moraju slobodno odlučivati neposredni nosioci borbe za socijalizam u svakoj pojedinoj zemlji.

Iz neravnomernosti društvenog razvoja pojedinih zemalja, različitosti njihovih socijalnih i političkih struktura, specifičnosti međunarodnog položaja i niza drugih objektivnih i subjektivnih činilaca radaju se kao zakonita pojava i određene protivrečnosti u interesima zemalja, naroda i pokreta koji se bore za socijalizam, a dolazi i do sukoba tih interesa.

Savez komunista Jugoslavije smatra da su nezavisnost, samostalnost i nemešanje u unutrašnji razvitak i politiku drugih, odgovornost svakog revolucionarnog pokreta pred svojom radničkom klasom i narodom, bezuslovna pretpostavka za razvijanje ravnopravnih odnosa, saradnje i solidarnosti među komunističkim i radničkim partijama, oslobodilačkim i svim drugim progresivnim pokretima. Samo na tim osnovama može izrasti jedinstvo akcije i internacionalistička solidarnost. Jedino tako je moguće efikasno se suprotstavljati nacionalnom i državnom egoizmu i izolovanju od opštih svetskih procesa progresivnog preobražaja i ostvarivati povezivanje i međusobnu saradnju i podršku u borbi protiv imperijalizma i politike sile, za mir, progres i socijalizam.

U borbi za socijalizam nijedna politička partija ili grupacija ne može imati monopol. Svaki pokušaj sužavanja ove borbe na određene političke snage ili samo na određene političke ciljeve, otežava saradnju progresivnih snaga i slabi borbu za socijalizam, mir i napredak u svetu.

Ova načela su bitan sastavni deo savremenih stremjenja i borbe mnogih socijalističkih i drugih progresivnih snaga. Njihovu opravdanost i značaj potvrđuju sva dosadašnja iskustva. Savezu komunista Jugoslavije su neprihvatljive koncepcije o rukovodećoj ulozi jedne partije ili jedne države, kao ni bilo kakvog međunarodnog rukovodećeg centra sa ulogom arbitra. Proglašavanje iskustava jedne zemlje i jedne partije opštom zakonitošću i obaveznim modelom socijalističke izgradnje, prisvajanje prava na idejni monopol i nametanje tzv. viših interesa socijalizma, zatvaranje socijalizma u određene geografske granice koje se poklapaju sa granicama pojedinih država — duboko je suprotno interesima socijalizma. Svi pokušaji koji su u tom pravcu činjeni posle drugog svetskog rata potvrdili su nerealnost i neodrživost takve politike i njenu štetnost za ostvarivanje saradnje i stvarnog jedinstva oslobodilačkih, progresivnih i antiimperijalističkih snaga.

Rukovodeći se ovim načelima, koja su našla izraz i u Beogradskoj i Moskovskoj deklaraciji vlada i partija Jugoslavije i SSSR, 1955. i 1956. godine, kao i u sličnim dokumentima potpisanim sa vladama i partijama drugih zemalja, Savez komunista Jugoslavije će se i ubuduće zalagati za najširu saradnju i solidarnost sa socijalističkim i svim drugim antiimperijalističkim i demokratskim snagama i pokretima u borbi za slobodu, mir, društveni progres i socijalizam.

III

10. Socijalistički preobražaj našeg društva na samopravnoj osnovi, otvorenost prema svetu i orijentacija na uključivanje u međunarodnu podelu rada, omogućuju i traže da naša spoljna politika svestranije odrazi političke, ekonomske, kulturne i druge neposredne i dugoročne interese našeg samopravnog društva, interese svih jugoslovenskih naroda i narodnosti. Zato je potrebno obezbediti veću javnost rada, brže i bolje informisanje i druge uslove za što veći uticaj radnih ljudi, republika, pokrajina, drugih društveno-političkih zajednica i organizacija, radnih kolektiva i njihovih udruženja, na izgrađivanje i sprovođenje spoljne politike SFRJ.

Komunisti u radnim organizacijama i zajednicama koje samostalno nastupaju prema inostranstvu dužni su da svojom aktivnošću, zajedno sa svim radnim ljudima i u skladu sa opštim interesima zajednice, jačaju ulogu i odgovornost organa samoupravljanja i njihovih udruženja u razvijanju raznih vidova saradnje sa partnerima u drugim zemljama.

Sve intenzivnija i složenija društveno-politička i ekonomska kretanja u svetu i naše šire i svestranije uključivanja u međunarodnu zajednicu, nameću potrebu stalnog i organizovanog rada na proučavanju ovih kretanja i pripremanju odgovarajućih kadrova. Naučna saznanja moraju, više nego do sada, biti osnova na kojoj će se graditi naša praktična politika i inicijative, što će doprineti prevazilaženju pojava improvizacije, stihijnosti i rutinerstva u radu. To će takođe, doprineti i našem pravovremenom i adekvatnom reagovanju na ekonomska i politička kretanja u svetu, koja neposredno utiču na vitalne interese naših radnih ljudi i zajednice u celini.

SKJ izražava nepokolebljivu rešenost komunista, radničke klase, radnih ljudi, naroda i narodnosti da stalno jačaju jedinstvo i stabilnost naše državne zajednice, da razvijaju opštenarodnu odbranu, kao sastavni deo samoupravnog društvenog sistema, kao instrument politike nesvrstanoosti i aktivne miroljubive koegzistencije — radi odbrane slobode, nezavisnosti, suvereniteta i teritorijalnog integriteta socijalističke Jugoslavije od svake agresije.

Otvorenost naše zajednice prema spoljnom svetu i naša spremnost na slobodnu razmenu sa svim zemljama, pre svega, cirkulaciju ljudi, ideja i iskustava — izraz je snage našeg slobodnog samoupravnog društva. Kongres smatra da borba za ostvarenje složenih zadataka u sprovođenju naše međunarodne politike i saradnje treba da postane sastavni deo svakodnevnih idejno-političkih aktivnosti članova Saveza komunista Jugoslavije, deo njegove sopstvene reorganizacije i dalje demokratizacije odnosa u našem društvu.

STATUT SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE

I. OPŠTA NAČELA

1. Komunisti Jugoslavije i njihovi savezi u socijalističkim republikama ujedinjeni su u Savez komunista Jugoslavije na zajedničkom programu borbe za ostvarivanje istorijskih interesa i vodeće društvene uloge radničke klase i slobodarskih, socijalističkih stremljenja naroda i narodnosti Jugoslavije.

Savez komunista Jugoslavije je revolucionarna, organizovana i vodeća idejno-politička snaga radničke klase i svih radnih ljudi u njihovoj borbi za socijalizam. Stvaranje besklasnog komunističkog društva je istorijski zadatak i krajnji cilj Saveza komunista Jugoslavije.

Program SKJ utvrđuje ciljeve i osnovne pravce idejno-političkog delovanja svih članova Saveza komunista Jugoslavije.

2. Savez komunista deluje kroz društvenu akciju radnih ljudi zajedno sa svim socijalističkim, stvaralačkim snagama društva okupljenim u Socijalističkom savezu radnog naroda, sindikalnim, omladinskim i drugim društvenim organizacijama, u celokupnom sistemu društvenog samoupravljanja i državne vlasti.

Članstvo u Savezu komunista ne povlači nikakve privilegije ni poseban društveni položaj. Članovi Saveza su ravnopravni sa ostalim građanima u raspravljanju i odlučivanju o društvenim poslovima.

Komunisti se za svoje ideje, politiku i stavove bore snagom svojih ubeđenja i argumenata, svojim zalaganjem, doslednošću i ličnim primerom, svojim stvaralačkim, javnim i neposrednim delovanjem u samoupravnim organizacijama, u društveno-političkim organizacijama, u predstavničkim organima i ostalim demokratskim oblicima društvenog i političkog života. Takvim delovanjem Savez komunista stalno proverava svoju politiku i praksu, svoja gledišta i svoju akciju.

Za svoje društveno delovanje komunisti preuzimaju i snose odgovornost pred radničkom klasom, svojim narodom i jugoslovenskom socijalističkom zajednicom, pred radnim kolektivom u kojem rade, pred građanima društveno-političke zajednice u kojoj žive, pred društveno-političkom organizacijom čiji su članovi.

Rad Saveza komunista i njegovih članova je javan i stalno podložan oceni i kritici radnih ljudi i njihovih samoupravnih i društveno-političkih organizacija.

3. Teorijska i idejna osnova delovanja Saveza komunista je naučni socijalizam, odnosno marksizam i lenjinizam. Jugoslovenski komunisti se prema marksističkoj teoriji aktivno i stvaralački odnose kao prema nauci koja se stalno razvija i obogaćuje savremenom društvenom praksom i novim saznanjima ljudske misli.

Izražavajući živi spoj istorijskih interesa radničke klase, marksističkih naučnih saznanja i revolucionarne prakse, Savez komunista se zalaže za to da rezultati naučne i društvene misli, idejnog i kulturnog stvaralaštva postanu osnova i sastavni deo socijalističke akcije udruženih proizvođača.

4. Pripadnost Savezu komunista Jugoslavije izraz je sopstvenog idejnog i političkog opredeljenja ljudi koji dobrovoljnim uključivanjem u Savez svesno prihvataju obaveze da se bore za programske ciljeve, politiku i stavove Saveza komunista.

Demokratski centralizam je osnovni princip unutrašnjeg života, organizovanja i delovanja Saveza komunista Jugoslavije. Demokratska sadržina toga principa ostvaruje se i potvrđuje razvijanjem takvog sistema odnosa u Savezu komunista Jugoslavije u kojima je član osnovni subjekt u izgrađivanju politike i stavova Saveza i time svesno uzima na sebe odgovornost za njihovo dosledno ostvarivanje.

5. Oblici organizacionog, akcionog i idejno-političkog povezivanja članstva Saveza proizlaze iz podjednako prava i dužnosti svakog člana da organizovano i aktivno deluje na ostvarivanju ciljeva i politike SKJ: u radnoj zajednici u kojoj radi, u društveno-političkom životu mesne zajednice i opštine u kojima živi i u raspravljanju i rešavanju pitanja od šireg društvenog značaja o kojima se formiraju pogledi i stavovi u Savezu komunista socijalističke republike i Savezu komunista Jugoslavije.

6. Komunisti Jugoslavije i njihovi savezi u socijalističkim republikama čine Savez komunista Jugoslavije.

Savez komunista Jugoslavije se razvija i deluje kao jedinstvena organizacija svih članova i njihovih organizacija na području SFRJ na osnovu njihove jedinstvene ideološke orijentacije i političke opredeljenosti u borbi za istorijske interese radničke klase i zajedničke interese naroda Jugoslavije i na osnovu ravnopravnog položaja, samostalnosti i odgovornosti Saveza komunista socijalističkih republika.

Savez komunista Bosne i Hercegovine, Savez komunista Crne Gore, Savez komunista Hrvatske, Savez komunista Makedonije, Savez komunista Slovenije i Savez komunista Srbije sa Savezom komunista Kosova i Savezom komunista Vojvodine — su samostalne organizacije u jedinstvenom Savezu komunista Jugoslavije. Savezi komunista socijalističkih republika snose zajedničku odgovornost za uvrđivanje i sprovođenje politike Saveza komunista Jugoslavije.

Na osnovu Statuta SKJ i u skladu s njim, savezi komunista socijalističkih republika donose svoje statute.

Savez komunista autonomne pokrajine donosi svoj statut na osnovu Statuta Saveza komunista Jugoslavije i Statuta Saveza komunista Socijalističke Republike Srbije.

Gradske i opštinske organizacije Saveza komunista statutarnom odlukom regulišu svoju organizaciju i unutrašnje odnose u skladu sa Statutom SKJ i statutom saveza komunista socijalističke republike, odnosno statutom saveza komunista socijalističke autonomne pokrajine.

Organizacija Saveza komunista u Jugoslovenskoj narodnoj armiji donosi statutarnu odluku, koju potvrđuje Predsedništvo SKJ.

Svi ovi statuti i statutarne odluke sačinjavaju jedinstvenu statutarnu materiju.

7. Kao samostalni i aktivni subjekt koji za svoju aktivnost odgovara svojoj radničkoj klasi i svojim narodima, Savez komunista Jugoslavije doprinosi jačanju socijalizma u svetu i dosledno ostvaruje načela socijalističkog internacionalizma:

stvarnim rezultatima koje postiže u borbi za socijalizam u svojoj zemlji, uz stalan kritički odnos prema vlastitoj socijalističkoj praksi;

istrajnom borbom za mir i društveni progres u svetu, a protiv imperijalizma, politike sile i hegemonizma svake vrste;

neprestanom i aktivnom podrškom svim socijalističkim, antiimperijalističkim i drugim demokratskim snagama i pokretima koji se bore za oslobođenje čoveka i naroda od svih oblika eksploatacije, ugnjetavanja i strane dominacije;

doslednom borbom za uspostavljanje i razvijanje strane i demokratske saradnje među narodima i državama i za njihovo povezivanje na osnovama potpune ravnopravnosti;

razvijanjem aktivne i raznovrsne saradnje i solidarnosti s komunističkim, radničkim i drugim antiimperijalističkim i progresivnim pokretima i partijama na principima ravnopravnosti, samostalnosti i potpunog međusobnog uvažavanja sopstvenih puteva i oblika socijalističkog razvoja

svake zemlje, kao i različitih gledišta i iskustava, što podrazumeva otvorenu, principijelnu i ravnopravnu borbu mišljenja i međusobnu kritiku, a isključuje ideološki monopol bilo koje vrste.

II. ČLAN SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE I ODNOSI U SKJ

8. U Savez komunista Jugoslavije stupaju dobrovoljno, na osnovu sopstvene želje, ljudi koji su svojom društvenom delatnošću pokazali da usvajaju program, statut i politiku Saveza, koji su spremni da se organizovano, odgovorno i dosledno bore za njihovo ostvarenje i koji su svojom društvenom aktivnošću i moralno-političkim kvalitetima stekli poverenje sredine u kojoj žive i rade.

Odluku o prijemu u Savez komunista donosi organizacija na osnovu razmatranja ličnog zahteva pojedinca, odnosno predloga članova Saveza, aktiva komunista, političke ili društvene organizacije, radne zajednice ili organa društvenog samoupravljanja.

Odluku o prijemu može doneti i organ Saveza kad u određenoj društvenoj sredini ne postoji organizacija ili kad je ona raspuštena, odnosno kad odgovarajuća organizacija bilo iz kojih razloga nije u mogućnosti da primi u Savez pojedince koji za to ispunjavaju uslove utvrđene ovim Statutom.

Prijem u članstvo je javan i obavlja se pojedinačno.

Svaki član Saveza pripada jednoj organizaciji, redovno i organizovano učestvuje u njenom radu i društveno-političkim akcijama koje ona pokreće i obavezan je da plaća članarinu.

Slobodnim stupanjem u Savez, aktivnim i stvaralačkim učešćem u izgrađivanju njegove politike, stalnim radom na svom ideološkom i političkom osposobljavanju, komunisti se svesno opredeljuju da sa punim osećanjem odgovornosti ispunjavaju dužnosti koje proizlaze iz uloge i ciljeva Saveza komunista i da dosledno i disciplinovano ostvaruju zaključke organizacije, foruma i organa Saveza.

Komunist je dužan da vlastitim moralnim vrednostima, društvenim ponašanjem i ličnim primerom, reči i delom doprinosi afirmisanju moralnih društvenih normi i socijalističke solidarnosti među radnim ljudima u skladu s ciljevima i principima našeg socijalističkog društva.

U Savezu nema mesta ljudima koji se javnim delovanjem, u praksi, suprotstavljaju razvijanju socijalističkih društvenih odnosa na osnovama samoupravljanja; koji narušavaju samopravna prava radnih ljudi i koji su nosioci birokratske samovolje; koji ispoljavaju nacionalnu netrpeljivost i šovinizam; koji se zalažu za političke oblike buržoaskog društva i za buržoasku ideologiju; koji svoje egoističke interese stavljaju ispred interesa radnih ljudi i naše socijalističke zajednice.

9. Demokratski centralizam izražava suštinu i sistem odnosa u Savezu komunista koji se zasnivaju na:

— takvom položaju člana SKJ koji mu omogućava neprekidno i aktivno učešće u pripremanju i donošenju odluka i stavova na svim stepenima i u svim oblastima delovanja Saveza;

— demokratskom metodu u pripremanju i donošenju stavova, uvažavanju naučnih saznanja, slobodnom iznošenju, suočavanju i borbi mišljenja kroz ravnopravnu, demokratsku i principijelnu raspravu, što onemogućava nametanje volje od strane užih grupa i manjine;

— obaveznosti odluka koje usvoji većina za sve članove i na organizovanom, jedinstvenom delovanju komunista na pretvaranju u život tako donetih odluka;

— samostalnosti, inicijativi i stvaralaštvu člana, svake organizacije, foruma i organa Saveza u njihovoj društveno-političkoj i idejnoj akciji na osnovu Programa, Statuta i politike Saveza;

— odlučujućoj ulozi članstva — neposredno ili preko delegata koje ono bira — u predlaganju, biranju i redovnom obnavljanju sastava svih foruma, organa i radnih tela Saveza;

— stalnom uticaju članstva na program rada, funkcionisanje i sadržinu odluka izbornih organa;

— neposrednoj odgovornosti izbornih organa koji u sklopu svojih funkcija rade samostalno i kolektivno, a njihovi članovi snose za svoj rad kolektivnu i pojedinačnu odgovornost pred biračkim telom;

— stalnom idejno-političkom, akcionom i organizacionom povezivanju, međusobnom informisanju i uzajamnoj odgovornosti za rezultate rada članstva i njegovih foruma i organa, užih i širih delova organizacije i celine Saveza komunista Jugoslavije;

— obavezi užih organizacija da se pridržavaju odluka i stavova širih organizacija, odnosno njihovih foruma i organa, i na obavezi svih organizacija da se pridržavaju programskih ciljeva, statutarnih normi, politike i zaključaka Saveza komunista Jugoslavije;

— javnosti rada i otvorenoj idejno-političkoj akciji članova, svih organizacija, foruma i organa Saveza.

10. U Savezu komunista političke odluke i stavove donose:

— članovi Saveza neposredno na konferencijama odnosno sastancima svojih organizacija u radnim organizacijama, u mesnim zajednicama i jedinicama (ustanovama) Jugoslovenske narodne armije;

— konferencija opštinske (gradske) i njoj odgovarajuće organizacije;

— konferencije organizacija Saveza u Jugoslovenskoj narodnoj armiji i Komitet Konferencije u JNA;

— konferencija Saveza komunista autonomne pokrajine i pokrajinski komitet;

— kongres i konferencija Saveza komunista socijalističke republike i centralni komitet SK republike;

— Kongres i Konferencija Saveza komunista Jugoslavije, Predsedništvo SKJ i njegov političko-izvršni organ.

Izvršni organi donose odluke i preduzimaju mere samo u sklopu svoje izvršne funkcije na osnovu usvojene politike Saveza i stavova organa koji su ih izabrali.

Statutarni i nadzorni organi usvajaju odluke i zaključke samo u delokrugu svog posla i odgovornosti u skladu sa svojom specifičnom funkcijom.

Predlozi i zaključci komisija, savetovanja i drugih oblika okupljanja i idejno-političkog povezivanja komunista dobijaju snagu obaveznosti kada ih usvoji odgovarajuća organizacija, odnosno ovlašćeni organ Saveza.

11. Za odlučivanje u organizacijama Saveza komunista potrebno je prisustvo najmanje polovine članova. Odluka postaje punovažna ako se za nju izjasni većina prisutnih članova.

Za odlučivanje na svim konferencijama, počev od opštinske, kongresima i u organima Saveza komunista potrebno je prisustvo najmanje dve trećine delegata, odnosno članova, a odluka postaje punovažna ako se za nju izjasni većina prisutnih.

12. Svi izborni organi Saveza komunista donose poslovnik o svom radu u kome se utvrđuje postupak u zakazivanju, pripremanju i vođenju sednica, način pretresanja pitanja i predloga koji su na dnevnom redu i način usvajanja zaključaka.

13. Članovi Saveza komunista, njihove organizacije i organi imaju pravo da pokreću i predlažu pitanja koja bi se razmatrala na konferencijama, kongresima i u organima Saveza komunista i da svoja mišljenja iznose u vidu predloga rezolucija i odluka s potrebnim obrazloženjem. Organizacije, forumi i organi Saveza komunista odnose se na isti način prema predlozima svih društveno-političkih i samoupravnih organizacija radnih ljudi.

Poslovnikom foruma, odnosno organa utvrđuje se postupak koji je potreban prilikom razmatranja predloga organizacija SK i predloga društveno-političkih i samoupravnih organizacija radnih ljudi.

14. Pre nego što se Kongres, odnosno Konferencija Saveza komunista Jugoslavije izjasni o dokumentima koji imaju programski ili statutarni karakter ili onim u kojima se predlažu bitne promene politike Saveza komunista u određenim oblastima društvenog života, organi Saveza komunista su obavezni da takve predloge s potrebnom argumentacijom stave na diskusiju u Savezu komunista i javnosti. Oni su dužni da razmotre svaki predlog i kritičku primedbu koji su izneti u diskusiji, da se o njima izjasne i da iznesu razloge zbog kojih ne prihvataju određena mišljenja.

15. Član ima pravo da u svojoj organizaciji i na drugim organizovanim skupovima komunista iznosi svoje mišljenje o stavovima i političkom ponašanju drugih komunista, svakog izbornog organa i njihovih članova i da ih kritikuje. Svoje tvrdnje komunista je dužan da obrazloži. Za mišljenja i kritike koje je izneo u Savezu komunista član ne može snositi političku odgovornost.

16. Snosi političku odgovornost onaj član koji se posluži neistinom i dezinformacijama da bi politički i moralno diskvalifikovao druge ljude. Napad na principe, programske ciljeve i idejno-političku platformu Saveza komunista povlači isključenje iz Saveza komunista.

17. Prilikom raspravljanja i odlučivanja u Savezu komunista, član ima pravo da zadrži svoje mišljenje. Stav koji je usvojen obavezan je za sve članove dok se ne izmeni po utvrđenom demokratskom postupku.

Ako se član, na osnovu stečenih iskustava i novih saznanja, uverio da usvojeni stav nije adekvatan, pa o tome traži ponovnu diskusiju — organizacija, odnosno izborni organ ocenjuje da li postoje stvarni razlozi za obnavljanje diskusije o ponovnom ispitivanju stava koji je u pitanju. O svom zaključku dužni su da obaveste predlagača.

Grupaško i frakcionaško delovanje nespojivi su sa članstvom u Savezu komunista.

18. Izbori u Savezu komunista ostvaruju se na osnovu ovih principa:

— Svi forumi i organi Saveza komunista su izborni;

— Tajnim glasanjem biraju se: članovi konferencije opštinske (gradske) i njima odgovarajuće organizacije i njihovi izvršni organi; članovi konferencija svih organizacija Saveza komunista u JNA i njihovi izvršni organi; članovi konferencije Saveza komunista autonomne pokrajine i pokrajinski komitet; delegati konferencije i kongresa i članovi centralnog komiteta i drugih organa Saveza komunista socijalističke republike; delegati Konferencije i Kongresa Saveza komunista Jugoslavije, članovi Predsedništva SKJ, Komisije za statutarne pitanja SKJ i Nadzornog odbora SKJ. Način izbora ostalih organa i tela utvrđuje se statutima i statutarnim odlukama Saveza komunista socijalističkih republika, pokrajinskih, gradskih, opštinskih i drugih organizacija;

— Članstvo Saveza kandiduje i neposredno bira organe svoje organizacije i članove konferencije opštinske organizacije. Na osnovu predloga članstva, konferencija opštinske organizacije bira svoje organe, delegate za pokrajinsku konferenciju, za kongres i konferenciju Saveza komunista socijalističke republike i Saveza komunista Jugoslavije i kandiduje članove za organe Saveza komunista pokrajine, Saveza komunista socijalističke republike i Saveza komunista Jugoslavije. Statutom Saveza komunista republike, ili odlukom centralnog komiteta Saveza komunista republike može se utvrditi da organizacije SK u radnim organizacijama mogu vršiti direktno kandidovanje za navedene forume i organe, a kandidate verifikuje opštinska konferencija.

— Kandidovanje članova za forume i organe Saveza vrši se posle diskusije o zadacima foruma, odnosno organa koji se biraju i posle usvajanja kriterijuma na osnovu kojih se vrši kandidovanje;

— Svaki član može biti izabran u svaki forum, organ i telo Saveza ako mu članstvo izrazi poverenje. Za svaki izbor potreban je prethodni lični pristanak kandidata;

— Član ne može u isto vreme obavljati izvršnu funkciju u Savezu komunista i u organu vlasti; po pravilu, član ne može u isto vreme obavljati izvršnu funkciju u Savezu komunista i društveno-političkoj organizaciji;

— Redovni izbori foruma i organa vrše se u rokovima koji su utvrđeni Statutom SKJ, statutima SK republika i pokrajina i statutarnih odluka gradskih i opštinskih organizacija. Prilikom redovnog izbora sastav organa obavezno se obnavlja najmanje za jednu trećinu;

— Član ne može biti biran u isti izvršni organ Saveza više od dva puta uzastopno;

— Pored redovnih izbora mogu se vršiti delimični ili potpuni izbori pojedinih organa kada biračko telo utvrdi da je to potrebno;

— Broj članova izbornih organa utvrđuje biračko telo, osim u slučaju kad je to ovim Statutom drugačije utvrđeno;

— Ako na kandidatskoj listi ima više kandidata od broja koji se bira, izabrani su oni kandidati koji su dobili najveći broj glasova, ali pri tome moraju imati više od polovine glasova prisutnih članova biračkog tela. Ako kandidatska lista ne sadrži više kandidata od broja koji se bira, izabrani su oni kandidati koji su dobili dvotrećinsku većinu glasova;

— Ako prilikom glasanja nije izabran potreban broj članova organa, naknadno se bira onoliko kandidata koliko je potrebno do popune utvrđenog broja na način koji se određuje poslovnikom, odnosno odlukom biračkog tela.

19. Konferencija opštinske organizacije i organi Saveza komunista mogu poveriti pojedinim članovima SKJ poslove i zadatke van okvira organizacije kojoj oni pripadaju. U takvom slučaju, konferencija opštinske organizacije, odnosno organ Saveza mogu zahtevati od odgovarajuće organizacije da članove koji su u pitanju oslobodi za određeni period nekih tekućih obaveza u toj organizaciji.

Organizacija može osloboditi obaveze prisustvovanja svojim sastancima i drugih oblika aktivnosti one svoje članove koji su sprečeni da izvršavaju određene obaveze zbog bolesti, starosti ili drugih opravdanih ličnih i porodičnih razloga.

20. Svaki izborni organ Saveza može podneti kolektivnu, a njegovi članovi pojedinačnu ostavku.

Članovi organa Saveza podnose ostavku kada ne mogu uzeti na sebe odgovornost za izvršenje zadataka koji su im povereni i kada ne prihvataju ocene i stavove organa čiji su članovi. Izborni organ može izneti mišljenje o ostavci svoga člana, ali ga ne može obavezati da povuče ostavku.

Izborni organ podnosi kolektivnu ostavku kada oceni da ne može uspešno ostvarivati svoju funkciju i zadatke koji su mu povereni, kada nije u mogućnosti da normalnim demokratskim postupkom ostvari unutrašnje jedinstvo u stavovima i akciji ili kada je iz drugih razloga onemogućen u svom radu. Odgovarajuće biračko telo, odnosno forum razmatra kolektivnu ostavku i odlučuje da li da je prihvati.

21. Organizacije i forum razrešavaju dužnosti odnosno smenjuju organe koje biraju ili pojedine njihove članove kada ocene da oni nisu spremni da uspešno izvršavaju svoju funkciju, da ne deluju u skladu sa usvojenom politikom ili da svojim postupcima narušavaju jedinstvo u akciji i ugled Saveza komunista.

Konferencija opštinske organizacije i svaki organ Saveza imaju pravo da utvrđuju ličnu odgovornost svog člana za rad i političko ponašanje u celini i da ga, kada ocene da je to potrebno, razreše dužnosti.

Organizacije Saveza mogu opozvati one članove konferencije opštinske organizacije koje su birale kada utvrde da ne deluju u skladu s politikom Saveza komunista, da ignorišu mišljenja, predloge i kritike članova ili da su neaktivni kao članovi konferencije.

22. Kolektivna ili pojedinačna ostavka, razrešavanje dužnosti i opoziv povlače ponovne izbore — potpune ili delimične. Takvi izbori sprovode se na osnovu istih principa i po istom postupku koji važe za redovne izbore.

23. Svaki organ Saveza redovno podnosi izveštaj o svom radu organizaciji, odnosno forumu koji ga bira. Konačna ocena izveštaja utvrđuje se glasanjem. Ako većina članova organizacije, odnosno foruma prilikom razmatranja izveštaja ne odobri rad organa, otvara se diskusija, a zatim glasanje o poverenju organu. Ako se izglasa nepoverenje, vrši se ponovni izbor tog organa.

24. Kada postupci i političko ponašanje određenog člana nisu u skladu s programskim ciljevima, statutarnim normama, politikom i usvojenim zaključcima Saveza, organizacija:

— kritikuje člana i ukazuje mu na posledice takvog ponašanja;

— javno se ograđuje od shvatanja i postupaka svog člana, kada oceni da je to potrebno;

— svoje upozorenje članu zbog određenih postupaka izražava izricanjem opomene.

Kada član svojim javnim delovanjem i shvatanjima dođe u sukob s idejno-političkom platformom i statutarnim normama Saveza, organizacija ga isključuje iz Saveza komunista.

U izuzetnim slučajevima, odluku o isključenju člana može doneti organ Saveza komunista. Isključeni član može se žaliti svim forumima, odnosno organima Saveza komunista u socijalističkoj republici koji se bave rešavanjem žalbi, pridržavajući se redosleda i postupka koji se utvrđuju statutom Saveza komunista socijalističke republike.

25. Kada se pokrene pitanje moralne i političke odgovornosti člana SKJ za određene postupke, organizacija može obrazovati drugarsko veće, koje u vezi s tim rasvetljava okolnosti i utvrđuje činjenično stanje, traži i suočava sva potrebna mišljenja o pitanjima koja se razmatraju i na osnovu toga ocenjuje da li postoji i kakva je moralna i politička odgovornost člana koji je u pitanju. Drugarsko veće donosi o tome zaključke s kojima upoznaje toga člana i organizaciju Saveza komunista.

Ovo veće može predlagati i isključenje iz Saveza, a odluku o isključenju donosi organizacija.

Organizacija i član čiji se postupci razmatraju sporazumno određuju sastav drugarskog veća.

Član se može žaliti organizaciji na zaključak drugarskog veća.

26. Organizacija može skinuti s evidencije člana koji duže vreme, bez opravdanih razloga, ne učestvuje u životu i delatnosti Saveza. O tom zaključku organizacija obaveštava člana. Ako član na to stavi prigovor, organizacija u njegovom prisustvu ponovo razmatra svoju odluku.

Organ SK može skinuti sa evidencije člana koji duže vreme nije povezan ni u jednoj organizaciji SK.

27. Član ima pravo da lično učestvuje kada se raspravlja i odlučuje o njegovom radu i postupcima i kada se donose druge odluke koje se neposredno njega tiču.

28. Član može po svojoj volji istupiti iz Saveza komunista.

29. Kada cela organizacija ne živi i ne deluje u skladu s Programom i Statutom SKJ ili kada ne može da obezbedi osnovne uslove za društveno-političku i idejnu akciju, onda se ona raspušta. Odluku o raspuštanju donosi konferencija opštinske i njoj odgovarajuće organizacije. Na ovu odluku organizacija se može žaliti centralnom komitetu Saveza komunista republike, čija je odluka konačna.

Posle raspuštanja organizacije utvrđuje se odgovornost svakog pojedinog člana i odlučuje o njegovom članstvu.

30. U statutima Saveza komunista socijalističkih republika utvrđuje se koji forum, u kakvoj situaciji i kojim postupkom može da raspusti konferenciju opštinske organizacije ili organizacije sličnog značaja.

III. ORGANIZOVANOST ČLANSTVA

31. Komunisti se organizuju tamo gde razvijaju društveno-političku i idejnu aktivnost — u radnim i društveno-političkim zajednicama.

32. Osnovna statutarna prava i obaveze član SKJ ostvaruje:

a) u organizaciji Saveza komunista u radnoj organizaciji, koja objedinjava i usmerava delatnost komunista na svim bitnim pitanjima razvoja radne zajednice, na ostvarivanju društveno-ekonomskih i političkih odnosa zasnovanih na neposrednom samoupravnom odlučivanju radnika i raspodeli dohotka prema rezultatima rada, na jačanju odlučujućeg uticaja proizvođača na svim područjima društvene delatnosti u opštini i širim društveno-političkim zajednicama;

b) u organizaciji Saveza komunista u mesnoj zajednici, koja objedinjava, usklađuje i usmerava delatnost svih članova Saveza koji žive u određenom delu grada, naseljima i selima, a radi njihove potpune angažovanosti u Socijalističkom savezu i drugim društvenim organizacijama, u čitavom društvenom i političkom životu svoje sredine, opštine i širih društveno-političkih zajednica;

c) u organizaciji Saveza komunista u jedinici (ustanovi) Jugoslovenske narodne armije, koja razvija delatnost svojih članova radi ostvarivanja politike SKJ i zadataka komunista koji proizlaze iz funkcije, karaktera i zadataka Jugoslovenske narodne armije.

Organizacije Saveza komunista usvajaju odluke i stavove na konferencijama, na kojima učestvuje čitavo članstvo ili delegati koje ono neposredno bira.

Konferencija bira sekretarijat organizacije, koji se bavi organizovanjem rada na pripremanju konferencije i na sprovođenju njenih zaključaka.

Pored pomenutih stalnih formi organizovanosti članstva, organizacije stvaraju i razvijaju druge oblike idejno-političnog života i delovanja komunista, kao što su: komisije, savetovanja, zborovi komunista, seminari, radne grupe itd.

33. Komunisti iz radnih organizacija i Jugoslovenske narodne armije dužni su da aktivno i organizovano deluju u mesnoj i opštinskoj organizaciji Saveza komunista i u društveno-političkom životu opštine.

34. Svi članovi Saveza komunista koji rade i žive na području opštine i sve njihove organizacije udružuju se u opštinsku organizaciju Saveza komunista, koja deluje kao jedinstvena celina u organizacionom, idejno-političkom i akcionom pogledu. Ona povezuje i objedinjava rad svih organizacija i oblika aktivnosti Saveza komunista i svojim zaključcima i stavovima usmerava delovanje komunista na bitna idejno-politička pitanja razvoja društveno-ekonomskih i političkih odnosa u opštini i širim društveno-političkim zajednicama.

Opštinska organizacija donosi svoje odluke na opštinskoj konferenciji, koja se bira svake druge godine i u tom periodu deluje u stalnom sastavu.

Konferencije biraju svoje izvršne organe, nadzorni i statutarni organ, osnivaju komisije i druga radna tela i imenuju njihov sastav.

35. Organizacije, forumi i organi Saveza stvaraju aktive radi dogovaranja i usmeravanja idejno-političke akcije komunista na pojedinim područjima društvenog života, u određenim društvenim organizacijama i u onim ustanovama i drugim radnim zajednicama u kojima se ne osniva organizacija SK. U sklopu utvrđene politike SKJ i zaključaka njegovih foruma, aktivni usvajaju stavove koji su obavezni za sve komuniste koji pripadaju određenom aktivu.

36. Na osnovu Statuta SKJ i statuta Saveza komunista socijalističke republike opštinska organizacija donosi svoju statutarnu odluku, u kojoj konkretno utvrđuje broj članova i način izbora i konstituisanja opštinske konferencije, oblike

organizovanja, okupljanja i akcionog povezivanja komunista i međusobne odnose između opštinske konferencije, njenih organa i radnih tela i organizacija Saveza komunista u opštini u procesu pripremanja i sprovođenja odluka. Statutarnu odluku opštinske organizacije SK usvaja opštinska konferencija.

IV. SAVEZ KOMUNISTA AUTONOMNE POKRAJINE

37. Članovi Saveza komunista, odnosno opštinske organizacije SK na području autonomne pokrajine udružuju se u Savez komunista Socijalističke Autonomne Pokrajine Vojvodine, odnosno Savez komunista Socijalističke Autonomne Pokrajine Kosovo.

38. Na osnovu Programa, politike i Statuta Saveza komunista Jugoslavije i politike i Statuta Saveza komunista Srbije, a u skladu s društveno-političkim, ekonomskim, kulturnim i nacionalnim uslovima i potrebama razvoja autonomne pokrajine kao šire samoupravne društveno-političke zajednice, pokrajinska organizacija Saveza komunista samostalno utvrđuje i ostvaruje svoje zadatke.

39. Savez komunista autonomne pokrajine sastavni je deo Saveza komunista Srbije i Saveza komunista Jugoslavije. U skladu s tim, pokrajinska organizacija Saveza komunista aktivno učestvuje u formiranju celokupne politike Saveza komunista Srbije i Saveza komunista Jugoslavije i odgovorna je za njeno ostvarivanje.

40. Na osnovu Statuta SKJ i Statuta SK Srbije, Savez komunista autonomne pokrajine donosi svoj statut.

41. Forum organizacije Saveza komunista autonomne pokrajine je pokrajinska konferencija, koja bira pokrajinski komitet, nadzorni odbor i komisiju za statutarna pitanja, osniva druge komisije i radna tela i imenuje njihov sastav.

Način konstituisanja i rada pokrajinske konferencije, zadaci njenih organa i njihovi međusobni odnosi utvrđuju se statutom pokrajinske organizacije.

V. SAVEZ KOMUNISTA SOCIJALISTIČKE REPUBLIKE

42. Savez komunista socijalističke republike čine svi članovi koji u toj republici žive.

Članovi Saveza komunista socijalističke republike su u isto vreme članovi Saveza komunista Jugoslavije.

43. Polazeći od interesa radničke klase, naroda i narodnosti — svih radnih ljudi koji žive na području republike, Savez komunista republike samostalno izrađuje politiku u skladu sa programskim ciljevima i opštom politikom Saveza komunista Jugoslavije. Savezi komunista republika daju inicijativu i predloge za dalje razvijanje politike i usavršavanje prakse Saveza komunista Jugoslavije u celini.

44. Savezi su ravnopravno zastupljeni u Predsedništvu SKJ i u stalnom delu Konferencije SKJ. Oni kandiduju i biraju članove centralnih organa SKJ.

45. Forumi Saveza komunista socijalističke republike su kongres i konferencija. Kongres bira centralni komitet i druge organe.

46. U statutu Saveza komunista socijalističke republike utvrđuje se ustrojstvo organizacija, foruma i organa Saveza, razrađuju njihovi međusobni odnosi, način konstituisanja i rada kongresa i konferencije, funkcije, način izbora i zadaci organa koje bira kongres i druga pitanja od značaja za delovanje i razvoj Saveza komunista socijalističke republike. Statuti Saveza komunista republika usaglašavaju se sa Statutom SKJ.

VI. ORGANIZACIJA SAVEZA KOMUNISTA U JUGOSLOVENSKOJ NARODNOJ ARMII

47. Organizacije Saveza u JNA su integralni deo Saveza komunista Jugoslavije.

Komunisti — pripadnici JNA posebno se organizuju i unutar Jugoslovenske narodne armije radi ostvarivanja zadataka koji proizlaze iz funkcije i karaktera JNA.

48. Statutarnom odlukom koju donosi Konferencija organizacije Saveza komunista u JNA, utvrđuju se način konstituisanja i rada Konferencije, zadaci njenih organa i tela i njihovi međusobni odnosi, kao i struktura i organizaciono uređenje organizacija Saveza u JNA i oblici njihovog organizacionog povezivanja s drugim organizacijama SKJ.

Položaj člana, unutrašnji život i delatnost organizacija u JNA zasnivaju se na Statutu i politici Saveza komunista Jugoslavije.

49. Konferencija organizacije SK u JNA bira komitet kao političko-izvršni organ, nadzorni i statutarni organ, osniva komisije i druga radna tela i imenuje njihov sastav, Ovi organi i tela rade na ostvarivanju zaključaka Konferencije i zadataka koji proizlaze iz politike Saveza komunista Jugoslavije u celini.

Konferencija organizacije Saveza u JNA bira odgovarajući broj članova centralnih organa SKJ.

50. Predsedništvo SKJ redovno razmatra i usmerava delatnost organizacija SKJ u Jugoslovenskoj narodnoj armiji i o tome izveštava Kongres i Konferenciju SKJ.

Predsedništvo SKJ imenuje jedan broj članova Konferencije Saveza u JNA iz sastava drugih organa SKJ.

51. Centralni komiteti Saveza komunista socijalističkih republika ostvaruju redovnu idejno-političku i akcionu povezanost sa organizacijama Saveza komunista u jedinicama JNA koje se nalaze na području republike; informišu se o njihovom radu i drže ih u kursu aktivnosti i problema kojima se bavi Savez komunista republike radi zajedničkog i usklađenog delovanja na ostvarivanju politike Saveza.

52. Organi pokrajinskih, gradskih i opštinskih organizacija ostvaruju na svom području stalnu i neposrednu saradnju sa odgovarajućim organima i organizacijama Saveza u JNA.

VII. CENTRALNI FORUMI I ORGANI SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE

a) Kongres SKJ

53. Kongres SKJ je najviši forum Saveza komunista Jugoslavije koji javno razmatra i ocenjuje aktivnost i razvoj Saveza između dva kongresa; određuje programsku orijentaciju i politiku Saveza o bitnim pitanjima socijalističkog razvoja zemlje i osnovne pravce njegovog delovanja na međunarodnom planu; donosi, menja i dopunjava Program i Statut SKJ; bira Predsednika SKJ i verifikuje sastav Predsedništva SKJ, Komisije za statutarna pitanja i Nadzornog odbora i ocenjuje njihov rad.

54. Krajnji rok za redovno održavanje Kongresa SKJ je pet godina.

Odluku o sazivanju Kongresa donosi Predsedništvo najmanje tri meseca pre početka rada Kongresa. U odluci se utvrđuje predlog dnevnog reda i način priprema za Kongres.

Delegati za Kongres biraju se proporcionalno broju članova Saveza, na način koji je utvrđen ovim Statutom, a prema merilima koja svojom odlukom utvrđuje Predsedništvo SKJ.

Članovi centralnih organa SKJ imaju sva prava delegata na Kongresu, izuzev glasanja o izveštaju i razrešnici svog organa.

55. Vanredni kongres SKJ saziva Predsedništvo po svojoj inicijativi, na zahtev Konferencije SKJ ili na zahtev kongresa Saveza komunista jedne socijalističke republike.

Dnevni red i način priprema vanrednog kongresa predlaže inicijator njegovog sazivanja.

Odluku o sazivanju vanrednog kongresa dužno je da donese Predsedništvo SKJ najdalje tri meseca posle postavljenog zahteva.

b) Konferencija SKJ

56. Između dva kongresa, Konferencija razmatra rad Saveza komunista, razrađuje i definiše tekuću politiku na osnovu sagledavanja potreba prakse, a u okviru smernica Kongresa; raspravlja o najvažnijim pitanjima iz pojedinih područja društvenog života i međunarodnih odnosa o kojima Savez treba da formuliše određenu političku platformu; ocenjuje rad Predsedništva i drugih organa SKJ; verifikuje promene u njihovom sastavu na osnovu izbora izvršenog u savezima komunista socijalističkih republika i pokrajina. Te promene između dva kongresa ne mogu preći jednu trećinu ukupnog sastava ovih organa.

57. Konferencija se saziva obavezno jedanput godišnje, a izuzetno i u kraćim vremenskim razmacima.

58. Za svako zasedanje Konferencije SKJ biraju se tri četvrtine delegata na opštinskim konferencijama, na način koji je utvrđen ovim Statutom i proporcionalno broju članova Saveza, a prema merilima koja svojom odlukom utvrđuje Predsedništvo SKJ.

Na osnovu izvršenog kandidovanja i izbora u savezima komunista republika i autonomnih pokrajina, Kongres SKJ određuje jednu četvrtinu delegata Konferencije čije punomoćje traje do sledećeg kongresa. Između dva kongresa može se menjati najviše jedna trećina delegata Konferencije koje je izabrao Kongres, i to na način koji se primenjuje prilikom promena u sastavu Predsedništva SKJ i drugih centralnih organa.

Svi delegati Konferencije imaju isti status i jednaka prava.

Članovi centralnih organa SKJ imaju sva prava delegata na Konferenciji, izuzev glasanja o izveštaju svog organa.

59. Odluku o sazivanju Konferencije donosi Predsedništvo SKJ najmanje dva meseca pre njenog održavanja. Odluka sadrži i predlog dnevnog reda i utvrđuje način priprema za Konferenciju.

Konferencija se obavezno saziva i na zahtev konferencije Saveza komunista jedne socijalističke republike.

60. Ako između Konferencije SKJ i Predsedništva SKJ dođe do nesaglasnosti u ocenama i stavovima o pitanjima koja su od bitnog značaja za ostvarivanje uloge i politike SKJ, odnosno kad Predsedništvo ne može uzeti na sebe odgovornost za izvršavanje određenih zaključaka Konferencije, bira se zajednička komisija Konferencije SKJ i Predsedništva SKJ koja radi na rasvetljavanju suštine spornih pitanja i na usaglašavanju stavova. Najkasnije posle šest meseci saziva se Konferencija u istom sastavu, na kojoj se ponovno razmatraju sporna pitanja na osnovu analize i predloga koje je pripremila zajednička komisija. Ako se i na tom zasedanju Konferencije ne usaglase ocene i stavovi, Predsedništvo SKJ dužno je da sazove vanredni kongres, koji o tome donosi meritorne političke odluke.

c) Predsedništvo SKJ

61. Kao organ Saveza komunista Jugoslavije između dva kongresa, Predsedništvo SKJ deluje na osnovu političkih smernica Kongresa i zaključaka Konferencije, odgovara za njihovo sprovođenje i donosi potrebne političke odluke; razmatra aktuelna pitanja politike i prakse SKJ i usmerava

celokupnu delatnost Saveza; demokratskim putem usaglašava gledišta i blagovremeno utvrđuje konkretne stavove o svim problemima društvenog razvoja na čijem rešavanju sve organizacije i čitavo članstvo treba da deluju u jedinstvenom pravcu; razrađuje politiku, pokreće i usmerava akcije Saveza na međunarodnom planu; razmatra inicijative i predloge organizacije, foruma i organa Saveza. Između dva kongresa, Predsedništvo predstavlja Savez komunista Jugoslavije u zemlji i u odnosima sa inostranim partijama i pokretima.

Za svoju aktivnost između dva kongresa Predsedništvo odgovara Kongresu. Za svoj rad između zasedanja Konferencije Predsedništvo odgovara Konferenciji.

Predsedništvo SKJ usvaja političke odluke i stavove na svojim sednicama.

62. U Predsedništvo SKJ bira se jednak broj članova Saveza komunista s područja svake socijalističke republike i odgovarajući broj s područja Saveza komunista Autonomne Pokrajine Vojvodine i Saveza komunista Autonomne Pokrajine Kosovo.

63. Na osnovu jedinstvenog kriterija i primenom razrađene demokratske procedure u skladu sa odredbama ovog Statuta, opštinske konferencije predlažu kandidate za članove Predsedništva SKJ. Kongres Saveza komunista socijalističke republike vrši izbor članova predsedništva s područja svoje republike, a Kongres SKJ vrši verifikaciju izbora i promena u sastavu članova Predsedništva SKJ. Kongres SKJ utvrđuje postupak oko verifikacije izbora poslovnikom ili odlukom.

Predsednici centralnih komiteta Saveza komunista socijalističkih republika su po funkciji članovi Predsedništva SKJ.

64. Sednice Predsedništva sazivaju se na inicijativu Predsednika SKJ, političko-izvršnog organa, komisija SKJ ili centralnog komiteta Saveza komunista jedne socijalističke republike.

65. Predsedništvo bira političko-izvršni organ, obrazuje komisije i druga radna tela i imenuje njihov sastav.

Političko-izvršni organ i komisije deluju u okviru svoje funkcije i zadataka koje im određuje Predsedništvo i za svoj rad odgovaraju Predsedništvu.

Svojim poslovnikom Predsedništvo bliže utvrđuje unutrašnju organizaciju i metod svoga rada. Predsedništvo objavljuje svoj poslovnik.

d) Predsednik SKJ

66. Predsednik SKJ rukovodi radom Predsedništva; saziva i predsedava sednicama Predsedništva; pokreće pitanja koja treba raspravljati u Predsedništvu, na Konferenciji i na Kongresu SKJ; otvara Kongres i zasedanja Konferencije i predsedava im do konstituisanja njihovog radnog predsedništva; ostvaruje stalnu povezanost s aktivnostima Saveza komunista socijalističkih republika; predstavlja Savez komunista Jugoslavije u odnosima s drugim komunističkim, radničkim i progresivnim partijama i oslobodilačkim pokretima i iznosi i zastupa ocene i stavove Saveza komunista Jugoslavije o svim važnijim pitanjima njegove politike i prakse.

67. Za svoj rad Predsednik SKJ odgovara Kongresu, Konferenciji i Predsedništvu Saveza komunista Jugoslavije.

e) Komisija za statutarna pitanja SKJ

68. Komisija za statutarna pitanja daje tumačenja odredaba Statuta SKJ; ukazuje na eventualnu neusaglašenost pojedinih odredaba statuta Saveza komunista socijalističkih republika s normama i odredbama Statuta SKJ i u vezi s tim daje svoje predloge; sistematski prati i analizira primenu Statuta SKJ u životu i delatnosti Saveza komunista i predlaže potrebne mere Predsedništvu, Konferenciji i Kongresu SKJ radi dosledne primene statutarnih normi i uklanjanja pojava narušavanja odredaba Statuta;

na osnovu sopstvenih saznanja i inicijativa članstva i organizacija Saveza komunista priprema za Kongres SKJ predloge za promene i dopune Statuta.

Članovi, organizacije, forumi i organi mogu se obraćati Komisiji sa zahtevom za ocenu statutarnosti pojedinih odluka i postupaka u Savezu komunista Jugoslavije.

69. Komisija odgovara za svoj rad Kongresu i Konferenciji SKJ, koji razmatraju izveštaj o njenoj aktivnosti.

70. Kandidovanje i izbor članova Komisije vrše se na način koji se primenjuje prilikom kandidovanja i izbora članova Predsedništva SKJ.

Predsednici organa Saveza komunista socijalističkih republika koji se bave statutarnim pitanjima i predsednik Komisije za statutarna pitanja Konferencije SK u Jugoslovenskoj narodnoj armiji su po funkciji članovi Komisije za statutarna pitanja SKJ.

71. Komisija iz svojih redova bira predsednika i sekretara Komisije.

Sednice Komisije saziva predsednik po svojoj inicijativi, na predlog članova Komisije, Predsedništva SKJ ili centralnog komiteta SK socijalističke republike, odnosno njegovog organa koji se bavi statutarnim pitanjima.

72. Predsedništvo SKJ je dužno da na svojim sednicama razmatra pitanja koja pokreće i predloge koje daje Komisija za statutarna pitanja SKJ.

f) Nadzorni odbor SKJ

73. Nadzorni odbor SKJ sistematski prati i analizira ostvarivanje politike finansiranja Saveza i vrši nadzor nad raspodelom i trošenjem finansijskih sredstava kojima raspolažu centralni organi SKJ.

74. Nadzorni odbor razmatra kretanje i raspodelu članarine, predlaže Predsedništvu SKJ donošenje odgovarajućih odluka iz oblasti finansijskog i materijalnog poslovanja i mere za uklanjanje uočenih slabosti u tom poslovanju.

75. Nadzorni odbor podnosi izveštaj Konferenciji i Kongresu SKJ o svom radu, o ostvarivanju politike finansiranja Saveza i o finansijskom i materijalnom poslovanju centralnih organa Saveza.

76. Kandidovanje i izbor članova Nadzornog odbora vrši se na način koji se primenjuje prilikom kandidovanja i izbora članova Predsedništva SKJ i članova Komisije za statutarna pitanja SKJ.

Predsednici nadzornih organa Saveza komunista republika i organizacije Saveza komunista u JNA su po položaju članovi Nadzornog odbora Saveza komunista Jugoslavije.

77. Nadzorni odbor bira iz svojih redova predsednika i sekretara Odbora.

Sastanke Odbora saziva predsednik po svojoj inicijativi, na predlog članova Odbora, Predsedništva SKJ ili na zahtev centralnog komiteta SK jedne socijalističke republike, odnosno njegovog organa koji se bavi ovim pitanjima.

g) Štampa Saveza komunista Jugoslavije

78. U skladu sa svojom idejno-političkom ulogom, programskim ciljevima i politikom, Savez komunista Jugoslavije osniva novinsko-izdavačka preduzeća i ustanove, izdaje listove, časopise i druge publikacije.

79. Listovi i časopisi SKJ su sredstva informisanja, javnog delovanja, demokratskog suočavanja mišljenja i iskustava u procesu izgrađivanja i ostvarivanja gledišta i politike Saveza komunista.

80. U svojstvu svojih organa, Savez komunista Jugoslavije izdaje list »Komunist« i časopis »Socijalizam«.

Predsedništvo SKJ utvrđuje karakter i zadatke ovih organa: imenuje njihove uređivačke odbore i glavne i odgovorne urednike.

Predsedništvo odlučuje o pokretanju novih listova, časopisa i izdanja SKJ.

81. Predsedništvo SKJ redovno obaveštava Konferenciju i Kongres o ulozi, aktivnosti i problemima štampe i publicistike Saveza komunista Jugoslavije.

VIII. FINANSIRANJE

SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE

82. Savez se finansira iz sopstvenih izvora prihoda.

83. Osnovni izvor prihoda je članarina koju plaćaju članovi Saveza.

84. Sredstva od članarine su zajednički prihod Saveza.

85. Kriterijume za određivanje članarine određuje Predsedništvo SKJ, a visinu članarine centralni komitet SK socijalističke republike.

86. Na osnovu prethodno pribavljenih mišljenja centralnih komiteta socijalističkih republika, Predsedništvo SKJ određuje način finansiranja centralnog foruma i organa SKJ, odnosno merila na osnovu kojih se odvajaju sredstva od članarine za tu svrhu.

87. Odluku o raspodeli sredstava za redovnu aktivnost centralnih organa SKJ donosi Predsedništvo i o tome redovno podnosi izveštaj Konferenciji SKJ.

88. Predsedništvo SKJ i drugi organi Saveza mogu doneti odluku da se iz redovnih izvora prihoda Saveza, na osnovu utvrđenih merila, formiraju posebni fondovi za finansiranje naučnoistraživačkog rada i izdavačke delatnosti. Odlukom se utvrđuje i način upravljanja takvim fondovima i principi na osnovu kojih oni rade.

IX. AMBLEM I ZASTAVA

SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE

89. Amblem Saveza komunista Jugoslavije je crvena petokraka zvezda sa srpom i čekićem u sredini. Srp i čekić i ivice zvezde su zlatne boje. Ispod zvezde, između dva njena kraka, nalaze se početna slova Saveza komunista Jugoslavije, koja se ispisuju na nacionalnim jezicima.

90. Zastava Saveza komunista Jugoslavije je crvena. Odnos dužine zastave prema njenoj širini je 2:1. U gornjem levom uglu je amblem Saveza komunista Jugoslavije s natpisom iznad zvezde: »Proleterii svih zemalja, ujedinite se!« Ovaj natpis ispisuje se na nacionalnim jezicima.

X. POSEBNE ODREDBE

Predsedništvo SKJ donosi uputstvo o funkciji, delovanju i oblicima organizovanja Saveza komunista Jugoslavije u uslovima oružanog napada na našu zemlju i svenarodne odbrane. Uputstvo se zasniva na principima i normama ovog Statuta, saobražava pojedine statutarne odredbe uslovima svenarodnog odbrambenog rata i ima snagu statutarne odluke.

U skladu sa ovim uputstvom, centralni komiteti Saveza komunista socijalističkih republika donose svoja uputstva i odluke.

XI. PRELAZNE ODREDBE

Posle IX kongresa SKJ izvršile se do kraja 1969. godine usaglašavanje statuta Saveza komunista socijalističkih republika sa ovim Statutom. Ovlašćuju se konferencije Saveza komunista socijalističkih republika da izvrše ovo usaglašavanje.

Centralni komiteti Saveza komunista republika mogu kooptirati nove članove na mesta koju su ostala upražnjena zbog potreba konstituisanja Predsedništva SKJ, odnosno zbog izbora i verifikacije njegovih članova. Kooptirane članove verifikuje prvo zasjedanje konferencije Saveza komunista republike.

SADRŽAJ 1969.

OPŠTA POLITIKA

Rezolucija Savezne skupštine o osnovama ekonomske politike za 1969. godinu	1—8 (1—8)
--	-----------

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE

Promene u Ustavu SFRJ	9—14 (1—6)
Sistem i organizacija narodne odbrane	55—58 (7—10)

POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Pedeset godina revolucionarne borbe komunista Jugoslavije (Referat predsednika SKJ Josipa Broza Tita na sv.čanoj sednici IX kongresa SKJ)	99—106 (19—26)
Deveti kongres Saveza komunista Jugoslavije	97—98 (17—18)
Rezolucija »Socijalistički razvoj u Jugoslaviji na osnovama samoupravljanja i zadaci Saveza komunista Jugoslavije«	107—123(27—43)
Rezolucija »Idejno-političke osnove daljeg razvoja Saveza komunista Jugoslavije«	124—134(44—54)
Rezolucija »Savez komunista Jugoslavije u borbi za ravnopravnu međunarodnu saradnju, za mir i socijalizam«	135—137(55—57)
Statut Saveza komunista Jugoslavije	138—144(58—64)
Rezolucija Petog kongresa Saveza komunista Bosne i Hercegovine	15—22 (1—8)
Zaključci CK SKJ o aktuelnim pitanjima ostvarivanja ravnopravnosti narodnosti	59—62 (9—12)
Međunarodni odnosi i međunarodna saradnja SKJ ...	63—66 (13—16)

PRIVREDA

Strukturne promene u toku privredne reforme	73—78 (27—32)
Neki pokazatelji tehničkog progresa	23—28 (1—6)
Investicije privrednih organizacija 1966. i 1967.....	67—72 (21—26)
Crna metalurgija	79—84 (33—38)
Proizvodnja i prerada bakra 1961—1968.	29—34 (7—12)
Navodnjavanje i odvodnjavanje	35—38 (13—16)
Moto-turizam	39—42 (17—20)
Prihodi i lična potrošnja stanovništva 1964—1967....	85—90 (39—44)

PROSVETA, NAUKA I KULTURA

Upis učenika u srednje škole	91—92 (1—2)
Materijalno obezbeđivanje učenika i studenata.....	93—96 (3—6)

SPOLJNA POLITIKA

Učešće Jugoslavije na XXIII zasjedanju Generalne skupštine UN	43—48 (1—6)
Učešće Jugoslavije u radu na kodifikaciji međunarodnopravnih načela koegzistencije	49—52 (7—10)
Međunarodni ugovori zaključeni u drugoj polovini 1968.	53—54 (11—12)

»Jugoslovenski pregled« izlazi u mesečnim sveskama.

Godišnja pretplata 200 n. dinara. Redakcija i Administracija:
Moše Pijade 8/I, Beograd. Tel.: Redakcija — 333-610; Admini-
stracija 338-671. Pošt. fah 677. Žiro-račun br. 680—1—1534—10,
Beograd, sa naznakom »za Jugoslovenski pregled«.

Štampa: Beogradski grafički zavod, Bulevar vojvode Mišića 17, Beograd.